

Van:

Onderwerp:

Zienswijze concept nationaal strategisch plan met MER.

Datum:

donderdag 6 januari 2022 20:25:05

Geachte mevrouw, heer,

Bij deze onze zienswijze op het concept nationaal strategisch plan met bijbehorende MER.

Samengevat moet ik concluderen, dat het nationaal strategisch plan met de beste intenties is opgesteld. Helaas geeft het wederom blijk van het feit, dat beleidsmakers achter een comfortabel bureau in een ivoren toren zitten. Ondanks dat er ongetwijfeld een hele stoet wetenschappers en andere deskundigen input hebben gegeven, geeft het hele plan blijk van 'wishful thinking' en gebrek aan affiniteit en inleving in de dagdagelijkse uitdagingen op het boeren erf. Den Haag en Brussel dicteren en de agrariër moet mee, het is stikken of slikken. Dat hiermee de agrarische sector in Nederland het gevaar loopt binnen 25 jaar gedecimeerd te worden, maakt u als beleidsmaker waarschijnlijk niet uit. Iedere 4 jaar tijdens de verkiezingen kan het verantwoordelijkheidsstokje weer doorgegeven worden.

Hieronder volgen puntsgewijs een aantal punten uit nationaal strategisch plan, waarbij ik mijn bedenkingen heb:

1. Waarom wordt bij groenblauwe diensten en de ecoregeling alleen agrarisch natuurbeheer genoemd? Waar staan de agrariërs die grond in omschakeling naar echte, definitieve natuur hebben (al dan niet met natuur beheerpakketten erop) of de natuur al hebben gerealiseerd? Zij halen maatschappelijk bewust landbouwgrond uit productie, hebben vaak al significante oppervlakten aan natuur en worden straks bij het nieuwe GLB gestraft, omdat zij hun nek hebben uitgestoken om echte natuur te maken. Kortom laat grond die in de Gecombineerde Opgave als 'natuur' staat aangemerkt en waarop nog landbouwkundig gebruik plaatsvindt ook deel uit maken voor de vergroeningsregelingen en dergelijke.
2. Sterkere positie agrarische ondernemers in de keten + betere verdienmodellen: vanachter een bureau heel makkelijk beredeneerd, echter praktisch werkt het anders. Enkele reële praktische omstandigheden:
  - a. Het groenvak is de absolute 'cashcow' van de retail met absurd hoge netto winstmarges.
  - b. Om de 'duurzaamheidsgunst' van de consument te winnen, moet het boerenbedrijf op last van de retail steeds meer certificaten behalen, met extra werk en kosten voor de boer, welke nauwelijks tot niet worden vergoed. Als de retail ergens in het buitenland een product goedkoper kan krijgen, laten ze het Nederlandse product met al zijn hoogwaardige voedselveiligheid en certificaten keihard links liggen.
  - c. De consument gaat liever op het terras zitten of een 4^e keer op vakantie dan meer voor zijn eten te betalen.
  - d. Behoudens enkele zeer specialistische bedrijven, kunnen alleen heel grote bedrijven überhaupt een kans maken om in het schap van de supermarkt terecht te komen (schaalgrootte). Als je al in het schap terecht komt, dan betekent dit nog geen 'marktmacht'. De wereld is internationaal en voor jou is er zo iemand anders gevonden, dus kan de retail makkelijk zeggen: 'prijs omlaag of je vliegt eruit'.
  - e. Niet iedere agrariër kan een eigen productlijn met eigen afzet opzetten. Van iedere 20 initiatieven heeft maximaal 1 levensvatbaarheid met echt toekomstperspectief. Als iedereen hetzelfde probeert, krijg je '13 in het dozijn', zodat ook de enkeling met echt toekomstperspectief het zeer moeilijk krijgt.
  - f. Nergens ter wereld is de kostprijs van het agrarisch ondernemen zo hoog als in Nederland. Nationale en Europese regelgeving dragen hier sterk aan bij. We moeten als sector niet de ogen sluiten voor maatschappelijke vraagstukken, echter in het overgrote deel van de wereld lacht men zich kapot over de door Europa ingezette lijn. Er is een reële

kans dat de agrarische sector in Nederland op afzienbare termijn wordt weggevaagd door de internationale concurrentie. Dan kunnen we elders ons voedsel gaan halen, echter als er dan een kink in de kabel komt (b.v. iemand als Poetin is boos), hebben we in Nederland en de EU een acuut probleem. Onze ouders weten nog goed hoe de burgers tijdens WO II op het boerenerf kwamen smeken voor een klein stukje vet.

- g. Nieuwe verdienmodellen zijn vanachter het bureau makkelijk verzonnen. Natuurlijk ligt er links en rechts wel wat perspectief, echter eerst moet iets voor de lange termijn gerealiseerd worden. Neem het 'koolstofboeren'. Van een paar tientjes/ha/jaar extra, kan de agrariër geen extra investeringen of wat dan ook doen. Als de regeling dan ook nog eens minder dan 10 jaar ergens garantie op geeft, dan kan je er strategisch in je bedrijfsvoering ook niets mee.
De termijn van een regeling is ook een punt bij b.v. pakketten voor (agrarisch) natuurbeheer. Wil je er als ondernemer iets mee, dan zou de regeling minimaal 10 jaar moeten zijn. Dan kun je je als ondernemer pas echt committeren en ook dan pas kan er echte natuurwinst komen.
3. Waar komen de beschikbare GLB-gelden terecht:
Sowieso moet GLB-geld uitsluitend bij agrariërs terecht komen. Hierbij geldt, dat de kleine bedrijven gemiddeld meer steun nodig hebben dan grote bedrijven, omdat hun kosten-baten efficiëntie door hun kleinere omvang nu eenmaal lager is. Laat niemand meer steun krijgen dan over 150 hectaren en laat de steun ook bij echte agrarische bedrijven terechtkomen en niet bij multinationals.
Tevens is directe steun via een hectarepremie het eerlijkst. Nu al worden teveel gelden uit de 1^e pijler overgeheveld naar regelingen, die op papier voor iedereen toegankelijk lijken. In de praktijk echter zijn het vaak de grote bedrijven en niet primair agrarische bedrijven die de subsidies opstrijken. De kleine, gewone agrariër komt veel te vaak niet in aanmerking voor deze subsidies. De 'ruggengraat' van agrarisch Nederland zijn de familiebedrijven, vaak met relatief kleine tot gemiddelde bedrijven. Dit zijn de bedrijven die naast de subsidiepot grijpen.
Deze bedrijven zijn veel meer gebaat met direct geld uit de 1^e pijler via een hectarepremie. Zorg ervoor dat ook de minder grote kapitaalkrachtige boerenbedrijven mee kunnen in de omschakeling naar een meer duurzame landbouw. Boeren vallen weg, er komen er geen meer terug (want wie is er nog zo gek om zo hard te werken voor zo weinig inkomen), dus laat het buitengebied niet leeglopen.
4. Vreemd kapitaal: regelingen waarbij er al dan niet goedkoop geleend kan worden, kunnen hoogstens een middel en nooit de oplossing zijn. Geld lenen kost altijd geld! Gezonde investeringen in duurzaamheid of wat dan ook, doe je primair vanuit eigen vermogen. Wat heb ik aan geld lenen, als ik met de investering geen extra rendement kan behalen. Als investeren met geleend geld in duurzaamheid geen extra inkomen oplevert, boer ik alleen maar achteruit!
5. Weerbare teeltsystemen + waar ligt de grens van het agrarische duurzaamheidsstraject?
Moeten we straks allemaal biologisch produceren? Van achter het bureau wederom heel makkelijk. Probeer op de hoge zandgronden in Limburg, maar eens onkruiden, ziekten en plagen weg te houden. Aan de kust is dit eenvoudig, omdat boven zee geen gewasschadelijke insecten en schimmels voorkomen. Op de zandgronden komen ze echter gewoon uit de lucht vallen. Natuurlijk zijn er mogelijkheden, maar op deze zandgronden alleen met forse opbrengstreductie, nog forsere kostenverhoging en reële kans op misoogsten. Waar zit hier het toekomstperspectief. Als dit perspectief moet komen uit fors hogere prijzen vanuit de keten, m.n. retail en consument, dan verwijst ik naar punt 2 hierboven.
6. Natuurinclusief: de agrarische sector draagt de natuur en landschap een warm hart toe. Er zijn echter grenzen, namelijk wanneer er inkomensachteruitgang ontstaat. Voorbeeld fauna. In Nederland willen we ongeveer alle dieren ongebreideld hun gang laten gaan. Bijgevolg neemt de faunaschade fors toe en zal nog exponentieel gaan toenemen. Tegelijkertijd merk je, dat Provincies steeds meer hun best doen om zo min mogelijk faunaschade te hoeven compenseren, omdat de budgetten te krap zijn. Je kunt niet het een willen zonder het ander. Willen we ongebreideld dassen, bevers, wolven, ganzen etc. dan komt er ook enorm veel landbouwschade. Dieren zijn niet dom. Een wolf hoeft veel minder energie te verbruiken om een schaap te vangen dan achter een wild zwijn aan te hollen. M.a.w. dieren zoeken de makkelijkste weg en die ligt op de boerenakker. Op zich geen probleem echter doe niet zo moeilijk en compenseer reëel zonder allerhande belemmeringen door regels en procedures.
7. Vereenvoudiging en minder regeldruk: geloven jullie dit zelf nog? Al vele malen (en inmiddels standaard) beloofd en nog nooit behaald. Waarom gaat het nu dan wel lukken? De meeste dromen zijn bedrog, deze normaliter ook!

8. Vroeg oogsten rooigewas: betere doorworteling, betere grondbewerking mogelijk: staan jullie er ook bij stil, dat vroeg oogsten betekent veel lagere opbrengsten en dus veel lager saldo? Als het ook nog eens een laat voorjaar is, dus laat zaaien, dan zijn de opbrengsten bij vroeg rooien helemaal weg. Jullie geven € 10/ha GLB steun uit de eco-regeling als compensatie voor € 500/ha opbrengstverlies door (te) vroeg oogsten. Waar zit hier de logica?

Contactpersoon : [REDACTED]
Onderwerp : Zienswijze op het concept S-MER en samenvatting NSP.
Kenmerk : [REDACTED]
Datum : [REDACTED]

Geacht programmateam,

Hierbij ontvangt u vanuit [REDACTED] een zienswijze op het concept S-MER en samenvatting NSP.
Het betreft de onderstaande onderwerpen;

GLMC 4 Bufferstroken:

In het NSP wordt aangegeven dat de waterkwaliteit in Nederland niet voldoet aan de doelstellingen KRW. Er zit o.a. te veel nitraat in het oppervlakte water is de stelling.

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Uit de onderzoeksresultaten van het RIVM blijkt dat het gemiddelde Nitraat gehalte in deze regio gemiddeld op 20 ligt en daarmee ver onder het landelijk gemiddelde. Het kan niet zo zijn dat de schone gebieden in Nederland dezelfde maatregelen krijgen dan de vervuilde gebieden.

- [REDACTED] is dan ook van mening dat maatregelen met betrekking tot de kwaliteit van het oppervlakte water regionaal zouden moeten gelden.

Daarnaast leveren bufferstroken in een coulisselandschap, zoals veel voorkomend in het [REDACTED] met bijvoorbeeld op een bedrijf met een gemiddelde grote van 2 hectare per perceel, veel meer nadelen op dan in een regio waar de percelen veel groter zijn. Voor de percelen in een coulisselandschap betekent het dat deze door de bufferstroken een grote aanslag doen op de landbouwkundige waarde en gebruik van de grond. Daarnaast is er een stimulans opgenomen voor kruidenrijke grasland randen. Hierbij hoeft maar 1 meter bufferstrook gehanteerd te worden. Ook hiervoor geldt dat dit regionaal moet worden bekeken. Verder wordt er genoemd dat voor percelen geldt dat een bufferstrook nooit meer dan 5% van het perceel hoeft te zijn. Dit houdt wel in dat 5% van dit voorbeeld bedrijf meer dan 10 hectare beslaat terwijl de doelstellingen al behaald zijn.

- Voor het onderdeel bufferstroken staat [REDACTED] voor een regionale aanpak in verband met de verscheidenheid in directe consequenties in de bedrijfsvoering.

GLMC 7 Vruchtwisseling bouwland:

Een volgteelt (een vanggewas, en dat kan ook een rustgewas zijn) na de hoofdteelt binnen hetzelfde jaar wordt vanuit het GLB ook beschouwd als rotatie. Graan, bijvoorbeeld wintertarwe, wordt als een rustgewas erkend. Voor continue teelt van rustgewassen (o.a. graan en tijdelijk grasland) geldt de noodzaak tot rotatie niet. Daarnaast moet, in aansluiting op het 7^e AP, minimaal eens per vier jaar een rustgewas als hoofdteelt geteeld worden per 2023 op zand en löss. Vanaf 2027 geldt dit eens per 3 jaar. Gecertificeerde biologische landbouwbedrijven zijn uitgezonderd.

Wat is de achterliggende gedachte van deze regeling voor een bedrijf met 80% grasland en 20% bouwland? Voor melkveehouders met maïsteelt op de percelen die niet geweid kunnen worden heeft deze regeling tot gevolg dat er meer blijvend grasland, en dus ook grasland wat al meer dan 40 jaar als grasland wordt gebruikt omgeploegd wordt voor de maïsteelt. Deze regel staat dus haaks op GLMC 1 waarin het idee is dat het aandeel blijvend grasland gelijk blijft t.o.v. referentie jaar 2018.

Daarnaast gaat dit dan ten koste van de percelen waarop geweid wordt, want de meeste boeren hebben geen 100% huiskavel, terwijl in GLMC 8 verlengde weidegang wordt gestimuleerd. Minder maïs teelt levert ook nog eens meer CO₂ en Stikstof uitstoot op, omdat maïs een energie gewas is wat de benutting van gras verhoogd.

Na 4 jaar is bij deze regeling het % blijvend grasland met 20% gezakt. Vaak zijn dit ook nog eens hele oude graslanden met een hogere biodiversiteit en past dit dus slecht in de praktijk. Voor de melkveehouderij bedrijven met maïsteelt zou 1x in de 4 jaar een teelt van MKS (maïs kolven schroot) een oplossing bieden. Dit is namelijk ook een teelt wat de organische stof verhoogd.

- Advies is de regeling zo aan te passen dat de negatieve effecten van de regeling, het haaks staan op GLMC1, komen te vervallen.

GLMC 8b

In het NSP wordt de aanleg, behoud en beheer op verschillende manieren ondersteund. De landschapselementen (houtopstanden en sloten) worden onderdeel van de subsidiabele landbouwgrond. Om te voldoen aan de voorwaarden voor de basispremie, moeten de landschapselementen in stand worden gehouden (GLMC 8b). Het maximale aantal bomen dat per hectare is toegestaan wordt verhoogd van 50 naar 100. Er wordt tenslotte 4% niet-productief areaal verplicht gesteld (uit te breiden met 7% met steun vanuit de eco-regeling). **In de activiteiten binnen de eco-regeling wordt jaarlijks onderhoud aan landschapselementen in het hele land subsidiabel.** Meerjarig onderhoud telt mee in het puntensysteem, en kan worden vergoed door bijvoorbeeld het ANLb.

Betekent dit dat jaarlijks onderhoud/beheer niet meer als pakketactiviteit via ANLb kan worden aangevraagd?

In het bepalen van een kwalitatieve ruimtelijke configuratie voor de gebiedsaanvraag van ANLb is het pakket jaarlijks onderhoud/beheer voor NFW een belangrijk pakket. Met name voor de landschapselementen die (tijdelijk) buiten de hakhoutbeheercyclus vallen in verband met een goede biotoop voor doelsoorten is het beschikbaar hebben van het pakket jaarlijks beheer een belangrijk onderdeel wat niet los kan staan van ANLb beleid. Het betreft dan vooral de oudere landschapselementen die van groot belang zijn voor bepaalde doelsoorten [redacted] die zijn biotoop heeft in holtes van oude bomen.

- [redacted] pleit er dan ook voor het pakket jaarlijks beheer in de ANLb regeling te behouden.

Kleinschaligheid:

De kleinschaligheidstoelage wordt voor 2023 nog niet meegenomen omdat hier nog meer onderzoek naar moet worden gedaan.

[redacted] is in 2020 een GLB pilot uitgevoerd i.o.v. het Ministerie, waarin de kleinschaligheid al is getest.

Ook al eerder in 2013 [redacted] in de toenmalige GLB pilot de kleinschaligheid uitvoerig getest incl. omzooming.

Vraag [redacted] is welke informatie nu dan nog ontbreekt om tot toekenning van kleinschaligheidstoelage over te gaan?

- Standpunt [redacted] is dat er voldoende informatie is waaruit blijkt dat kleinschalig landschap van grote waarde is en extra biodiversiteitswaarde oplevert maar ook dat de kleinschaligheid van landschap grote handicaps opleveren in een efficiënte bedrijfsvoering wat pleit én rechtvaardigt dat er een structurele vergoeding aan wordt toegekend.

Ecomaatregelen:

De mogelijkheid voor boeren om aan de eco-regeling mee te doen wordt in belangrijke mate bepaald door welk budget hiervoor beschikbaar is. Daarnaast is het op vrijwillige basis en ontbreekt een structureel karakter.

Uit oogpunt van behoud en ontwikkeling van ecologische kwaliteit wordt er [REDACTED] in kader van ANLb gewerkt vanuit een ruimtelijke configuratie.

Deze werkwijze streeft naar een zo hoog mogelijke aaneengeslotenheid van vormen van beheer. Uit ecologisch onderzoek is gebleken dat dát de hoogste mate van biodiversiteitswaarde oplevert en optimaal behoud en ontwikkeling van (beschermde) soorten als resultaat heeft.

- [REDACTED] pleit voor een structureel karakter van maatregelen inclusief een marktconforme kostendekkende beheervergoeding. Dát draagt bij aan de ontwikkeling van biodiversiteit en ondersteund boeren in de transitie naar Natuur Inclusieve Landbouw.

Administratieve Lastendruk:

Het NSP is voor “gewone boeren” ingewikkeld. Binnen [REDACTED] wordt van onderop gewerkt dat wil zeggen dat de ambitie én motivatie vanuit het gebied zelf moet komen. Dat houdt in dat praktische boeren en tuinders zelf kunnen aanhaken, zonder de hulp van adviseurs. Zoals het Plan er nu uitziet, wordt dat een grote uitdaging.

Het puntensysteem dat de overheid wil hanteren voor de eco-regeling, moet eenvoudig zijn voor de gebruikers: de boeren en tuinders. Het moet aansluiten bij puntensystemen en wegingsfactoren die in de ketens worden gehanteerd. Daardoor ontstaat synergie: publieke en private prikkels zijn zoveel mogelijk gelijkgericht en kunnen door stapeling van beloningen het verdienvermogen weer vergroten. Dat geldt in het bijzonder voor het werken met kritische prestatie-indicatoren (KPI's). Dit onderwerp verdient meer aandacht in het concept-NSP.

- [REDACTED] roept de Nederlandse regering op om structureel te kiezen voor eenvoud en daarmee een verlaging van de administratieve lastendruk.

Beheervergoedingen:

Op de voorpagina van de Samenvatting Nationaal Strategisch Plan staat de tekst;

“Toekomstbestendig boeren sterker belonen”

Boeren worden vanuit de samenleving gevraagd via het leveren van Groene en Blauwe diensten de transitie naar Natuur Inclusieve Landbouw te realiseren waardoor naast het leveren van veilig en voldoende voedsel productie plaatsvindt in balans met leefomgeving. Daar hoort een passende beloning bij.

Op dit moment zijn de beheervergoedingen niet kostendekkend en gaat het uitvoeren van maatregelen ten koste van het netto bedrijfsresultaat.

[REDACTED] pleit voor:

- Het instellen van marktconforme- en kostendekkende beheervergoedingen
- Het instellen van jaarlijkse inflatiecorrecties op de beheervergoedingen
- Het instellen van meerjarige (langer dan 1 of 6 jaar) beheervergoedingen die structureel onderdeel uitmaken van de exploitatie van de onderneming zodat ondernemers dit in hun meer-jaren bedrijfsplannen kunnen opnemen.

Leveren de genoemde punten vragen bij u op of wenst u een nadere toelichting op onderdelen, [REDACTED]

Met vriendelijke groeten,

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Landbouw
Datum: maandag 24 januari 2022 10:59:03

De kernpunten zijn m.i.:

Geen kunstmest maar biologische bemesting en geen insecticiden maar biologische bestrijdingsmiddelen. Dat vraagt om kennis van zaken.

Breng de Akkerbouw (het telen in regels) en de veeteelt (op kruidenrijke terreinen, zodat de koe zelf zijn geneesmiddelen kan vinden, zonder de veearts, dus minder geneesmiddelen via de koe in ons voedsel).

Dit dichtbij "de stad". In de [REDACTED] is dit net ten noorden van de A15.

De gemeenten dienen in de winkelcentra deze producten aan te bieden. Huur subsidiëren aan de agrariërs, die dan de producten zelf verkopen!

Buiten het ontwikkelen van nieuwe producten, telen van wieren, misschien kroos voor voedsel etc. Dus niet dom doen maar je hersens gebruiken.

Wegen aanleggen voor de natuur met vogelbosjes en loopgoten als weg!

Besteed daar uw kapitaal aan.

Veel succes en met vriendelijke groet, [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Verzonden vanuit [Mail](#) voor Windows

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze nieuwe GLB
Datum: dinsdag 25 januari 2022 12:28:56

Goedemiddag zie hieronder mijn zienswijze.

meer mogelijkheden moeten komen voor akkerbouwers in zowel de ecoregeling als in pijler 2. uitbreiding van de ecoregeling met NKG, precisielandbouw e.d. en in pijler 2 meer mogelijkheden voor ANLb in het hele land, verhoging van het budget voor de bredeweersverzekering en betaling van de eiwittransitie (gekoppelde steun).

Grt [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: beleid
Datum: dinsdag 25 januari 2022 20:39:16

Ministerie LNV

Ten onrechte word biologische landbouw onder duurzame landbouw geschoven.
Gangbare landbouw met oog voor milieu is veel duurzamer.
Als akkerbouw minder geld krijgt, dan horen daar ook minder voorwaarden bij.

Vriendelijke groeten [REDACTED]

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze GLB
Datum: dinsdag 25 januari 2022 21:30:27

Geachte heer/mevrouw,

Graag wil ik via deze weg mijn zorgen uiten over het nieuwe voorgestelde Nationaal Strategisch Plan voor het GLB.

Voor een akkerbouwer met een veenkoloniaal bouwplan [REDACTED], ziet het er naar uit dat we hard geraakt worden met het nieuwe GLB. De eisen van 1 op 3 rustgewassen. Oogsten voor 1 september of 1 november. Het zaaien van bodembedekkers na teelten waarvan je graag wil dat het opslag in de winter kan bevriezen en niet dat er een gewas op het perceel staat dat het volgende jaar extra inspanningen (vaak chemisch) moeten gebeuren om de opslag op te ruimen. Het grootste risico op dit moment is de financiële consequentie die hieraan vastzit. Door het bouwplan te verruimen zullen er meer gewassen komen met een lager financieel resultaat. Door het nieuwe GLB worden we ook aan deze kant gestraft door het jaarlijks verlagen van de basisbetaling. Als jonge landbouwer zit er her en der een plusje in. Maar wanneer je al van de regels gebruik hebt gemaakt mag je ook hier niet meer aan meedoen. Wil de overheid graag naar eiwit gewassen toe. Kijk dan eens naar hoeveel eiwit er per hectare zetmeelaardappelen gewonnen wordt. Dit is gezien het gewas het grootste eiwit gewas wat er op dit moment in Nederland geteeld wordt. De regelgeving maakt het ondernemen [REDACTED] er niet leuker op. Dit motiveert niet om extra je best te gaan doen. Dat er misschien dingen moeten veranderen is niet erg. Wat wel erg is de manier hoe dit gebeurt. Ik krijg nergens het gevoel dat ik ertoe doe.

Deze zienswijze draagt hopelijk bij aan een beetje bewustwording in Den Haag/ Brussel dat het over de rug van een ander dingen opleggen niet fijn voelt en demotiverend werkt.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Geachte heer / mevrouw,

De Waddenzeekust in Groningen en Friesland kent een eeuwen oude historie van landaanwining. Deze landaanwining werd in het verleden gedaan in opdracht van de monniken en later door de boeren. Hiervoor werden dijken aangelegd om Nederland tegen overstromingen te verdedigen. Deze dijken (niet zijnde de actieve zeekeringsdijken. Maar wel de zogenaamde de slaper- en dromerdijken) liggen nu nog als groene longen door het Groninger en Friese Waddenlandschap. Veel boeren ervaren deze dijken nu als een last. Maar in het kader van het nieuwe GLB zijn ze juist een kans als de dijken ook meetellen als landschapselement in bijvoorbeeld de eco-regeling. Daarnaast bezitten de boeren aan de Groninger Waddenkust meer dan 750 ha aan buitendijkse kwelders. De boeren beheren deze kwelders. Het is voor mij ook onduidelijk of deze kwelders straks meetellen als landschapselement in bijvoorbeeld de eco-regeling

Omdat het niet duidelijk welke positie de dijken en kwelders in het nieuwe GLB hebben, stuur ik u deze schriftelijke reactie. [REDACTED]. Maar ik ben door een aantal boeren in het gebied benadert of ik bovenstaande verzoek kenbaar wilde maken.

Vriendelijke groet,

[REDACTED]

Onderwerp
Zienswijze concept S-MER en samenvatting
NSP

[REDACTED], 25 januari 2022

Geachte [REDACTED],

Graag willen we gebruik maken van de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze op het concept Strategisch Milieu Effectrapport en de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan. Deze zienswijze sturen we op verzoek van de [REDACTED] en komt ook voort uit onze lopende gesprekken met [REDACTED] stakeholders.

Op een aantal onderdelen hebben we als [REDACTED] in de diverse bestuurlijke en ambtelijke overleggen aandacht gevraagd voor onze situatie, die in een akkerbouwprovincie anders is dan in provincies die overwegend getypeerd worden door andere sectoren. Mede hierdoor zijn er een aantal specifieke aandachtspunten die we u in deze zienswijze mee willen geven.

Geen verzwarende conditionaliteiten

Als eerste onderstrepen we de zorg die eerder al in de gezamenlijke positiebepaling van de provincies naar voren is gekomen ten aanzien van een verdere verzwarende van de conditionaliteiten. Uit praktijkproeven is gebleken dat m.n. voor [REDACTED] akkerbouwers bepaalde verzwarende kunnen leiden tot een potentiële terugval in deelnamebereidheid. Te hoge instapeisen zal mogelijk zorgen voor meer afhakers en zonder deelnemers zullen uiteindelijk hierdoor ook de duurzaamheidsdoelen niet bereikt worden. Meer specifiek pleiten we voor het continueren van de mogelijkheid van het inzetten van vanggewassen ten behoeve van de vergroeningseisen.

Aandacht voor de inkomenspositie van agrariërs

Ten aanzien van de financiële verdeling van het garantiefonds vragen we aandacht voor de inkomenspositie van de grondgebonden sectoren. Willen we ondernemers daadwerkelijk ondersteunen in het transitieproces, is het van belang hun inkomenspositie in de overwegingen mee te nemen. Een verdere overheveling van middelen, kan wat ons betreft alleen wanneer duidelijk is dat dit geen onoverkomelijke gevolgen heeft voor de inkomenspositie en deelnamebereidheid van de agrariërs. Wij zijn dan ook voorstander van de voorgestelde monitoring op effecten van deze overheveling. Zeker aangezien deze deelnamebereidheid nog niet meegerekend konden worden in de S-MER is het belangrijk hier tussentijds goed op te monitoren.

Plattelandsfonds passend inzetten voor alle gebieden

Ten aanzien van de interventies uit het plattelandsfonds (pijler 2), zijn we blij dat er, zoals in de vorige periode, geïnvesteerd zal blijven worden in kennis, innovatie en samenwerking. Deze interventies zijn belangrijk om de grote groep agrariërs mee te nemen in de transitie naar een volhoudbare landbouw. Verder staan we positief tegenover de gebiedsgerichte interventies. Hierbij pleiten we wel voor het beschikbaar houden van GLB-budget voor alle gebieden in Nederland en niet zoals het nu ook vooral wordt ingezet voor een beperkt aantal nationaal aangewezen gebieden met klimaatopgaven (o.a. veenweidegebieden). Elk gebied heeft haar eigen uitdagingen waar op een gebiedsgerichte manier aan gewerkt kan worden. Het aanpakken van [redacted] opgaves rondom bodem, water en biodiversiteit zijn cruciaal om de [redacted] agrariër verder te helpen in de transitie naar volhoudbare landbouw, zoals ook is aangegeven in ons Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Op deze manier zou het NSP veel meer kunnen inzetten op een spreiding van positieve effecten door het hele land, in plaats van een erg nauwe inzet op bepaalde gebieden.

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer voor alle boerenlandvogels

Als laatste zijn we blij met de laatste afspraken die gemaakt zijn om vanuit het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) aandacht te houden voor alle boerenlandvogels, in plaats van een focus op alleen weidevogels. Hoewel in de samenvatting van het NSP hier geen verdere specificatie over wordt gegeven, vertrouwen we erop dat eerdere afspraken om minimaal 10% voor alle boerenlandvogels te reserveren, overeind blijft.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Betreft reactie op het nieuwe GLB
Datum: donderdag 27 januari 2022 09:36:41

Goedendag,

Graag reageer ik op de nieuwe voorstellen voor het GLB.

Het GLB is opgezet om de EU van goed en goedkoop voedsel te voorzien en zou er voor zorg dragen dat de agrariër een goed inkomen heeft. Bij de vele herzieningen is deze basisgedachte m.i. uit het oog verloren. Met de nieuwe voorstellen gaat men er vanuit dat de agrariër gedwongen moet worden om zijn bedrijfsvoering aan te passen om voor vergoeding uit pijler 1 in aanmerking te komen. Het wordt er voor hem niet gemakkelijker op om het bedrijf te continueren als de basispremie wordt uitgetrokken en wel om de volgende redenen.

**Geef alle boeren de gelegenheid om via een ANVL mee te doen. Nu is dat volgens mij niet altijd mogelijk.

**Coördineer beleid met andere organisaties zoals provincies, gemeentes en waterschappen. Als voorbeeld geef ik hier , wij proberen natuur inclusief te boeren, met NKG maar onze tarwe gezaaid na suikerbieten wordt door ganzen, gecreëerd door de provincie [REDACTED] vanwege de dubbele dijk, opgegeten. Als je als agrariër hierdoor niet meer voldoet aan de eisen van pijler twee mis je deze toeslag.

** Stimuleer meer de nieuwe technieken die ontstaan door bijvoorbeeld precisielandbouw en NKG.

**Kom met praktische zaken die eenvoudig uit te voeren zijn, dan creëer je ook draagvlak, want zonder draagvlak bereik je niets. Iedere agrariër wil graag werken aan biodiversiteit, beter milieu etc. maar als alleen hij hiervoor moet inleveren, zal hij of zij hier niet aan mee werken.

** Het beleid is onevenwichtig ten nadele van de akkerbouwer. Van biodiversiteit in de veehouderij is m.i. weinig sprake gezien de graslanden met één soort gras. Als ook de veehouder een aantal procenten van zijn bedrijf zou ver groenen door een klein percentage van zijn bedrijf later te maaien tot na de broedperiode van weidevogels , dan zou dat de natuur helpen. Voor hem is dit later maaien geen grote schadepost daar dit product prima voor bijv. de droogstaande koeien gebruikt zou kunnen worden. Hierdoor zou de verplichte percentage van vergroening voor de akkerbouwer verlaagd kunnen worden en is de pijn verdeeld en creëer je meer draagvlak

**Zorg dat door het beleid van de EU de voedselzekerheid niet in gevaar komt. Dit wordt door berekeningen van de WUR wel in twijfel getrokken. Als er door dit beleid voedsel geïmporteerd moet worden, zal dit kost prijs verhogend voor de consument zijn, ten koste van meer natuur elders in de wereld gaan en zal de vraag zijn of dit veilig geproduceerd wordt. Bovendien zijn er dan meer transpost bewegingen nodig wat ook ten koste van het milieu gaat.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]

Van:

Aan:

Onderwerp:

Zienswijze concept S-MER en samenvatting NSP

Datum:

vrijdag 28 januari 2022 13:39:29

28-01-2022

Goedendag,

In de S-MER op pagina 14 lezen wij opnieuw bij punt GLMC-9 dat er een “verbod op ploegen ecologisch kwetsbaar blijvend grasland in N-2000 gebieden” voorgesteld wordt.

Er zijn diverse agrariërs die ondernemen in de vogelrichtlijngebieden van N-2000. Dit ploegverbod heeft al sinds 2015 desastreuze gevolgen voor de melkveehouders in deze gebieden.

Problemen :

1. Niet kunnen scheuren en egaliseren van slecht afwaterende percelen. (eens per 15/20 jaar nodig
i.v.m. bodemdaling, verzakking en structuurschade).
2. Geen mogelijkheid om slechte grassen(kweek) dood te spuiten en opnieuw in te zaaien.
3. Als de bodemstructuur(weinig zuurstof in de bodem) slecht is, kan dit niet hersteld worden.

Gevolgen probleem 1(afwatering):

- Slecht afwaterende percelen, betekend in het voorjaar weinig draagkracht en pas laat in het voorjaar bemesting mogelijk steeds minder opbrengst.
- Slecht afwaterende percelen betekent minder draagkracht in natte periodes en leidt tot steeds minder koeien in de wei.

Gevolgen probleem 2(slechte grassen)

- Het grassenbestand verslechtert en de opbrengst daalt
- Het percentage eiwit van eigen grond daalt, hierdoor moet er meer eiwit(soja, raap)

aangekocht worden. Dit past niet bij een duurzame melkveehouderij.

- Door het bovenstaande verslechtert de concurrentie positie van deze melkveehouders.

Gevolgen probleem 3(bodemstructuur)

- De opbrengst daalt als gevolg van de slechte bodemstructuur.
- Minder bodemleven.
- Minder wormen/insecten.
- Minder voedsel voor weidevogels

Totaal gevolg : De opbrengst van het grasland daalt en de grond daalt in waarde, hierdoor wordt boeren op de lange termijn onmogelijk in deze gebieden.

In de bijlagen ziet u het resultaat na 20 jaar niet egaliseren t.o.v. goed onderhouden grasland.

Waarom het ploegverbod niet nodig is.

- In de EU verordening Nr. 1307/2013 staat dat

1. De lidstaten wijzen blijvend grasland aan dat ecologisch kwetsbaar is in zones als bedoeld in Richtlijn 92/43/EEG of Richtlijn 2009/147/EG, onder meer veen- en moerasgebieden in deze zones, en

dat strikt moet worden beschermd teneinde de doelstellingen van die richtlijnen te verwezenlijken.

Hier staat eigenlijk dat een lidstaat binnen N-2000 gebieden ecologisch kwetsbare gebieden, zoals venen

moerasgebieden aan moet wijzen , zodat men hier niet het grasland kan scheuren of om kan zetten

naar bouwland.

Echter maar een beperkt deel van de aangewezen N-2000 gebieden bestaat uit deze veen en moerasgebieden.

Zeker de vogelrichtlijngebieden(vrijwel allemaal gangbare landbouwgrond) en een deel van de habitatgebieden waar ook landbouw bedreven wordt zijn geen “ecologisch kwetsbare” veen – en moerasgebieden. Het niet kunnen ploegen van deze gronden draagt dus ook niet bij aan het verwezenlijken

van de doelstellingen van de richtlijnen in de gebieden.

In de N-2000 gebieden waar gangbare landbouw plaats vindt, is ploegen van grond praktisch maar zeer beperkt noodzakelijk. De extra milieu belasting die scheuren van deze gronden op zou leveren

is verwaarloosbaar omdat het maar om een klein percentage per jaar gaat.

Vanwege de draagkracht gebeurt dit ook alleen maar zeer beperkt in droge periodes en als er echt geen

andere mogelijkheden zijn.

Kortom :

- De aanwijzing van de ecologisch kwetsbare gebieden waar niet geploegd mag worden

is

door NL veel ruimer aangewezen dan door de EU wordt vereist.

- Het areaal dat zonder ploegverbod geploegd zal gaan worden is zeer klein.
- Het ploegverbod geeft veel problemen voor de landbouwers in de aangewezen N-2000 gebieden en levert weinig op.

- Waardedaling grond.
- Fout in deze wetgeving moet en kan nu hersteld worden.
- Als deze beperking in stand blijft, zullen de betreffende boeren gecompenseerd

moeten

worden voor de waardedaling van de grond en het verlies in inkomen als gevolg van lagere

grasopbrengsten(planschade?) of zelfs verplaatst moeten worden.

Voorstel :

Schrap GLMC-9 als voorwaarde voor het ontvangen van hectaresteen.

Met vriendelijke groet,

[Redacted signature block]

Datum: 27 januari 2022

Betreft: Zienswijze samenvatting NSP en S-MER [REDACTED]

Op 31 december is het Nationaal Strategisch Plan (NSP) ingediend bij de Europese Commissie. Hiermee geeft de Nederlandse regering invulling aan het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). De bijbehorende Europese subsidies zijn omvangrijk en daarmee een belangrijk instrument om de nodige vergroening van de landbouwsector te realiseren. Het NSP voorziet in een transitie van gelijke inkomenssteun per hectare voor alle boeren, naar landbouwsubsidies die gebiedsgericht oplossingen bieden voor specifieke opgaven en daarbij boeren steunt in de gevolgen die dat voor hen heeft. Dat is hard nodig, gezien de grote uitdagingen op het gebied van biodiversiteit, landschap, milieu, bodem en water.

Middels deze zienswijze geven [REDACTED] een reactie op het Strategisch Milieu- en Effectenrapport (S-MER) en de samenvatting van het NSP, die als bijlage is toegevoegd. Ondanks de positieve omslag in de inzet van de landbouwsubsidies zijn er nog diverse aandachtspunten ten aanzien van de implementatie die het verschil maken in hoeverre dit NSP gaat bijdragen aan het behalen van de doelen op het gebied van biodiversiteit, landschap, milieu, bodem en water.

Teleurstelling over het niet ontvangen van de volledige S-MER en het NSP met bijlagen

Allereerst vinden wij het teleurstellend dat wij, [REDACTED] niet het volledige NSP inclusief bijlagen mogen inzien. Met slechts de samenvatting krijgen wij geen inzicht in de gedetailleerde uitwerking van het NSP en zijn daarmee ook niet in de gelegenheid om daarop een reactie te geven. Juist die uitwerking bepaalt in welke mate het NSP een bijdrage levert aan de doelen van het GLB.

Ook de bijbehorende S-MER is onvolledig, aangezien deze geen oordeel bevat over het NSP dat is ingediend bij de Europese Commissie, maar mogelijke bandbreedtes voor het NSP beoordeelt. De minister van LNV heeft toegezegd dat de S-MER in januari wordt aangevuld met een beoordeling van het ingediende NSP, maar het is de vraag of deze aanvulling beschikbaar komt voordat de termijn van terinzagelegging is afgelopen. Door het (nog) ontbreken van deze aanvulling is het ook onmogelijk om een goed oordeel te vellen over de verwachte effecten van het NSP op de leefomgeving.

Wij zijn van mening dat Nederland net als andere Europese lidstaten zowel het volledige NSP als de S-MER openbaar dient te maken. Zo kan er een gedegen en compleet oordeel geveld worden over de plannen en de vermeende effecten.

Stapsgewijs groeiende overheveling van pijler 1 naar pijler 2

We zijn blij met de keuze van de minister om de overheveling van pijler 1 naar pijler 2 te verhogen van 15% naar 30%. Er is hierbij gekozen voor een stapsgewijze toename van 4% per jaar. Met deze overheveling groeit het budget dat kan worden uitgegeven aan belangrijke doelen zoals biodiversiteit, landschap, milieu, bodem en water. Dit is ons inziens en volgens het WUR-onderzoek 'Naar een doeltreffend en doelmatig Nationaal Strategisch Plan', uitgevoerd door Jeroen Candel en Robert Baayen, essentieel om de nodige vergroening van de landbouwsector, een forse bijdrage aan het doelbereik te realiseren en boeren te ondersteunen in de gevolgen daarvan. Wij merken op dat alleen met de uiteindelijke overheveling van 30% het doelbereik ten aanzien van klimaat, water en biodiversiteit in het verschiet ligt en dat een ecologische evaluatie van de effectieve inzet van de pijler 2 gelden daarbij een randvoorwaarde is. Wij zien daarbij eveneens graag dat pijler 2 middelen ingezet worden voor extensivering rondom Natura 2000-gebieden en voor peilverhoging in de veenweidegebieden. Hier gaan we later in deze zienswijze verder op in.

Vanuit de pijler 2 gelden wordt ook het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) gefinancierd. De reikwijdte van het ANLb is momenteel echter beperkt, simpelweg omdat het budget beperkt is. Al vanaf de invoering van het concept 'agrarisch natuurbeheer' medio jaren '70 wordt er door de overheid een plafondbedrag voor de besteding van de hiervoor beschikbare gelden gehanteerd, waardoor de mogelijkheden voor groei van het budget bij voorbaat worden ingeperkt. Illustratief is het streven dat is opgenomen in het concept-NSP om het ANLb te laten groeien van 110.000 ha naar 135.000 ha. Dat is een groei van circa 6% naar 7,5% van het totale areaal aan landbouwgrond in Nederland. In het licht van de omvang van de benodigde transitie naar een natuurinclusieve vorm van (kringloop)landbouw is dat niet genoeg. Het animo onder agrariërs om deel te nemen is hoog: er zijn zelfs wachtlijsten. Het beschikbare budget is de beperkende factor. De ambitie van en het budget voor het ANLb kunnen met een stijgende overheveling echter omhoog en hiermee kan agrarisch natuurbeheer in ons land verder gestimuleerd worden. Vooraf dient goed bepaald te worden waar de inzet van de middelen het meest effectief is.

Samenhang conditionaliteit, eco-regeling en ANLb

Het valt uit het NSP nog niet op te maken of de voorgenomen interventies voldoende bij zullen dragen aan de beoogde doelen uit het GLB (doelbereik). Een juiste afstemming tussen conditionaliteit, de ecoregeling en het ANLb zal hier veel invloed op hebben. In de samenvatting van het NSP wordt slechts beperkt invulling gegeven aan de interventie 'Gebiedsgerichte samenwerking ter versterking van GBA-doelen', die gaat over deze afstemming. Het is ons dan ook onduidelijk in hoeverre deze interventie bijdraagt aan de realisatie van de GBA-doelen. In de volledige versie van het NSP zou dit ons inziens duidelijk terug moeten komen en indien de interventies niet voldoende bijdragen dienen ze aangescherpt te worden.

Gebiedsgerichte uitwerking van interventies

Een gebiedsgerichte aanpak is een belangrijk thema in het NSP. Dit lijkt ons de juiste weg voor het aanpakken van de opgaven die per gebied verschillend kunnen zijn. Een belangrijk

onderdeel van die gebiedsgerichte aanpak is de aanbreng van regionale accenten in de eco-regeling. In de samenvatting van het NSP wordt helaas nauwelijks duidelijk hoe deze regionale accenten eruit zullen gaan zien. Wij kunnen daarom niet beoordelen of de opzet van de eco-regeling voldoende aan zal sluiten bij de regionale opgaven. Een solide uitvoering, monitoring en evaluatie van een gebiedsgerichte invulling van de eco-regeling is noodzakelijk. Momenteel zijn provincies en ook agrarische collectieven daartoe nog niet uitgerust. Het ministerie van LNV dient daarom de komende tijd in samenspraak met provincies, collectieven en natuur- en milieuorganisaties deze gebiedsgerichte aanpak nader uit te werken om zodoende uitvoering, monitoring en evaluatie van de maatregelen te borgen.

Eenzelfde discussie kan gevoerd worden over de mogelijke regionale invulling van de conditionaliteit en het ANLb. Deze zouden ook een bijdrage kunnen leveren aan het doelbereik op verschillende terreinen, maar daar is niet voor gekozen in het NSP. Ook hier wordt onvoldoende duidelijk waarom dat niet het geval is. Wij zouden hierbij met klem willen pleiten voor aanvullende bepalingen in het NSP.

Ondersteuning van maatregelen uit het 7^e Nederlandse Actieprogramma Nitraat

Vanuit het 7^e Nederlandse Actieprogramma Nitraatrichtlijn (7^e NAP) worden een aantal maatregelen verplicht onder de conditionaliteit, zoals het aanhouden van bufferstroken. Hierdoor ontstaat het risico dat boeren niet langer deel willen nemen aan randenbeheer vanuit het ANLb, omdat het daarvoor bestemde inkomstendervingscomponent van de vergoeding wegvalt. Daarmee bestaat het gevaar dat waardevolle landschapselementen zoals akkerranden plaats zullen maken voor eenvoudige grasranden. Het 7^e NAP geeft aan dat nadere besluitvorming in het NSP nodig is om de maatregelen uit dit 7^e NAP te ondersteunen, waarbij maatregelen die uitstijgen boven de basisverplichtingen financieel ondersteund kunnen worden. Uit het voorliggende NSP wordt onvoldoende duidelijk hoe deze ondersteuning eruit komt te zien.

Wij hechten een groot belang aan voldoende stimulans voor boeren om waardevolle landschapselementen op zijn minst in stand te houden en waar mogelijk te versterken. In die zin missen wij in het NSP de door de vorige minister toegezegde investeringsregeling landschapselementen, ter waarde van 40 miljoen euro per jaar. Ook missen wij in het NSP de voornemens om bij te dragen aan de doelen van het, ook door uw ministerie ondersteunde, Aanvalsplan Landschapselementen om in het landelijk gebied 10% groenblauwe dooradering te realiseren.

S-MER scenario met het grootste doelbereik

De S-MER is grotendeels gebaseerd op scenario's die door de WUR zijn opgesteld ten behoeve van het scenario-onderzoek. Het scenario S-MER B levert duidelijk de grootste bijdrage aan veel urgente thema's zoals Natura 2000 (stikstof), de veenweiden (CO₂-uitstoot, bodemdaling) en waterkwaliteit- en kwantiteit (KRW). Deze variant gaat uit van een aantal opgelegde maatregelen en niet van vrijwilligheid, zoals nu in het NSP bij veel interventies wel het geval is. Bovendien is de schaal van de maatregelen in deze variant veel groter dan in het NSP.

Het NSP zoals dat nu voorligt, zal ons inziens onvoldoende bijdragen aan het doelbereik op deze thema's. Het S-MER geeft een route langs vrijwilligheid als mogelijk alternatief, totdat

flankerend beleid op orde is. Daar hoort ook een zeer duidelijke regiestructuur en passende wet- en regelgeving bij. Uit het NSP wordt momenteel onvoldoende duidelijk in hoeverre er naast de vrijwillige interventies ook gestuurd wordt op flankerend beleid met bijbehorende wet- en regelgeving. Wij zien daarom graag een nadere toelichting om hierover meer duidelijk te verkrijgen.

Landschapselementen voor het realiseren van Basiskwaliteit Natuur

S-MER A resulteert in een grotere basiskwaliteit natuur en landschappelijke kwaliteit door met name een ruimer budget voor de eco-regeling en het ANLb. Dit zijn echter vrijwillige instrumenten, waarmee het onzeker is of deze grotere basiskwaliteit voor natuur en landschap daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Een betere basiskwaliteit voor natuur ook gerealiseerd worden vanuit de conditionaliteit. De Nederlandse invulling van GLMC8 (bufferstroken) is echter zwak en speelt nauwelijks een rol bij het behalen van 10% groenblauwe dooradering van het landelijk gebied, zoals genoemd in de Europese Biodiversiteitsstrategie. Op dit moment bestaat slechts 3,5% van de cultuurgrond uit houtige landschapselementen. Met de huidige invulling van 4% niet-productief areaal (of 7% waarvan 4% mag worden ingevuld met stikstofbindende gewassen), uitsluitend van toepassing op bouwland, is de eerder genoemde 10% nog ver weg. Het Aanvalsplan Landschapselementen biedt veel aanknopingspunten om te komen tot 10% landschapselementen met grote diversiteit. Wij vragen ons af waarom het Aanvalsplan Landschapselementen niet genoemd wordt in het NSP en hoe het NSP concreet gaat bijdragen aan een toename van niet-productief areaal ter bevordering van de biodiversiteit.

Invulling interventies rondom Natura 2000 en Veenweiden vrijwillig en kleinschalig

Tijdens bijeenkomsten

met het ministerie van LNV is regelmatig gesproken over de toepassing van Artikel 71 en Artikel 72 uit de Europese verordening voor het GLB-NSP. Het doel is het verhogen van het waterpeil in de veenweiden en het extensiveren van de landbouw rondom Natura 2000-gebieden en agrarische ondernemers hiervoor volledig te compenseren. Ook in de scenariostudie van de WUR wordt het belang van deze artikelen veelvuldig genoemd. Uiteindelijk is in het NSP ervoor gekozen om deze artikelen niet toe te passen. In plaats daarvan is gekozen voor interventies gericht op samenwerking in de betreffende gebieden met een vrijwillige aanpak en met een kleinere schaalgrootte dan in de WUR-scenario's gehanteerd werd. Dit staat haaks op de ambities die zijn terug te lezen in het regeerakkoord om een aantal dossiers versneld aan te pakken. Een vrijwillige aanpak in deze gebieden brengt een groot risico van vertraging met zich mee met name ten aanzien van de gestelde doelen op het gebied van klimaat, natuur en biodiversiteit. Het waterpeil kan immers alleen per peilvak effectief verhoogd worden en op basis van vrijwilligheid zijn op dit dossier de afgelopen jaren slechts zeer beperkt resultaten geboekt.

Ons standpunt blijft dat Artikel 71 en Artikel 72 de meest passende interventies zijn om voldoende doelbereik te realiseren op het gebied van klimaat en biodiversiteit. Het beleid zou erop gericht moeten zijn om deze artikelen gedurende de looptijd van het NSP alsnog in te kunnen zetten in goede samenspraak met de Europese Commissie. Het NSP scheidt geen duidelijkheid over de ambities op dit vlak en de ambitie om artikel 71 en 72 toe te passen zou daarom wel opgenomen moeten worden in het NSP. Rondom het Veenweiden-programma adviseert de S-MER om middelen uit het GLB op een zodanige wijze in te

zetten, dat beleidsinstrumenten elkaar kunnen versterken. Naar onze mening wordt hierop in het nu voorliggende NSP onvoldoende geanticipeerd. Vanuit het Veenweiden-programma wordt weliswaar veel geld geïnvesteerd voor het verhogen van waterpeil en extensivering in de veenweiden, maar het is niet duidelijk welke gelden er vanuit het GLB ingezet worden om aanvullend de status quo van de gangbare landbouw in die gebieden te doorbreken.

Heldere en afrekenbare (tussen)doelen in het NSP

Het NSP bevat met name voor biodiversiteit en water weinig concrete en afrekenbare doelen die gericht zijn op onder meer habitattypen, beschermde soorten en waterkwaliteit. Er wordt wel gesproken over resterende opgaven bij het voorgenomen Nederlandse natuurbeleid en op hoofdlijnen wordt aangegeven welke interventies bijdragen aan een aantal van deze opgaven. In welke mate het NSP gaat bijdragen, welke andere nationale beleidsinstrumenten daarmee samenhangen en wat de resterende opgave nog zal zijn, wordt echter niet duidelijk. De keuze voor vrijwilligheid in de interventies geeft ons niet het vertrouwen dat het NSP een forse bijdrage gaat leveren aan het behalen van de doelen uit onder meer de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water.

Wij pleiten daarom voor het opnemen van heldere, afrekenbare (tussen)doelen in het NSP. Tijdens de mid-term review in 2025, maar ook jaarlijks, kan het uitgevoerde beleid dan worden geëvalueerd en waar nodig worden bijgestuurd. Het ecologisch doelbereik dient daarbij het leidende uitgangspunt te zijn. Indien de gestelde doelen niet behaald worden dient het NSP aangescherpt te worden ten behoeve van ecologisch doelbereik.

Bijdrage van het NSP aan de Europese Green Deal en Farm to Fork

Vanuit de Europese Commissie is herhaaldelijk aangegeven dat duidelijk moet zijn op welke manier het NSP bijdraagt aan realisatie van de doelen van de Europese Green Deal en daarbij behorende Farm to Fork-strategie, bijvoorbeeld daar waar het gaat om 50% reductie van het pesticidgebruik, de groei van de biologische landbouw met 30%, en 20% minder gebruik van nitraat. Het is daarom opvallend dat deze beleidsvoornemens slechts zeer sporadisch terugkomen in het NSP en er geen inhoudelijke uitspraken over worden gedaan. Zo wordt in het NSP nauwelijks iets gezegd over het reduceren van het gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen. Door juist nu al te anticiperen op doelen en regelgeving die in deze strategieën worden aangekondigd, kan Nederland ervoor zorgen dat er een stabiel landbouwbeleid ontstaat wat zowel in het belang van de natuur als de agrarische ondernemer is.

Kennis en innovatie

Bij veel interventies uit het NSP komen kennis en innovatie terug als belangrijk en daar gaat ook een groot deel van de overhevelingsgelden naar toe. Het is hierbij van belang dat aangegeven wordt dat veel van deze kennis helaas niet op het boerenerf landt. We vragen ons dan ook af waarom de minister denk dat meer financiering hier verandering in gaat brengen. Er is al ontzettend veel goede kennis aanwezig. We zouden daarom graag in het definitieve NSP terug zien komen hoe deze kennis optimaal kan landen op het boerenerf en wat hiervoor nodig is.

Tot slot

Met de invulling van het Nationaal Strategisch Plan ligt er de kans om de nodige vergroening van de landbouwsector te realiseren en te zorgen voor een bijbehorend verdienmodel voor

agrarische ondernemers. We zijn van mening dat bovenstaande aandachtspunten bijdragen aan een nodige verbetering van het NSP en hopen dat u deze in acht neemt bij de aanscherping ervan.

Mocht u vragen hebben, dan staan wij u graag te woord. Wij zien uit naar uw reactie.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED], 27-01-2022

Geachte medewerker programmateam,

Ik maak mij grote zorgen over de plannen rondom de invulling van het nieuwe GLB, omdat met name de akkerbouwers er financieel fors op achteruit zullen gaan.

Kort samengevat:

Er wordt een jaarlijks toenemend bedrag overgeheveld van pijler 1 (directe bedrijfstoelage + ECO-regeling) naar pijler 2 (milieu-, klimaat- en biodiversiteitsdoelen). Het geld in pijler 2 lijkt met name te worden ingezet voor compensatie van veehouders voor peilverhoging in veenweidegebieden en voor stikstof bufferzones rondom Natura2000 gebieden.

Door de overheveling wordt het budget in pijler 1 beduidend kleiner dan voorheen, terwijl de voorwaarden waaraan men moet voldoen zwaarder worden.

In pijler 2 zijn maar beperkt mogelijkheden voor akkerbouwers om betalingen voor groene en blauwe diensten te verkrijgen. Ook in de ECO-regeling mis ik een aantal voor de akkerbouw belangrijke zaken zoals precisielandbouw en NKG.

Op mijn bedrijf teel ik geïntegreerd ([REDACTED]) en probeer met kennis vanuit o.a. de biologische teelt mijn bedrijf te verduurzamen, dit resulteert in veel aandacht voor behoud van bodemvruchtbaarheid en inpassing van duurzame teeltstrategieën. Daarnaast teel ik op deze locatie al 25 jaar vezelvlas (dubbeldoelteelt: lijnzaad voor vermeerdering en vezel voor linnenproductie) als non-food gewas. Dit gewas, en tevens ook o.a. vezelhenep, kan een belangrijke bijdrage leveren aan het langcyclisch vastleggen van CO2. Dat behoort dus een plaats te krijgen op de lijst van de ECO-regeling, waar het nu tot mijn verbazing nog ontbreekt.

De teelt van vezelvlas vergt weinig water, gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen (het is een zoektocht om arme percelen te vinden) en is niet voor niets één van de oudste teelten op deze aardbol. Verder heeft het 'goede papieren' om een rol van betekenis te kunnen spelen in de New BioBased Economy, zeker als de olieprijs stijgen (en dat lijkt er voorlopig wel op). In de voorgestelde ECO-regeling zie ik ook weinig terug van deze nieuwe economie, de overheid (Brussel, Nationaal) zou hier een belangrijke rol in kunnen spelen door dit te stimuleren.

Verder moet mij van het hart dat mijn biologische collega's nog voor de finish het predikaat Goud ontvangen. Ik heb geen wroeging voor de biolandbouw, maar vraag wel een nauwkeurige afweging van factoren om tot een eindoordeel te komen. Het bezit van alleen een SKAL-certificaat voor het behalen van Goud is mijns inziens een te gemakkelijke optie (het is wel makkelijk controleer- en handhaafbaar).

Ik wil u als medewerker van het programmateam nadrukkelijk vragen de juiste afwegingen te maken om te komen tot een nieuw GLB voor de komende jaren.
Er is bereidheid in de sector om mee te werken aan een nieuwe invulling van o.a. de ECO-regeling als alternatief voor het vergroeningspakket van de afgelopen jaren. Daarbij wil ik gelijk behandeld worden als mijn collega ondernemers in o.a. Duitsland en Frankrijk die ook een deel van het EU-geld ontvangen via hun nationale overheden.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze op het Europese landbouwbeleid: groener en blauwer graag! [REDACTED]
Datum: vrijdag 28 januari 2022 04:03:56

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om

de bufferzone rond “overige watervoerende sloten” te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen -regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde

verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze NSP
Datum: vrijdag 28 januari 2022 09:22:06

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te

versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Hoogachtend,

[Redacted signature]

[Redacted name and address]

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: zienswijze op het nieuwe landbouwbeleid n het Nationaal Strategisch Plan
Datum: vrijdag 28 januari 2022 10:53:07

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun.

Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: zienswijze NSP
Datum: vrijdag 28 januari 2022 11:35:26

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond “overige watervoerende sloten” te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

A solid grey rectangular box used to redact the signature of the sender.

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Nationaal Strategisch Plan, zienswijze
Datum: vrijdag 28 januari 2022 12:12:58

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht,

en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Eco-regeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze GLB- Nationaal Strategisch Plan (NSP)
Datum: vrijdag 28 januari 2022 14:54:37

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde “Goede landbouw- en milieuconditie”. De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond “overige watervoerende sloten” te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te

versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

5) Stimuleer Landschapselementen

Maak landschapselementen onderdeel van de conditionaliteit.

Om de biodiversiteit in het landelijk gebied daadwerkelijk te bevorderen, dient per bedrijf 10% van het landbouwareaal te bestaan uit landschapselementen. Dit percentage dient onderdeel te zijn van de conditionaliteit, zodat het voor elk bedrijf verplicht is. Alleen zo komt het de biodiversiteit en het landschap echt ten goede.

Graag zou ik op de hoogte willen gehouden met wat er met mijn zienswijze gebeurt en of

daar gehoor aan wordt gegeven.

Met vriendelijke groet,

Aan :

Betreft : Zienswijze op Concept Nationaal Strategisch Plan versie 22 december 2021

Van :

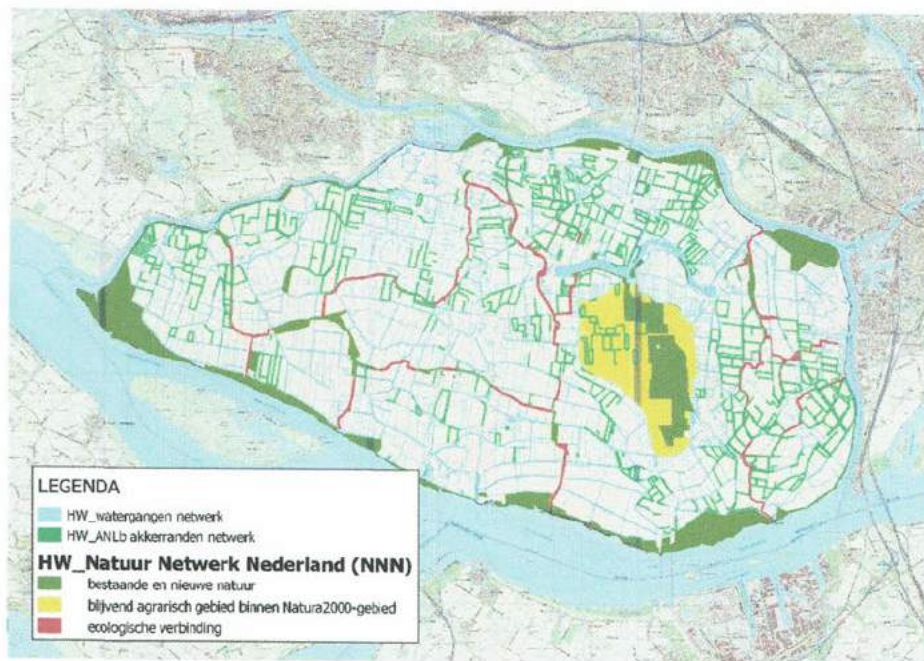
Datum : 28 januari 2022

Inleiding

is één in Nederland die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het stelsel voor agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLb). Het werkgebied van omvat de behoort tevens tot de partijen in de die een actieve rol spelen bij gebiedsprocessen die betrekking hebben op agrarisch natuur- en landschapsbeheer in een ruimere zin.

speelt al 2 decennia een voortrekkersrol op het gebied van akkerrandenbeheer. Nergens in het land is de dichtheid aan beheerde akkerranden zo groot als in de

wil, samen met gebiedspartners, een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een regionaal groenblauw akkernatuurnetwerk (GB ANN), in de vorm van een fijnmazig netwerk van corridors rond boerenerven, watergangen met akkerranden en natuurakkers (afb. 1). Deze elementen omzomen de cultuurakkers waar precisie-akkerbouw wordt bedreven op basis van kennis, kunde en de inzet van de modernste middelen.

Afb. 1 Het groenblauwe akkernatuurnetwerk in wording.

beschouwt het GB ANN als een waardevol ecologisch en landschappelijk stelsel van haarvaten dat biodiversiteit stimuleert en planologisch en fysiek aansluit op het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en andere regionale natuurnetwerken zoals dijken en kreken. Verder ziet het GB ANN als een concreet en veelbelovend uitvoeringsvoorbeeld van natuurinclusieve akkerbouw passend bij 1) het NL-polderlandschap en 2) de beoogde Groenblauwe Architectuur (GBA) waar het NSP zwaar op inzet volgens de 'Strategische verklaring' (§ 1 concept-NSP) en 'Consistentie en samenhang van de strategie' (§ 3). Het GB ANN draagt verder bij aan het ruimtelijk faciliteren van toekomstbestendige 'Grootschalige Akkerbouw in een Kleinschalig Landschap'.

Mede door de inspanningen van staat de als vooruitstrevend akkerbouwgebied nationaal en internationaal op de kaart.

De opstellers van deze zienswijze beschouwen het concept-NSP in het licht van de opgaven die zij nodig achten voor de verdere ontwikkeling van het GB ANN.

Nederland waterland

In grote delen van Nederland vormen watergangen het meest essentiële landschapselement in het agrarisch cultuurlandschap, uit oogpunt van de waterhuishouding en uit ecologisch en landschappelijk oogpunt. Watergangen zijn de dragers van het GB ANN. Zij verschaffen ruimtelijke structuur aan het netwerk en vormen de basis voor de beoogde ontwikkeling van ecologische en landschappelijke kwaliteiten. Behalve ontwikkelingen voor ecologische en landschappelijke doelen vergt klimaatverandering aanpassingen van de waterhuishoudkundige eigenschappen, met gevolgen voor o.a. de dimensionering van watergangen.

Naar het oordeel van anticipeert het NSP onvoldoende op de benodigde c.q. gewenste ontwikkelingen v.w.b. de genoemde functies van watergangen en met name sloten met aanliggende randen. Sterker nog, het NSP lijkt de gewenste ontwikkelingen te frustreren.

De ecoregeling als ecologische val

Door de conditionaliteiten GLMC 4 (bufferstroken langs waterlopen) en 8 (niet-productief areaal en landschapselementen) wordt de akkerbouwer productiecapaciteit ontnomen zonder dat hij/zij financieel gecompenseerd wordt voor waardedaling en opbrengstderving. Voor GLMC 4 ontbreken concrete aanwijzingen voor een substantieel positief effect en wordt voorbij gegaan aan technische en technologische ontwikkelingen op het gebied van precisie-akkerbouw. GLMC 8 zal in de praktische uitwerking geheel of grotendeels overlappen met GLMC 4, in de zin dat bufferstroken door de akkerbouwer als niet-productief areaal aangewend worden. Het NSP geeft aan dat ook sloten in aanmerking komen als niet-productief areaal, mits de akkerbouwer daar de beschikking over heeft. gaat ervan uit dat de taluds langs sloten (het deel tussen de insteek en de waterlijn) die door de grondgebruiker worden onderhouden ook zonder dat hij/zij beschikt over het eigendomsrecht, als niet-productief areaal worden aangemerkt.

Hoe gaat een akkerbouwer om met deze nieuwe situatie? Brengt hij/zij deze ruimte tot waarde door het ontwikkelen van ecologische en landschappelijke kwaliteiten of kiest hij/zij voor een beheer dat de hoofdactiviteit, d.w.z. de teelt van akkerbouwgewassen, dient?

Naar het oordeel van [redacted] resteert de akkerbouwer om bedrijfseconomische reden geen andere mogelijkheid dan te kiezen voor het laatste omdat het NSP incentives ontbeert die bijdragen aan de ontwikkeling van het eerste. Het feit dat GLMC 4 en 8 de productiewaarde aan de grond ontnomen hebben, ligt hieraan ten grondslag.

Waar in de aflopende GLB-periode onder akkerbouwers in [redacted] de animo groeide voor het in de bedrijfsvoering adopteren van beheerde, bloemrijke akkerranden uit het ANLb-stelsel in aanvulling op de generieke vergroeningsmaatregelen, achten de opstellers de kans groot dat in het nieuwe GLB diezelfde akkerbouwers om bovengenoemde reden terugvallen op de ecoregeling. Zij kiezen dan voor eenvoudig te onderhouden bufferstroken, die waar nodig ook nog functioneel kunnen worden ingezet: de ecoregeling als ecologische val. [redacted] boeren hebben zich de afgelopen decennia ingezet voor het versterken van de biodiversiteit binnen hun bedrijfsvoering. Het voorgestelde beleid leidt nu tot een belangrijke stap achterwaarts. Dit kan toch niet de bedoeling zijn.

Reddingsboei

Naar het oordeel van [redacted] rammelt de onderbouwing van de vergoeding voor akkerranden (Nederlandse Catalogus Groen Blauwe Diensten, Cluster 1.2 Akkerranden). De kosten voor plaagonderdrukking en dan met name de kosten voor het tegengaan van ongewenste kruiden en de verspreiding daarvan naar de aangrenzende akker worden totaal onderschat. Ook de extra kosten van het beheer van kleinschalige elementen komen niet of onvoldoende tot uitdrukking in de uiteindelijke vergoeding. Een herziening van de vergoeding voor akkerrandenbeheer, niet alleen v.w.b. de opbrengstderving zelf maar ook van de onderbouwing van de kostencomponenten, kan bijdragen aan de motivatie van akkerbouwers om via deelname aan ANLb bij te dragen aan het bevorderen van de biodiversiteit en de ontwikkeling van het GB ANN, in de situatie waarbij het concept-NSP vigerend beleid wordt.

Samengevat

[redacted] betreurt het feit dat het NSP geen krachtige impuls geeft aan de verdere ontwikkeling van biodiversiteit en het GB ANN, maar die eerder ondermijnt.

Verder zij nog opgemerkt, dat onzes inziens sprake is van een onevenredige verdeling van de vergroeningsopgave tussen de akkerbouw- en de veehouderijsector. Deze ongelijkheid wordt nog eens versterkt door de onevenredige toewijzing van middelen uit pijler 2 voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Nationaal Strategisch plan (NSP)
Datum: zaterdag 29 januari 2022 11:59:12

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht,

en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Eco-regeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: NSP
Datum: zaterdag 29 januari 2022 19:54:25

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht,

en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Eco-regeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: NSP
Datum: zaterdag 29 januari 2022 19:56:46

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een

sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: zienswijze
Datum: zaterdag 29 januari 2022 20:59:53

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond “overige watervoerende sloten” te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalrest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalrest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem.

Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem.

Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de eco-regelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Namens :

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

, 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

████████████████████

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED]

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslamping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).

*Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Onderwerp: eiwittransitie
Datum: zondag 30 januari 2022 19:24:06

Geachte dames/heren,

Hierbij wil ik graag een korte zienswijze geven op het voorgestelde toekomstige landbouwbeleid en met name op de eiwitstrategie.

De Europese Commissie stelt voor de teelt van eiwitgewassen in Europa te bevorderen.

Een voorstel dat ook voor Nederland van belang en wenselijk. Ik noem een aantal redenen :

Vele akkerbouwgebieden in ons land hebben een nauwe vruchtwisseling en met ook nog eens teelten die belastend zijn voor de fysieke bodemvruchtbaarheid en leiden tot een fors gebruik van "gewasbeschermingsmiddelen" en kunstmest .

Deze teelten geven verhoudingsgewijs een hoge uitstoot van broeikasgassen en vragen veel inzet van energie op allerlei punten.

De nauwe vruchtwisseling is niet gunstig voor de biodiversiteit.

Een ruimer bouwplan met daarin ook eiwitgewassen als veldbonen, erwten, lupine, klavers zou voor een landbouw, zoals de Commissie die voor ogen heeft, zeer wenselijk zijn. Landbouwkundig is een aandeel van ca. 16 % haalbaar.

De voordelen zijn evident :

- betere bodemvruchtbaarheid
- minder fysieke bodembelasting
- minder input van met name stikstof
- minder inzet van chemie
- minder uitstoot van broeikasgassen
- lagere energiebehoefte
- gunstig voor de biodiversiteit
- gezond veevoer van eigen bodem, dat niet leidt tot ontbossing en sociale wantoestanden elders.
- minder belastende transportbewegingen
- brengt kleur in het landschap en geeft een maatschappelijk goed "boerenverhaal".

Als je het bovenstaande leest zou je denken daar gaat de landbouw onmiddellijk mee aan de slag.

Echter het tegendeel is waar. Eiwitgewassen worden in Nederland sporadisch geteeld.

De reden is vooral dat het financieel weinig aantrekkelijk is. De saldo's bereiken amper het niveau van de graangewassen.

Die granen hebben we ook nog eens hard nodig als rustgewas. Om de gewenste eiwittransitie werkelijk van de grond te krijgen

is een financiële stimulans nodig waardoor het saldo minimaal totdat van dat van aardappelen wordt opgetrokken, misschien

door een heffing op geïmporteerde voedereiwitten. Wanneer dat niet gebeurt blijven voor Nederland de eiwittransitieplannen “ketelmuziek voor de Bühne” en zijn noch biodiversiteit, noch klimaat, noch boeren of samenleving ermee gebaat.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
  - Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen. Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

* Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹H. Vanrespaille, S. Smets, M.

Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Geachte minister,

In deze brief de zienswijze van , natuureducatie op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

 steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Wij vragen u om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde “Goede landbouw- en milieuconditie”. De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast.

Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond “overige watervoerende sloten” te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

In onze zienswijze stellen wij voor in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Eco-regeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ons voorstel is om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ons inziens ook mogelijk.

Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen stellen wij voor het mogelijk te maken om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet is ons voorstel een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen. Ook het niet gebruiken van chemische gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest zouden aan de “eco-regeling” toegevoegd kunnen worden.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Geachte lezer,

Hierbij dienen we onze zienswijze in op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP). Daarbij richten we ons vooral op de wijze waarop agroforestry als een natuurinclusieve vorm van kringlooplandbouw (niet) is opgenomen in het NSP, ondanks duidelijke uitspraken c.q. toezeggingen die op dit gebied zijn gedaan.

Zo kunnen we in 'Bos voor de toekomst, Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda' (een uitgave van het Ministerie van LNV en de 12 provincies; november 2020) op pagina 38 (zie de bijlage bij dit schrijven) onder meer het volgende lezen: *"Onze inzet is om agroforestry goed te verankeren in het nieuwe GLB. Dit onderzoeken we bij het Nationaal Strategisch plan. Hierbij is de ambitie om tot een goede afbakening van agroforestry te komen en tot een definitie voor landbouwgrond die agroforestry stimuleert, en om agroforestry-activiteiten te ondersteunen vanuit zowel pijler 1 als pijler 2."*

Het woord 'agroforestry' komt echter slechts zes keer voor in de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan, en alleen maar in bijzinnen. Van een goede verankering van agroforestry in het nieuwe GLB-NSP is geen enkele sprake; van de ambitie om tot een goede afbakening van agroforestry te komen en tot een definitie voor landbouwgrond die agroforestry stimuleert blijkt helemaal niets terug te vinden, net zo min als van de ambitie om agroforestry-activiteiten te ondersteunen vanuit zowel pijler 1 als pijler 2.

Er is hier kortom dus sprake van een complete mismatch tussen 'zeggen' en 'doen', helaas.

Met vriendelijke groet,

op basis van nieuwe inzichten in ontwikkelkansen voor agroforestry. Vanaf 2025 zetten we in op mogelijke opschaling met een grotere uitvoeringscomponent. De snelheid is mede afhankelijk van de mate waarin de inzet in de komende jaren slaagt.

Belang van kennisontwikkeling

We brengen duidelijker in beeld brengen hoe agroforestry kan bijdragen aan de ambities en doelen van de Bossenstrategie en andere doelen (klimaat, biodiversiteit, ontwikkeling van verdienmodellen). Daarbij zullen definities en kengetallen voor de verschillende verschijningsvormen van agroforestry zich verder ontwikkelen. Zo kunnen we de ambitie voor agroforestry steeds concreter invullen. In de kennisagenda van de Bossenstrategie ondernemen we de volgende acties ten behoeve van kennisontwikkeling voor agroforestry:

- a. Ondersteunen Community of Practice en doorontwikkeling landelijk kennisnetwerk
- b. Ondersteunen van onderzoek en pilots. We denken bijvoorbeeld aan de ondersteuning van een living lab agroforestry.
- c. Ondersteunen van de opzet van verschillende werkprogramma's zoals benoemd in de adviezen vanuit het Louis Bolk Instituut en Stichting Voedselbosbouw.

Ontwikkeling van financiële prikkels

Om financiële prikkels te creëren voor de ontwikkeling van agroforestry ondernemen we de volgende acties:

a) Stimulering via GLB

Onze inzet is om agroforestry goed te verankeren in het nieuwe GLB. Dit onderzoeken we bij het Nationaal Strategisch plan. Hierbij is de ambitie om tot een goede afbakening van agroforestry te komen en tot een definitie voor landbouwgrond die agroforestry stimuleert, en om agroforestry-activiteiten te ondersteunen vanuit zowel pijler 1 als pijler 2.

b) Ondersteuning omschakeling naar agroforestry

We onderzoeken de mogelijkheden om bedrijven die willen omschakelen naar agroforestry te ondersteunen, bijvoorbeeld via voordelige fiscale regelingen en het aangekondigde Omschakelfonds Kringlooplandbouw.

c) Ontwikkelen vergoedingsystematiek voor geleverde ecosysteemdiensten

We onderzoeken de mogelijkheden om ecosysteemdiensten (koolstofvastlegging- koolstofcertificaten, water vasthouden) te vergoeden. We sluiten daarbij zoveel mogelijk aan op de systematiek van groen-blauwe diensten, ontwikkelingen die al vanuit de markt gaande zijn met betrekking tot CO₂-credits, en de ontwikkeling van kritische prestatie-indicatoren in het kader van het Deltaplan biodiversiteitsherstel.

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer

merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de eco-regelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

A solid grey rectangular box used to redact the signature of the sender.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag wil ik hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
  - Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan tot uiting komt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom het produceren en het gebruiken van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan juist stimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouw ik erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan een (vaste) plek zal krijgen.

Gezien de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat het produceren en het gebruiken van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat het produceren en het gebruiken van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: NSP
Datum: maandag 31 januari 2022 11:18:21

[REDACTED]
[REDACTED]

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht,

en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Eco-regeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslamping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd. Bovendien past het hele plaatje (oogsten, gebruik en verwerking) perfect in het principe van kringlooplandbouw.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord **stromest** dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

uw brief van :
uw kenmerk :
ons kenmerk : [REDACTED]
bijlagen :
onderwerp : Nationaal Strategisch Plan (NSP)

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Eco-regeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

In veenweidenpolders zijn door landeigenaren (agrariërs) dikwijls peilaanpassingen doorgevoerd. Hiervoor is vergunning verstrekt door het waterschap. De peilaanpassing hield in dat voor 99% van het aantal vergunningen een lager waterpeil mocht worden aangehouden. Dit werkt extra verdroging van het veen in de hand en biodiversiteitsverlies van het veenweidelandschap. Wij vragen om een regeling mogelijk te maken door middel van subsidie, om de peilverlagingen op te kunnen heffen. De subsidie maakt het aantrekkelijk voor de agrariër om de biodiversiteit op zijn land te herstellen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: aanvulling reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 1 februari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij op de reeds verzonden zienswijze door ons, hierop nog een aanvulling indienen.

Gezien de doelen dat Europa met het GLB wil bereiken (hoofdstuk 1 NSP):

- Landbouwers ondersteunen, de landbouwproductiviteit verbeteren en voor een stabiele voorziening van betaalbare levensmiddelen zorgen;
- De landbouwers van de Europese Unie een redelijk inkomen garanderen;
- Het klimaat beschermen en het duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen bevorderen;
- Plattelandsgebieden en landschappen in de hele EU in stand houden;
- De plattelandseconomie levensvatbaar houden door de werkgelegenheid in de landbouw, agrovoedingsindustrie en aanverwante sectoren te stimuleren;

snappen wij niet hoe ons bedrijf, dat meegedraaid heeft in GLB pilot 1 en in GLB pilot 2, in GLB pilot 1 ruimschoots in aanmerking kwam en in GLB pilot 2 niet meer in aanmerking kwam, zelfs niet meer kon voldoen aan de conditionaliteit.

We hebben een bedrijf dat zoveel mogelijk de eigen kringloop sluit, de dieren houdt op een door een keurmerk gewaardeerde welzijnsvriendelijke manier en het rundvlees voornamelijk afzet op de Nederlandse markt voor de Nederlandse consument.

Ons bedrijf dat nu:

- zijn eigen mest (o.a. het zwarte goud (vaste stromest)) plaatst op eigen bedrijf, mest dat op zijn beurt weer zorgt voor hogere organische stof in de grond en de hogere organische stof zorgt op haar beurt weer voor betere waterhuishouding in de grond, minder nutriëntenuitspoeling en verhoging van het waterbufferend vermogen,
- restproduct van de suikerbietenfabriek gebruikt om de grond te verzorgen (o.a. betacal)
- eigen ruwvoer teelt
- deels eigen krachtvoer teelt
- een samenwerking heeft met melkveehouders en daarmee de vruchtwisseling van rooivruchten zo ruim mogelijk invult
- dieren houdt onder het dierwelzijnskeurmerk Beter Leven 2**

- het vlees produceert voor de Nederlandse markt. Ons kwaliteitsvlees ligt o.a. in de supermarkten Plus en Coöp
- de vleesstierkalveren betreft van de Nederlandse zoogkoeienhouderij
- bijproducten voert afkomstig van de voedingsmiddelenindustrie
- de rest van het areaal inzet voor akkerbouw

De doelen dat Europa met het GLB wil bereiken in ogenschouw nemende is het uitermate vreemd te bemerken dat ons bedrijf in de huidige vorm van het Nationaal Strategisch Plan niet in aanmerking kan komen voor alleen al de conditionaliteit, zonder dat de kosten boven het gewin gaan, zoals:

➤ GLMC8:

- Een bedrijf met bouwland moet tenminste 4% van zijn bouwland niet-productief laten.
Dit betekent een omzetzijding van tenminste 4%, waarbij de kosten over dit areaal gewoon doorlopen, qua bewerking, inzaaien, rente, waterschapslasten e.d., ten koste van het verdienmodel.
- Het telen van stikstofbindende gewassen waarbij geen gebruik gemaakt mag worden van gewasbeschermingsmiddelen.
Het niet mogen toepassen van gewasbeschermingsmiddelen in stikstofbindende gewas, waaronder eiwitgewassen, betekent in de huidige tijd helaas (nog) een misoogst, ten koste van het verdienmodel.

➤ GLMC7:

- Vruchtwisseling op perceelniveau, waarbij ieder jaar een ander gewas op hetzelfde stuk grond geteeld wordt.
Ondanks het toepassen van een ruime rotatie voor diverse rooivruchten ter voorkoming van aaltjes en moeheid (minimaal 1 op 4 teelt), betekent de regel een belemmering om bijvoorbeeld snijmaïs twee keer achter elkaar op hetzelfde perceel te telen, mocht dit het beste uitkomen in bouwplan voor de ruime vruchtwisseling. Om de ruime vruchtwisseling van aardappelen en bieten te hanteren zal een dan minder winstgevend gewas moeten worden geteeld, wat niet wenselijk is voor het verdienmodel. Het alternatief is om af te stappen van de ruime vruchtwisseling in rooigewassen (minimaal 1 op 4 teelt) waardoor juist het tegenovergestelde wordt bereikt.

Graag zouden mee willen doen aan het behalen van natuur- en milieudoelen, met daarnaast het beheren van het landschap, maar de maatregelen moeten wel realistisch zijn, zonder dat dat ten koste gaat van de boterham die tenslotte ook verdient moet worden.

We hopen op voortschrijdend inzicht en verzoeken de conditionaliteit (beter) bereikbaar te maken voor ondernemers met bouwland zonder dat de kosten voor die ondernemers boven het gewin gaan en zullen afhaken. Laten we er een realistische win-win situatie van maken, zodat niet alleen de maatschappij profiteert, maar dat de boer ook een toekomst heeft.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage
Datum: maandag 31 januari 2022 12:00:43
Bijlagen: [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe?* Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslumping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslumping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage
Datum: maandag 31 januari 2022 12:50:40
Bijlagen: [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

➤ Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹ :

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslamping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe?* Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk
Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch
Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest
dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest
(vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest,
ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de
bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

het tegengaan van verzuring van de bodem

het stimuleren van het bodemleven

het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels

het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof
tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele

kruiemelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en

plantenwortels).

1

Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor1

:

1 H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).

Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België

vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: FW: zienswijze
Datum: maandag 31 januari 2022 13:21:23

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 31 januari 2022 12:38
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: zienswijze

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

➤ Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor:

(1 . . . . . (2018). : ? ionaal St ë)

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Wij zijn al meer dan 25 jaar vleesvee houder, met een potstal systeem, waarbij wij positieve ervaringen hebben.

Het houden van dieren op stro geeft een positieve bijdrage aan het welzijn van de dieren.

Verder is de uitstoot van CO2 en andere gassen uit mest zeer beperkt, daar de vermenging van fases met urine gelijk wordt gebonden door de aanwezigheid van stro.

Het uitrijden van vaste stromest op onze gronden geeft een duidelijk positieve bijdrage aan het bodemleven en de organisch stof % van onze landbouwgrond.

Hopende u hierbij naar behoren te hebben geïnformeerd,

Hartelijke groet,

[Redacted signature]

[Redacted contact information]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

██████████

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED], 31 januari 2022

Betreft:

Reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden.

Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

➤ Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

⁽¹⁾ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd. Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen. Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- > Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor:

(1 H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*)

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Zienswijze concept S-MER en samenvatting NSP

Hierbij reageert [REDACTED] op de Strategische Milieu Effect Rapportage (S-MER) met als bijlage het concept Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP) zoals eind december 2021 ingediend bij de Europese Commissie.

Verschillende [REDACTED] zullen een eigen zienswijze indienen. Als [REDACTED] reageren wij alleen op het deel van de concept S-MER en het concept NSP dat betrekking heeft op erkende brancheorganisaties, gericht op de interventie Samenwerking.

Interventie Samenwerking

We missen aandacht voor de belangrijke rol die erkende brancheorganisaties kunnen spelen bij het behalen van de doelen van het NSP. In de samenvatting NSP wordt bij de interventie Samenwerking op pagina 90 eenmalig verwezen naar 'brancheorganisaties'. We missen daarbij de toelichting dat het gaat om door de Minister van LNV erkende brancheorganisaties. Zonder toelichting verwachten wij dat deze term voor lezers niet altijd begrepen wordt, omdat een 'brancheorganisatie' in het dagelijks taalgebruik ook begrepen kan worden als elke vorm van bundeling van bedrijven. In de S-MER komt de term 'brancheorganisatie' niet voor.

De sectorale interventie (pijler 1) is helaas niet van toepassing op de akkerbouw, omdat deze niet openstaat voor brancheorganisaties. In het concept NSP zijn daarom alleen sectorale interventies voor de sectoren groenten en fruit en bijenteelt opgenomen. Met de overheveling van gelden van pijler 1 naar pijler 2 schatten [REDACTED] in dat akkerbouwers er financieel flink op achteruit gaan vergeleken met het voorgaande NSP. Het is op dit moment ook nog een vraag in hoeverre akkerbouwers mee gaan doen aan het NSP. Daarmee zou het passend zijn om in pijler 2 meer ruimte te bieden voor sectorale projecten in de akkerbouw.

De thema's die in het concept NSP worden genoemd bij de interventie Samenwerking sluiten aan bij de activiteiten die [REDACTED] uitvoert (zie de volgende pagina). Deze interventie is voor de akkerbouwsector van belang, omdat dit de enige interventie is die beschikbaar is om voor de hele sector activiteiten te kunnen financieren. In de afgelopen GLB-periode zien we dat activiteiten, die onder deze interventie zijn gefinancierd, vaak versnipperd en met weinig samenhang zijn uitgevoerd. Wij zien [REDACTED] een belangrijke rol om in het nieuwe NSP activiteiten te coördineren voor de akkerbouwsector (dus gericht op alle akkerbouwers) en om innovaties voor verduurzaming grootschalig toe te laten passen door akkerbouwers.

Daarbij pleiten wij ervoor om een erkende brancheorganisatie op zich al te zien als samenwerkingsverband, want bij de erkenning van brancheorganisaties is reeds geborgd dat zij (een deel van) de teelt vertegenwoordigen. Er wordt nu in het concept NSP beschreven dat een samenwerkingsverband bestaat uit 'minimaal één actieve landbouwer' en een deelnemer zoals een brancheorganisatie. In de uitwerking pakt dat bijzonder ingewikkeld uit voor de betrokken actieve landbouwer(s). Bij een eventuele subsidie zijn zij dan als aanvrager zelf ook verantwoordelijk. Dat sluit niet aan bij het type projecten dat wij [REDACTED] uitvoeren.

[REDACTED]

Bij ons gaat het namelijk altijd om projecten voor grote groepen akkerbouwers, zo niet voor de hele sector, die worden uitgevoerd met daarbij behorende budgetten. Dat sluit overigens naadloos aan bij de eis in het NSP om samenwerkingsverbanden te kunnen opschalen.

[REDACTED]

In de Nederlandse akkerbouwketens staan de telers centraal. De sector wordt gekenmerkt door grote betrokkenheid van telers, vaak in de vorm van coöperaties, in verschillende schakels van de keten. Zo zijn telers gezamenlijk actief in de veredeling, de handel en verwerking van hun producten. In de statuten van [REDACTED] is vastgelegd dat de vertegenwoordigers van de teelt 50% van het stemrecht hebben binnen de vereniging. Daarmee speelt de primaire sector een grote rol binnen onze brancheorganisatie.

[REDACTED] voert [verschillende activiteiten](#) uit die relevant zijn m.b.t. het NSP:

- een groot [REDACTED] op [REDACTED] die de teelt vertegenwoordigen [REDACTED]. Onderzoeken hebben meestal betrekking op duurzaam bodembeheer en plantgezondheid, maar ook op het gebied van precisielandbouw, eiwittransitie en nieuwe verdienmodellen. Op dit moment lopen er [REDACTED] met een totale waarde van circa 50 miljoen euro;
- het [REDACTED] voor de ontwikkeling van duurzamere teeltmethoden samen met de hele keten. Daarmee staan [REDACTED] en [REDACTED] bij om aan de huidige en toekomstige teeltuitdagingen het hoofd te bieden met aandacht voor bodembeheer, gewasbescherming, precisielandbouw en het verdienvermogen van akkerbouwers;
- de [REDACTED] met inzet op de productie van groene energie, koolstofvastlegging in bodem, eiwit- en rustgewassen en precisielandbouw;
- het [REDACTED] om met groepen akkerbouwers te werken aan verduurzaming van hun bedrijf en aan kennisuitwisseling tussen (groepen) akkerbouwers onderling;
- het initiatief [REDACTED] als nieuw portaal voor het ontsluiten van praktijkonderzoek, gebaseerd op praktische toepassingen;
- certificering met [REDACTED] een privaat schema voor voedselveiligheid en duurzaamheid, waaraan meer dan 7.000 akkerbouwers deelnemen. Verwerkers in de akkerbouw stellen [REDACTED] als minimumvoorwaarde aan hun leveranciers;
- het beheer van de [REDACTED];
- het verzamelen en verspreiden van [REDACTED] over consumptieaardappelen.

[REDACTED]

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft [REDACTED] erkend als brancheorganisatie voor de sectoren granen, suiker en andere producten als bedoeld in artikel 157, eerste lid, van Verordening (EU) 2013/1308. Relevante teelten die vallen onder deze sectoren zijn onder meer tarwe, gerst, haver, rogge, suikerbieten, pootaardappelen, consumptieaardappelen, zetmeelaardappelen, bruine bonen, veldbonen, sojabonen, lupine, blauwmaanzaad en koolzaad. Het betreft daarmee de grote, bekende teelten uit de Nederlandse akkerbouw als ook kleinere (eiwit)teelten waarvan een groei wordt verwacht in de komende jaren.

In de erkenning van de Minister van LNV worden de volgende doelen, in lijn met Verordening (EU) 2013/1308, specifiek benoemd:

- i) de kennis inzake en de doorzichtigheid van de productie en de markt verbeteren, onder meer door bekendmaking van geaggregeerde statistische gegevens over de productiekosten en de prijzen - eventueel vergezeld van prijsindicatoren, de volumes en de looptijd van vooraf gesloten contracten - alsook middels terbeschikkingstelling van analyses van potentiële toekomstige marktontwikkelingen op regionaal, nationaal of internationaal niveau;
- ii) de raming van het productiepotentieel, en de notering van de publieke marktprijzen;
- iii) bijdragen tot een betere coördinatie van de wijze waarop producten op de markt worden gebracht, in het bijzonder aan de hand van onderzoek en marktstudies;
- iv) verkenning van potentiële exportmarkten;
- v) onverminderd de artikelen 148 en 168, het opstellen van standaardcontracten die verenigbaar zijn met de voorschriften van de Unie voor de verkoop van landbouwproducten aan kopers en/of de toelevering van verwerkte producten aan distributeurs en kleinhandelaren, rekening houdend met de noodzaak om eerlijke mededingingsvoorwaarden tot stand te brengen en verstoringen van de markt te voorkomen;
- vi) het potentieel van de producten optimaal benutten, ook wat de afzetmogelijkheden betreft, en initiatieven ontwikkelen om de economische concurrentiekracht en het innovatievermogen te verbeteren;
- vii) gegevens verschaffen en onderzoek verrichten om de productie en in voorkomend geval de verwerking en de afzet te vernieuwen, te rationaliseren, te verbeteren en te richten op producten die beter op de eisen van de markt en op de smaak en de verwachtingen van de consument zijn afgestemd, met name wat de kwaliteit van de producten betreft, inclusief de specifieke kenmerken van producten met een beschermde oorsprongsbenaming of een beschermde geografische aanduiding, en wat de bescherming van het milieu betreft;
- viii) methoden zoeken die minder diergeneesmiddelen en gewasbeschermingsmiddelen vergen, het verbruik van andere productiemiddelen optimaliseren, de kwaliteit van de producten en het behoud van bodem en water garanderen, de voedselveiligheid met name middels traceerbaarheid van producten bevorderen, alsook de gezondheid en het welzijn van dieren verbeteren;
- ix) methoden en instrumenten ontwikkelen om de kwaliteit van het product te verbeteren in alle stadia van de productie, alsook in voorkomend geval van de verwerking en de afzet;
- x) alles in het werk stellen om de biologische landbouw, de oorsprongsbenamingen, de kwaliteitslabels en de geografische aanduidingen te verdedigen, te beschermen en te bevorderen;
- xi) onderzoek naar een geïntegreerde, duurzame productie of naar andere milieuvriendelijke productiemethoden bevorderen en verrichten;
- xii) een gezonde en verantwoorde consumptie van de producten in de interne markt stimuleren en/of voorlichting verstrekken over de schade die wordt veroorzaakt door riskante consumptiepatronen;
- xiii) de consumptie van de producten bevorderen en/of voorlichting over de producten in de interne markt en de externe markten verstrekken;
- xiv) bijdragen aan het beheer van bijproducten en de beperking en het beheer van afvalstoffen;
- xv) standaardclausules betreffende waardeverdeling, waaronder op de markt gegeneerde winsten en verliezen, in de zin van artikel 172 vaststellen, waarin wordt bepaald hoe ontwikkelingen van de relevante marktprijzen van de betrokken producten of andere grondstoffenmarkten tussen hen moeten worden toegewezen;
- xvi) maatregelen uitvoeren om risico's in verband met de gezondheid van dieren, gewasbescherming en het milieu te voorkomen en te beheren.

Inleiding

In januari 2022 hebben we , kennis genomen van de samenvatting Nationaal Strategisch Plan en . hebben we in afstemming met elkaar onderstaande aanvulling geformuleerd. De zienswijze is daarom specifiek geschreven vanuit over de impact van het nieuwe GLB-NSP op de uitvoering van beheermaatregelen in “open akker” en daarmee de impact op akkervogels.

Reactie

Op dit moment verkeren wij in grote onzekerheid over omvang en tijdige beschikbaarheid van ANLb-budgetten, voorwaarden en uitvoeringsafspraken voor de nieuwe periode 2023-2028. De beschreven impact in de zienswijze verdient nadere duiding

We krijgen op dit moment veel reacties terug welke aanleiding geven tot forse bestuurlijke zorg over de toekomstige deelnamebereidheid van akkerbouwers aan in ieder geval ANLb, maar idem aan de ecoregeling en in het verlengde daarvan ook aan het moeten gaan voldoen aan de basisvoorwaarden van conditionaliteit. Er gaat grote spanning ontstaan tussen de door de agrarische sector gewenste handelingsvrijheid versus de beperkingen vanuit voorgenomen GLB-verplichtingen. Het hebben van bedrijfshandelingsperspectief is randvoorwaardelijk voor agrarische ondernemers.

Dat er iets moet veranderen staat niet ter discussie. Maar de wijze waarop, de complexiteit in de uitvoering én het samenvoegen van de diverse pijlers op het boerenland geeft veel indringende vragen: “hoe dan”. Deze vraag en de zorg hierover geldt voor het hele gebied van Noordelijke akkerbouwers.

Deze zorg hebben ook nadrukkelijk geuit op het op . Naast het bijpraten over de nieuwe GLB periode en de stappen die daar naar toe leiden, is er specifiek ingegaan op de impact van het nieuwe GLB op akkerbouwbedrijven en dus m.n. akkervogelbeheer.

De crux van ons huidig ANLb succes in akkervogelbeheer in oost/midden Groningen en Drenthe valt of staat bij het succes van samenwerkende akkerbouwers in de “lokale akkervogel clusters”. Uitvoeringsmaatregelen zijn hier in kleinere gebieden samengebracht om de juiste impact te hebben op een succesvolle ontwikkeling van akkervogelpopulaties. Diverse typen van beheer zorgen voor variatie in het landschap en voor een geschikte habitat. We zijn trots op hetgeen we, samen met de boeren, hebben bereikt op dit punt.

Ons werkveld geeft echter nu al aan dat de verzwaarde eisen voor conditionaliteit een forse drempel vormen voor deelname aan het toekomstige GLB. Men is al blij als dit niveau gehaald wordt en de kans op de “next level” (ANLb maar ook ecoregeling) niet meer in beeld komt. Met andere woorden de kritische massa aan oppervlakte in de clusters is niet meer vanzelfsprekend.

Samenwerkingsclusters zullen van de kaart gaan verdwijnen.

Toegespitst vanuit het oogpunt van agrariërs in leefgebied 'open akker':

- loopt de planning zoals die nu geschetst is, scheef ten opzichte van de planning van de akkerbouwers. Het bouwplan voor 2023 wordt in de zomer van 2022 veelal is vastgelegd. Dit bouwplan is tevens ook het uitgangspunt voor de daarop volgende teeltjaren. Voor een goede introductie en aanpassing in de bedrijfsvoering is duidelijkheid gewenst uiterlijk juni 2022.
- is er een risico in de beginperiode. Door onduidelijkheden binnen pijler 1 kan het gebeuren dat er gevolgen ontstaan voor de uitbetaling van ANLb. Bijvoorbeeld kan het gebeuren dat er door invloeden van weer en klimaat, een agrariër niet kan voldoen aan de voorwaarden waarbij de uitbetaling van ANLb gekort wordt of zelfs vervalt. De onduidelijkheden van nu maken dat de agrariër op voorhand niet (meer) mee gaat doen aan het nieuwe GLB. Dit heeft invloed op de invulling binnen het leefgebied en clusterdekking, maar leidt zeker ook tot imagoschade, ook voor potentiële deelnemers van ANLb.
- wordt er jaarlijks meer inspanning verwacht bij het overzien van alle consequenties ten aanzien van hun bedrijfsvoering door het verschil in voorwaarden van pijler 1 en 2. Keuze voor participatie aan de ecoregeling is jaarlijks, ANLb contracten zijn vaak meerjarig. Voor beide regelingen is het van belang om deze goed te kennen, ook in samenhang met elkaar. Wat betreft akkerbouwers wordt er een grote tijdsinvestering verwacht in verband met de samenhang en het inwerken van maatregelen. De vraag is of de tijd die deze keuzes vragen de akkerbouwer niet onevenredig veel tijd kosten.
- levert GMLC 7 een probleem op als het gaat om vruchtwisseling in onze gebieden. Er is jaarlijks een andere teelt, maar op de veenkoloniale gronden zijn er nog veel bedrijven die werken met een 2 op 5 teelt. In de praktijk betekent het dat er twee keer zetmeelaardappelen geteeld worden en dan drie jaar andere teelten. Nu past dit in hun bedrijfsvoering en het vraagt nogal wat om hierop in te grijpen.
- zien we dat er binnen ons gebied bepaalde landschapselementen ontbreken. Onze zorg gaat uit naar het feit dat er binnen de plannen zoals die nu voorliggen, wel nadruk komt te liggen op landschapselementen. Echter, wanneer we optimale omstandigheden voor het open akkergebied willen behouden dat akkerbouwers op voorhand niet kunnen deelnemen en daarmee niet voldoen aan het behalen van scores.
- zijn er diverse ontwikkelingen (o.a. nitraat wetgeving) die parallel lopen en ingrijpen op het proces van het nieuwe GLB. Deze onzekerheden en ontwikkelingen vinden we slecht uitlegbaar [REDACTED], maar zeker ook aan de (overige) agrariërs [REDACTED]. Deze onzekerheden zorgt ervoor dat er minder motivatie is om mee te participeren aan het GLB.
- is het duidelijk dat de kritische massa aan oppervlakte in de clusters naar de toekomst toe (dus) niet meer vanzelfsprekend is. Dit doet ernstig afbreuk aan het reeds opgebouwde netwerk van natuurmaatregelen en het voortzetten van behaalde resultaten. Een gevolg hiervan kan zijn dat de gestelde doelen ten aanzien van het gehele leefgebied onder druk komen te staan of zelfs niet worden gehaald, inclusief de hieraan gelinkte doelstellingen voor stikstof, klimaat en landbouwtransitie als geheel. Uiteindelijk heeft dit weer invloed op het draagvlak waarop het gehele ANLb leunt zowel vanuit de maatschappij, economisch, maar ook politiek.

- is er een groter effect op het leefgebied open akker als op het leefgebied open grasland. Er gaat vanuit de (additionele) regelingen significant meer geld naar de weidevogelgebieden. Daarnaast zien we dat PR meer gericht is op weidevogels, wellicht heeft dat te maken met het beeld van burgers/politici als het gaat om de 'aibaarheidsfactor'. Dit maakt de akkerbouwer minder zichtbaar voor burgers en politiek en zorgt voor imago schade voor de agrariër.

Antwoord en handelwijze

- willen naar de agrariërs een zo goed mogelijk een antwoord geven op wat zij straks moet doen of laten om in aanmerking te komen voor de vergoedingen GLB in beide pijlers. Tijdige en toegankelijke informatieverstrekking vanuit de overheid zijn dus van groot belang.

- zetten ons in om diverse typen van beheer in ons gebied te waarborgen en zorgen zo voor variatie in het landschap én een interessante habitat aangezien de bijdrage van Noord Nederland aan het akkervogelbeheer substantieel is.

- vragen aandacht voor het financiële verschil tussen weidevogel- en akkervogelgebieden. Tevens doen we een oproep om alsnog in de budgetten een eerlijkere verdeling van gelden te maken.

- zien graag dat er genoeg experimenteeruimte door de overheid wordt gecreëerd als het gaat om nieuwe mogelijkheden voor aanpassingen op de huidige bedrijfsvoering/ vruchtwisseling. Zo streven we naar een goede samenhang tussen het nieuwe GLB en het aanstaande landbouwbeleid. We pleiten dan ook voor genoeg mogelijkheden als het gaat om financiële regelingen (vouchers), maar ook als het gaat om wet- en regelgeving.

- vragen om slaperdijken als niet-productief areaal mee te tellen in het kader van GLMC8. Daarnaast verzoeken we om het beheer/onderhoud van slaperdijken als eco-activiteit toe te voegen.

- zien binnen de ecoregeling gerealiseerd dat er onderscheidt wordt gemaakt op gebiedsspecifieke kenmerken. Voor de nu al ingerichte open akkergebieden geldt dan een lagere minimale puntenscore voor landschap dan in gebieden met (reeds de mogelijkheid tot) veel bomen/hagen / struweel.

- pleiten overall voor een integrale gebiedsgerichte aanpak. Met deze gebiedsgerichte aanpak willen we aan de slag om opgaves en uitdagingen integraal op het boerenland en –erf te laten landen met specifiekere (in plaats van generieke) pakketten, aanvullingen en alternatieven.

Rol en functie

- willen als significante gebiedspartner binnen deze aanpak graag in de voorhoede een rol toegewezen krijgen.

- zetten in op het voorkomen van noodsituaties als het gaat om implementatietijd voor onze organisaties, krapte in goed opgeleid personeel en als het gaat over het voeren van een discussie ten aanzien van een nieuw NBP en het nieuwe GLB-NSP.

- voeren om bovenstaande reden met grote regelmaat het gesprek met de Provincies op verschillende niveaus, maar ook met LNV via [REDACTED]

- rekenen er op dat we vanuit de Provincies proactief en actueel worden betrokken in het implementatieproces van het nieuwe GLB en de voorbereiding daarvan.

Aldus opgesteld en onderschreven

■ [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Aandacht voor deze zienswijze
Datum: maandag 31 januari 2022 14:34:02
Prioriteit: Hoog

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022.

Geachte heer , mevrouw,

Het nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLD) voor de periode 2023 – 2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategisch Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectenrapport GLB-NSP als in het Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord 'stromest' dan wel 'vaste mest' voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- Het tegengaan van verzuring van de bodem
- Het stimuleren van het bodemleven
- Het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- Het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels). 1
  - Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor 1:
    - Kleinere kans op droogtestress
    - Kleinere kans op waterstress
    - Minder risico op erosie
    - Minder risico op verslemping
    - Beter bewerkbaar
    - Minder gevoelig voor compactie
    -

(1 H. vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (20018). Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de bodemkundige Dienst van België vzw)

Op dit moment is stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5. en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plak zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruime mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Met vriendelijke groet,

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

, 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

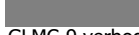
Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van:
Aan:
Onderwerp: GLMC-9 verbod op ploegen
Datum: maandag 31 januari 2022 15:33:37
Bijlagen: [Concept+Strategisch+Milieueffectrapport+GLB-NSP.pdf](#)
[Concept+NSP+ter+inzage \(1\).pdf](#)

---

31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Graag dien ik via deze weg een zienswijze in op het concept Nationaal Strategisch plan onderdeel van het nieuwe GLB. Het gaat over GLMC-9 pagina 14 van de S-Mer en pagina 57 van het concept NSP, "verbod op ploegen ecologisch kwetsbaar blijvend grasland in N-2000 gebieden"

Er zijn diverse agrariërs die ondernemen in de vogelrichtlijngebieden van N-2000. Dit ploegverbod heeft al sinds 2015 desastreuze gevolgen voor de melkveehouders in deze gebieden.

Problemen :

1. Niet kunnen scheuren en egaliseren van slecht afwaterende percelen. (eens per 15/20 jaar nodig
i.v.m. bodemdaling, verzakking en structuurschade).
2. Geen mogelijkheid om slechte grassen(kweek) dood te spuiten en opnieuw in te zaaien.
3. Als de bodemstructuur(weinig zuurstof in de bodem) slecht is, kan dit niet hersteld worden.

Gevolgen probleem 1(afwatering):

- Slecht afwaterende percelen, betekend in het voorjaar weinig draagkracht en pas laat in het voorjaar bemesting mogelijk, daardoor steeds minder opbrengst.
- Slecht afwaterende percelen betekent minder draagkracht in natte periodes en leidt tot steeds minder koeien in de wei.

Gevolgen probleem 2(slechte grassen)

- Het grassenbestand verslechtert en de opbrengst daalt
- Het percentage eiwit van eigen grond daalt, hierdoor moet er meer eiwit(soja, raap) aangekocht worden. Dit past niet bij een duurzame melkveehouderij.
- Door het bovenstaande verslechtert de concurrentie positie van deze melkveehouders.

Gevolgen probleem 3(bodemstructuur)

- De opbrengst daalt als gevolg van de slechte bodemstructuur.
- Minder bodemleven.
- Minder wormen/insecten.
- Minder voedsel voor weidevogels

Totaal gevolg : De opbrengst van het grasland daalt en de grond daalt in waarde, hierdoor

wordt boeren op de lange termijn onmogelijk in deze gebieden.

In de bijlagen ziet u het resultaat na 20 jaar niet egaliseren t.o.v. goed onderhouden grasland.

Waarom het ploegverbod niet nodig is.

- In de EU verordening Nr. 1307/2013 staat dat

1. De lidstaten wijzen blijvend grasland aan dat ecologisch kwetsbaar is in zones als bedoeld in Richtlijn 92/43/EEG of Richtlijn 2009/147/EG, onder meer veen- en moerasgebieden in deze zones, en

dat strikt moet worden beschermd teneinde de doelstellingen van die richtlijnen te verwezenlijken.

Hier staat eigenlijk dat een lidstaat binnen N-2000 gebieden ecologisch kwetsbare gebieden, zoals venen

moerasgebieden aan moet wijzen, zodat men hier niet het grasland kan scheuren of om kan zetten

naar bouwland.

Echter maar een beperkt deel van de aangewezen N-2000 gebieden bestaat uit deze veen en moerasgebieden.

Zeker de vogelrichtlijngebieden (vrijwel allemaal gangbare landbouwgrond) en een deel van de habitatgebieden waar ook landbouw bedreven wordt zijn geen "ecologisch kwetsbare" veen – en moerasgebieden. Het niet kunnen ploegen van deze gronden draagt dus ook niet bij aan het verwezenlijken

van de doelstellingen van de richtlijnen in de gebieden.

In de N-2000 gebieden waar gangbare landbouw plaats vindt, is ploegen van grond praktisch maar zeer beperkt noodzakelijk. De extra milieu belasting die scheuren van deze gronden op zou leveren

is verwaarloosbaar omdat het maar om een klein percentage per jaar gaat.

Vanwege de draagkracht gebeurt dit ook alleen maar zeer beperkt in droge periodes en als er echt geen

andere mogelijkheden zijn.

Kortom :

- De aanwijzing van de ecologisch kwetsbare gebieden waar niet geploegd mag worden

is

door NL veel ruimer aangewezen dan door de EU wordt vereist.

- Het areaal dat zonder ploegverbod geploegd zal gaan worden is zeer klein.

- Het ploegverbod geeft veel problemen voor de landbouwers in de aangewezen N-2000 gebieden en levert weinig op.

- Waardedaling grond.

- Fout in deze wetgeving moet en kan nu hersteld worden.

- Als deze beperking in stand blijft, zullen de betreffende boeren gecompenseerd

moeten

worden voor de waardedaling van de grond en het verlies in inkomen als gevolg van

lagere

grasopbrengsten (planschade?) of zelfs verplaatst moeten worden.

Voorstel :

Schrap GLMC-9 als voorwaarde voor het ontvangen van hectaresteen,
of haal enkel de vogelrichtlijngebieden uit de kaart welke geactualiseerd gaat worden volgens
het concept NSP. (De kaart met aangewezen ecologisch kwetsbaar blijvend grasland in Natura
2000 gebieden wordt geactualiseerd, pagina 57 concept NSP)

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalrest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalrest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: aanvulling reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 1 februari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij op de reeds verzonden zienswijze als [REDACTED] vleesvee, hierop een aanvulling indienen.

Inmiddels heeft de zoogkoeienhouderij ook een zienswijze ingediend. De vleesstierenhouderij met toepassing van extra dierwelzijn is het verlengde van de zoogkoeienhouderij. Samen vormen zij dan ook de sector vleesvee.

Zoals u kunt lezen uit de zienswijze van de zoogkoeienhouderij betreft de zoogkoeienhouderij een extensieve vorm van veehouderij, dat bijdraagt aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de wei. Daarin valt ook te lezen dat deze bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw.

Dit beamen wij als vleesstierenhouderij. Het rundvlees van onze sector wordt voornamelijk in Nederland geconsumeerd, waardoor onze sector niet exportafhankelijk is. Sterker: Roodvlees van runderen verzorgd door Nederlandse boeren en boerinnen is er niet voldoende voor de Nederlandse bevolking!

In de huidige situatie is dan ook al het aantal vleesstierkalveren dat vanuit de Nederlandse zoogkoeiensector komt te beperkt en is deze niet in staat om te voorzien in voldoende aanvoer om aan de marktvraag in Nederland te voldoen. Door de invoer van vleesstierkalveren van zoogkoeienhouders rondom Nederland, met name uit Frankrijk, wordt op de Nederlandse vraag ingespeeld. Onze eigen zoogkoeiensector mag dus zelfs nog groeien om aan de Nederlandse vraag te kunnen voldoen, zodat meer vleesstierkalveren van Nederlandse bodem kunnen komen. De vleesstierkalveren op onze bedrijven groeien in alle rust verder op met extra ruimte in stro tot volwassenheid.

Op deze wijze is dierenwelzijn, voedselveiligheid en voedselzekerheid nergens zo controleerbaar als in eigen land van eigen boeren en boerinnen.

Naast het beleveren van de Nederlandse markt met toepassing van extra dierenwelzijn, is onze sector ook één van de belangrijkste producenten stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest). Stromest dat zorgt verhogen van de organische stof van de bodem met alle positieve effecten en akker- en weidevogels stimuleert.

Het zal duidelijk zijn dat deze vorm van duurzaam ondernemen, met toepassing van dierenwelzijn met stro en extra ruimte, kostenverhogend werkt. De grote concurrentie van vlees komende vanuit het buitenland, alsook het gebrek aan kennis over onze sector, maakt het moeilijk deze kosten te verwaarden en daarmee het hoofd te bieden tegenover vlees vanuit het buitenland.

Gezien de doelen dat Europa met het GLB wil bereiken (hoofdstuk 1 NSP):

- Landbouwers ondersteunen, de landbouwproductiviteit verbeteren en voor een stabiele voorziening van betaalbare levensmiddelen zorgen;
- De landbouwers van de Europese Unie een redelijk inkomen garanderen;
- Het klimaat beschermen en het duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen bevorderen;
- Plattelandsgebieden en landschappen in de hele EU in stand houden;
- De plattelandseconomie levensvatbaar houden door de werkgelegenheid in de landbouw, agrovoedingsindustrie en aanverwante sectoren te stimuleren;

kan beloning van onze sector, bestaande uit zoogkoeienhouderij als uit vleesstierenhouderij, komende uit NSP niet ontbreken.

Indien men een directe inkomenssteun gaat koppelen aan de runderen gehouden op stro met extra ruimte of aan de productie van stromest dat geplaatst wordt op Nederlandse gronden zal naast voldoende waardevolle stromest ook een goed controleerbaar stukje rundvlees met vergoeding voor de kosten van het extra dierenwelzijn verzorgd door eigen boeren en boerinnen op peil komen en het geheel gestimuleerd worden.

Directe inkomenssteun voor deze roodvleessector stieren zal een aantal jaren als brug kunnen fungeren. Een brug tussen het heden en de toekomst, waarin het besef van dierenwelzijn, een eerlijk product gecombineerd met stro maatschappelijk het punt van bewustwording heeft bereikt bij consumenten en grondgebruikers waardoor de meerwaarde via deze weg tot stand zal gaan komen. De sector vleesvee krijgt en behoudt op deze manier een toekomst in eigen land.

Hartelijke groet,

Betreft: Zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan

, 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Hierbij dien ik een zienswijze in op dit plan.

Het is ons opgevallen dat de woorden stromest en vaste mest NIET voorkomen in het Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan. Wij vinden dit onbegrijpelijk.

Stro dat gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden is aantoonbaar waardevol voor de bodem en de weidevogelstand. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) zorgt namelijk voor de verbetering van de organische stof van en in de bodem.

Deze organische stof zorgt voor:

- Het stimuleren van het bodemleven
- Het stimuleren van de weidevogelstand en het bevorderen van de biodiversiteit en bijen en insecten. Een beter bodemleven zorgt voor meer beschikbaarheid van voedsel voor insecten en weidevogels.
- Het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).
- Het tegengaan van verzuring van de bodem

*Bron: H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw*

Een verbeterde bodemstructuur zorgt aantoonbaar voor:

- Vermindering van de kans op droogtestress
- Vermindering van de kans op waterstress
- Vermindering van het risico op erosie
- Vermindering van het risico op verslumping
- Verbetering van de bewerkbaarheid van de bodem
- Vermindering van gevoeligheid voor compactie
- etcetera

Op dit moment is stromest slechts beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig dat wij moeten constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) niet zijn opgenomen in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan de stimulering van de productie en de beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Aangezien het verhogen van de organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het houden van dieren op stro en daarmee de productie en de toepassing van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) alsnog een (vaste) belangrijke plek zal krijgen in het Nationaal Strategisch Plan en in al het daaraan gelieerde beleid.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Een bevestiging van het indienen van onze zienswijze zien wij graag tegemoet, waarvoor bij voorbaat dank.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Consultatie NSP-GLB: [REDACTED]
Datum: maandag 31 januari 2022 17:54:19

Beste heer/mevrouw,

Hieronder treft u de reactie aan [REDACTED] op de consultatie van het concept NSP-GLB.

[REDACTED],
31 januari 2022

[REDACTED] heeft kennis genomen van het Nederlandse NSP-GLB en de milieu effect rapportage die daarbij hoort. Voor de Nederlandse zuivelindustrie is van belang dat het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid bijdraagt aan de ontwikkeling van een gezonde melkveehouderij. De Nederlandse melkveehouderij moet gefaciliteerd worden om zich te kunnen aanpassen aan het nieuwe beleid van Europa en Nederland. [REDACTED] is van mening dat het GLB zou moeten bijdragen aan de omstandigheden die zorgen voor een goede melkprijs; zorgt voor de voorziening van voldoende grondstoffen (rauwe melk) en ervoor zorgt dat de Nederlandse melkveehouderij de zuivelindustrie kan voorzien van nog duurzamer geproduceerde melk.

In maart zal de Europese Commissie haar waardering uitspreken over alle ingediende NSP-GLB door de lidstaten. Het wordt dan bekend hoe de nationale strategische plannen GLB van de andere lidstaten eruit zien. Het is dan ook mogelijk om te inventariseren hoe het Nederlandse strategische plan zich verhoudt tot de andere ingediende plannen en wat dit betekent voor de concurrentiepositie van de Nederlandse melkveehouder. [REDACTED] vraagt aandacht voor het behoud van een gelijk speelveld in Europa. Dat is van groot belang voor een gezonde agrarische sector in Nederland. [REDACTED] verzoekt de Nederlandse overheid het concept NSP-GLB-NL aan te passen als het dusdanig divergeert van de plannen van andere lidstaten en blijkt dat daardoor de Nederlandse concurrentiepositie verslechterd.

Met een vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag wil ik hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze NSP GLB
Datum: maandag 31 januari 2022 19:25:13

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

(1 . . . . . (2018). : ? ë)

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Met vriendelijke groet,

[Redacted signature]

[Redacted name]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[Redacted signature]

[Redacted contact information]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te

zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voorgenoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere

huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

➤ Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

(1 H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*)

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslamping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalrest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwvormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Betreft:reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting NSP ter inzage
Datum: maandag 31 januari 2022 21:11:16

[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft:reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop
een zienswijze indienen.

Wij veehouders maken ons zorgen om het volgende: Hoe is het mogelijk dat in het hele
Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in
Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?
Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest
(vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest,
ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de
bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt)

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande
positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn,
is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest
(vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt
en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

A solid black rectangular box used to redact the signature of the sender.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk

maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afromen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen.

Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: Reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag wil ik hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslumping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouw ik erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de eco-regelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Met vriendelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze concept S-MER en samenvatting NSP
Datum: maandag 31 januari 2022 21:56:51
Bijlagen: [image003.png](#)

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).

Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

(1 . . . . . (2018). : ? ë)

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit.

Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie
- Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.
- Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden
- Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling
- Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voorgenoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwvormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

████████████████████

████████████████

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide.

De **Zoogkoeienhouderij** is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en - onderzoek toont dit ook aan- de **zoogkoeienhouderij** scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk

grasland en blijvend grasland: De **zoogkoeienhouderij** maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de **zoogkoeienhouderij** zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De **zoogkoeienhouderij** en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De **zoogkoeienhouderij** en andere extensieve landbouwvormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Betreft:reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage
Datum: maandag 31 januari 2022 22:55:22
Bijlagen: [18b4e99f-fe88-40f0-b93e-e733a7fd6b39.png](#)

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch
Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor :

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe?* Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken. Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: reactie NSP
Datum: dinsdag 1 februari 2022 09:26:44

Goedemorgen,

Ik maak bezwaar tegen de nieuwe opzet. Zolang agrariërs geen inkomen uit de markt kunnen halen (dus prijzen ontvangen die boven de kostprijs liggen) wil ik dat er geen GLB gelden verdwijnen uit pijler 1. Dus beschikbaar blijven als rechtstreekse betaling aan de agrariërs. Ik heb zelf al ruim 30 jaar een akkerbouwbedrijf met granen, aardappelen, suikerbieten en uien en het is nog steeds niet mogelijk om een normaal inkomen te verdienen met deze gewassen. De hele maatschappij rekent wel stevige uurtarieven, of leveren producten met een kostprijs +winstmarge. Dit is in de primaire sector nog steeds niet het geval!!

Dus onderneem actie om dit wel mogelijk te maken of blijf voorlopig af van de gelden die ons toekomen.

Ook MerB kan geen goedkeuring van mij krijgen. Dit is een nationaal probleem dat niet met gelden van de agrariërs opgelost moet worden. Dit gaat ook zeker te koste van het verdienmodel van akkerbouwers. Hiervoor zal dan ook een andere financiering gezocht moeten worden.

Ik wens u veel wijsheid toe,

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 31 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
  - Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groeten,

[Redacted signature block]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienwijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienwijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te

zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere

huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

**Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage**

[REDACTED] 1 februari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

[REDACTED]

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapehouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemities en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

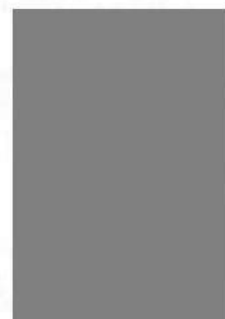
Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwvormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

[Redacted]

[Redacted]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[Redacted], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Datum: 1 februari 2022

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: Bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen in (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de Nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

[Redacted signature]

[Redacted signature]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalment) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalment) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem.

Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹

Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze om voorgestelde 30% vanuit het Nationaal Strategisch Plan (NSP) te verhogen naar de maximale 42%
Datum: dinsdag 1 februari 2022 13:46:39

Geachte Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Mijn naam is [REDACTED]
[REDACTED]

Vandaag 1 februari 2022 doe ik een dringend beroep op u.

In de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) las ik dat er is gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Uiteraard steun ik het beleid om het bedrag wat beschikbaar is vanuit het GLB beschikbaar is voor de transitie van de Landbouw ofwel toekomst bestendig boeren, te verhogen. Maar laten we dan ook stappen maken en dan ook niet te gaan tot 30% maar als punt **1) de overheveling DIRECT verhogen naar 42% wat echt noodzakelijk is om de doelen uit de KRW te halen**. Zelf woon ik in de "fortwachterswoning" op het fort bij Marken-Binnen (stukje werelderfgoed) en de fortgracht -welke niet in verbinding staat met boezemwater- is een van de meest zuivere wateren van Noord-Holland. Dit kan en MOET ook weer zo zijn voor alle wateren in Nederland. Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%. Uiteraard hoef ik u niet uit te leggen wat [de richtlijnen in het GLMC](#) zijn maar als punt **2) daarvan, op de bufferstrook langs een waterloop van 5 meter, mag geen uitzondering zijn**.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder

effect. Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en **de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen**. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

Als onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn er de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. **punt 3) Maak de Gouden eco-regelingen zoals vermindering van de aantallen koeien per hectare aantrekkelijker.** Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om **een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen**. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen. Dit is dan **punt 4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidengebieden.** Immers in het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan. Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. **Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.**

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

Je weet nooit wat de avond brengt, dus pluk de dag, de zon schijnt voor allen

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).

Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED], 31 januari 2022

Betreft: Zienswijze concept S-MER en samenvatting NSP

Geachte heer, mevrouw,

Bij deze wil de [REDACTED] graag [REDACTED] haar zienswijze indienen op het Concept Nationaal Strategisch Plan (verder: NSP) en de Strategische Milieu-effect rapportage (verder: Mer). Om te beginnen willen wij als [REDACTED] graag aangeven dat wij er voorstander van zijn dat boeren hun inkomen uit de markt halen, maar nu dat door het ontbreken van een markt- en prijsbeleid niet lukt zien wij ons genoodzaakt ons in te zetten voor toeslagen uit het GLB.

WUR signaleert in haar rapport 'Naar een doeltreffend en doelmatig Nationaal Strategisch Plan' (2021) dat met de huidige hoogte van de bedrijfstoelagen al 20-35% van de akkerbouwbedrijven onder de lage-inkomensgrens zit. De [REDACTED] signaleert dat de steun in het nieuwe GLB met name voor akkerbouwers sterk zal afnemen. Daardoor vrezen wij dat met name de akkerbouw-familiebedrijven extra getroffen zullen worden.

Zoals wij eerder hebben aangegeven in gesprekken met het ministerie en in de MBG vrezen wij voor het voortbestaan van de akkerbouw in Nederland. **Belangrijk: het eerste doel van het GLB, nl. 'een leefbaar landbouwincome en voedselzekerheid' wordt op deze manier niet gehaald, zeker niet voor akkerbouwers.** Ook de subtitel van het Concept NSP 'Toekomstbestendig boeren sterker belonen' gaat in deze plannen niet op voor akkerbouwers!

We signaleren vier oorzaken voor de afname van GLB-bijdragen aan het akkerbouwincome:

1. **De overheveling van pijler 1 (ELGF-middelen) naar pijler 2 (ELFPO-middelen) geeft een directe verlaging van de toeslag per hectare.** De [REDACTED] erkent dat dit per motie is besloten, maar heeft wel kanttekeningen.
Toelichting: de bedrijfstoelagen zijn indertijd in het leven geroepen om boeren te compenseren voor de lage prijzen, voortkomend uit de omslag van markt- en prijsbeleid naar wereldmarktprijzen. Door deze prijsverlagingen en lagere marges is de schaalvergroting in een versnelling terecht gekomen. Overheveling van geld van directe betalingen in pijler 1 naar klimaat- en milieudoelen in pijler 2, hoezeer wij deze doelen ook steunen, vergroot deze problematiek.
2. **Binnen pijler 1 worden bedragen afgeroomd boven de 60 ha onder de noemer Herverdeling inkomenssteun (CRISS).** Doel is om kleine en middelgrote bedrijven extra te steunen en grote bedrijven minder (p. 15 NSP).
*Toelichting: In pijler 1 wordt gesproken van herverdeling van directe bedrijfstoelagen naar kleine en middelgrote bedrijven. Daarbij wordt voor alle landbouwsectoren 60 ha als grens voor de bedrijfsgrootte aangehouden. Dit is een **nationale** keuze, gebaseerd op de gemiddelde bedrijfsgrootte over alle sectoren heen. Dit lijkt ons voor verbetering vatbaar. Het gemiddelde akkerbouw-familiebedrijf gebruikt 80-150 ha. Praktisch alle bedrijven onder de 60 ha hebben neveninkomsten, omdat je van 60 ha als akkerbouwer niet kunt rondkomen. Een klein c.q. middelgroot akkerbouwbedrijf wat extra steun verdient is dus eerder een bedrijf tot 150 ha.*

█ voorstel: maak onderscheid tussen de sectoren en gebruik daarbij de normatieve omvang van een familiebedrijf als grens i.p.v. 60 ha voor alle soorten bedrijven.

3. Akkerbouwers krijgen relatief weinig mogelijkheden om hun toeslagen te vergroten met geld uit de ecoregeling.

Toelichting: in de tabel in Concept NSP (p. 72-73) van 3 dec jl. staan weinig mogelijkheden voor akkerbouwers. Zo missen wij niet-kerende grondbewerking/niet ploegen, precisiebemesting, precisiebespuitingen, inzet laag-risico middelen (niet hetzelfde als biologische bestrijding!), bodembeheer etc.

█ voorstel: uitbreiden van de ecoregeling met bovengenoemde zaken. In het algemeen: laagdrempelige ecoregelingen onder brons-zilver-goud voor akkerbouwers.

4. Akkerbouwers krijgen relatief weinig mogelijkheden in pijler 2.

Toelichting: veel geld in pijler 2 lijkt te gaan naar veenweide- en stikstof-bufferzones, beide veehouderij-gerelateerde zaken waar een akkerbouwer niet in mee kan delen.

█ voorstel: uitbreiding van de mogelijkheden voor akkerbouwers om meer bij te dragen aan klimaat- en milieudoelen en zo hun inkomen te vergroten met geld uit pijler 2 door het opnemen van meer klimaat- en milieudoelen voor akkerbouwers. Dit kan door verhogen van het budget voor bredeweersverzekering, uitbreiding van het ANLb areaal met name in akkerbouwregio's en vergoeding van de eiwittransitie met pijler 2 geld, zoals de WUR ook aanbeveelt.

Wat betreft de Strategische Milieueffect rapportage hebben wij de volgende kanttekeningen:

De █ vindt dit S-Mer rapport behoorlijk tendentius. De belangrijkste bezwaren die wij hebben:

1. Er wordt ineens gesproken over bufferzones rondom alle Natura 2000 gebieden. Dat is nog nooit ergens ter sprake geweest en kan niet ineens via deze route worden ingebracht.
2. Bij alle criteria eindigt de analyse met een vergelijking tussen de alternatieven. Het valt ons op dat vooral wanneer Mer-A gunstiger is, dit wordt tenietgedaan door de opmerking dat het tegen kan vallen wanneer boeren in de ecoregeling niet voor een maatregel kiezen die dit criterium ondersteunt. Maar dat kan natuurlijk nooit tegelijk voor alle criteria gelden, want de ecoregeling is toch zo ingericht dat elke maatregel minstens één criterium steunt.
3. Bij Mer-B zijn er volgens ons de meeste vraagtekens te zetten bij de positieve effecten: als het veenweidepeilverhogingsbesluit niet binnen deze GLB periode wordt gerealiseerd, vallen veel positieve effecten weg. Maar er zijn meer zaken: veel van wat in Mer-B een gunstig effect lijkt te hebben wordt ofwel al verplicht in het 7^e AP ofwel is niet binnen de GLB periode beschikbaar, zoals weerbare rassen. Ook de mate waarin de vraag naar biologisch voedsel kan worden gestimuleerd wordt overschat.
4. Al met al vindt de █ dat op diverse plekken reden is voor twijfel aan de juistheid van deze analyse. Objectief gezien heeft Mer-A meer gunstige effecten dan Mer-B maar dit wordt verbloemd.

Conclusie

De █ voorziet dat de plannen zoals ze er nu liggen erg slecht uitpakken voor akkerbouwers. Dit zal leiden tot versnelling van de schaalvergroting, omdat boeren steeds minder vaak een opvolger zullen kunnen vinden vanwege het lage inkomen in combinatie met de zware eisen. De vrijgekomen akkerbouwbedrijven zullen ofwel worden gekocht door andere akkerbouwers die daarmee hun bedrijf vergroten, ofwel worden gebruikt voor andere doelen binnen en buiten de landbouw.

Tevens voorzien wij dat veel akkerbouwers met hart voor de maatschappelijke doelen als klimaat, biodiversiteit en milieu gedemotiveerd raken. Immers, hun inspanningen worden in de plannen niet of nauwelijks beloond. In dat kader vinden wij het weglaten van een aantal opties in de ecoregeling

onbegrijpelijk. Maar zeker ook voorzien wij dat de teelt van eiwitgewassen, wat zowel goed is voor klimaat als voor biodiversiteit als voor bodem- en waterkwaliteit, niet zal toenemen met deze plannen. Wij vinden het onbegrijpelijk dat de aanbeveling van WUR om 14 miljoen in pijler 2 te besteden aan vergoeding van de eiwittransitie niet is overgenomen. De doelen van de Nationale Eiwitstrategie zullen op deze manier niet worden gehaald, simpelweg omdat het niet rendabel is om eiwitgewassen te telen.

Men stelt steeds dat de biodiversiteit in het hele land dient te worden bevorderd, maar toch wordt gekozen voor maatregelen die vooral zeldzame soorten in Natura2000 gebieden steunen. Met meer focus in pijler 2 op ANLb's door heel Nederland en minder op specifieke regio's, zou de biodiversiteit in het hele land geholpen zijn geweest.

Belangrijk punt wat niet duidelijk wordt: wat gebeurt er met het overgehevelde geld voor veenweidepeilverhoging en stikstofbufferzones indien de bijbehorende Rijksbesluiten niet tijdig zijn genomen en zonder bezwaren door de geldende procedures zijn geleid? Alle voordelen voor klimaat en milieu vallen dan weg, en ondertussen wordt ook elders niks bereikt omdat het geld daar is weggehaald.

Het moge duidelijk zijn dat de [REDACTED] het niet eens is met de gemaakte keuze van focus op de veenweideproblematiek en de bufferzones. Wij vinden dat de Mer dit feitelijk ondersteunt en betreuren het dat dit niet duidelijk uit de verf komt. Bij de gemaakte keuzes in het NSP, die overeenkomt met Mer-B, zullen veel akkerbouwers afhaken en komt de focus wel erg eenzijdig op de biodiversiteits- en natuurdoelen van alleen de Natura2000 gebieden te liggen. Bovendien worden op drie overlappende manieren de veehouders in de veenweidegebieden ondersteund: via het Veenweideprogramma, in pijler 2 van het GLB en door een verhoogde hectarepremie in pijler 1. Volgens ons is dit in strijd met Europese regelgeving.

Het lange termijn effect zal zijn dat de veehouderij toeneemt en dat de plantaardige sectoren afnemen. Dit is niet in lijn met de maatschappelijke en politieke wens. Wij verzoeken u daarom om deze kanttekeningen te verwerken in de definitieve plannen.

Onderstaand geven wij nog specifiek commentaar op zowel het NSP als de MER.

Specifiek commentaar op concept NSP:

1. P 5: 'Het nieuwe GLB richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ze gaat uit van de overtuiging dat agrariërs onderdeel zijn van de oplossingen voor de huidige problemen rondom biodiversiteit, water en klimaat. Een groot deel van ons land is boerenland. Als boeren beloond worden voor hun inspanning en ondersteund worden in hun ontwikkelingen en investeringen, komen zij in de positie dat zij voor oplossingen kunnen zorgen.' De [REDACTED] steunt deze visie van harte, maar ziet daar voor akkerbouwers te weinig van terug. Juist voor de beloning van akkerbouwers zijn veel te weinig maatregelen ingebouwd, zowel in de ecoregeling als in pijler 2.
2. P5: als eerste doel wordt genoemd 'slimme, veerkrachtige landbouw'. Hier wordt weggelaten 'om voedselzekerheid te garanderen en ook wordt de invulling in de figuur op p6 verder genegeerd: een leefbaar landbouwincome en voedselzekerheid, concurrentievermogen en positie in de waardeketen. Dit stelt u zelf ook onderaan p6 in de tekst, maar deze doelen zijn in de rest van het NSP ondergeschikt gemaakt. Ondanks het scenario-rapport van WUR waarin duidelijk blijkt hoeveel boeren onder de armoedegrens leven, stelt u op p6 dat de grootste uitdagingen liggen op het gebied van biodiversiteit, klimaat en milieu. Op de volgende pagina

wordt gesteld dat er behoefte is aan een toekomstbestendige landbouw. Daar hoort in de ogen van de [REDACTED] een behoorlijk boereninkomen bij.

De gedachte lijkt te zijn, dat het boereninkomen wordt aangevuld door betaling voor publieke diensten aan klimaat en leefomgeving. In de analyse van de WUR staat duidelijk dat de akkerbouwinkomens de grootste zorg geven en dat deze er het hardst op achteruit gaan in de voorgestelde plannen. Het is in onze ogen voor akkerbouwers onvoldoende/niet mogelijk hun inkomen tot een paritair niveau te doen stijgen met de huidige maatregelen in pijler 1 en pijler 2, zoals u stelt op p8.

3. De keuze om bepaalde gebieden extra te steunen vanuit het GLB pakt heel negatief uit voor akkerbouwers: u stelt voor om de peilverhoging in de veenweidegebieden te compenseren en om boeren die stikstof uitstoten nabij stikstofgevoelige Natura2000 gebieden te compenseren. Dit betreft alleen melkveehouders. Immers, op *veenweiden* groeit alleen gras en de stikstofuitstoot komt ook niet van de akkerbouw. Door nu bewust voor extra focus op deze twee soorten gebieden te kiezen, worden akkerbouwers onevenredig hard getroffen. Terwijl zij juist al veel vaker onder de armoedegrens zitten.
4. P10: u toont hier begrip voor het feit dat helaas de boeren de basistoelage hard nodig hebben. U claimt dicht bij de Europese baseline te lijven. We willen u er graag op wijzen, dat juist in Nederland een aantal zaken uit deze baseline niet worden overgenomen, zoals de teelt van vanggewassen mee laten tellen. Wij verzoeken u om de teelt van vanggewassen alsnog toe te voegen. Immers, deze geven een verrijking van het bodemleven, maken daarmee de gewassen weerbaarder en zorgen voor afname van de af- en uitspoeling en toename van het organische stofgehalte in de bodem.
5. P14 e.v.: hier geeft u duidelijk weer dat er behoefte is aan een voldoende hoog, stabiel basisinkomen. U kiest er voor om 10% te herverdelen van grote naar kleine bedrijven. Daarbij gaat u uit van een hogere toeslag voor de eerste 60 ha. U negeert daarbij het feit, dat 60 ha voor het ene soort bedrijf groot is en voor een ander soort bedrijf klein tot middelgroot. 60 ha is bijvoorbeeld groot voor een fruitteiler of en groenteteiler, maar klein voor een akkerbouwer. Wij verzoeken u daarom om een differentiatie naar sector binnen de landbouw te maken. Nu krijgen grote fruitteilers extra toeslagen terwijl middelgrote akkerbouwers (60-150 ha) moeten inleveren.
6. P16 Bredeweersverzekering: juist waar u een keer iets extra's zou kunnen doen voor akkerbouwers laat u dat na: het budget voor de bredeweersverzekering blijft gelijk en tegelijk wilt u een toename van de deelname. De kosten van de premie zullen voor steeds meer akkerbouwers een te grote drempel worden om deel te nemen waarmee dit instrument dus onbruikbaar wordt. We verzoeken u daarom om de aanbeveling van WUR te volgen om het budget jaarlijks te verhogen, waarbij het percentage subsidie gelijk blijft.
7. P 19: u stelt dat een hogere waarde voor landbouwproducten en restproducten een deel van de oplossing van de lage inkomens is. Helaas zijn de afnemers geenszins bereid om in ieder geval minimaal de kostprijs te betalen. Dat heeft niks met de door u geschetste oplossing van kennis- en informatiespreiding te maken, maar alles met marktmacht en de strijd binnen de retail om de laagste prijs. En zoals u zelf al stelt op p20: er is vrije import van goedkoper, minder duurzaam geproduceerd product. Juist de compensatie van deze wereldmarktprijzen is een belangrijk doel van het GLB-geld.
8. P. 20 bij Bedreigingen: handelsverdragen leiden tot ongelijk speelveld, dat is al aangetoond met het Blairhouse akkoord waardoor in Europa de teelt van eiwitgewassen is weggefallen. U stelt *kunnen*, maar dat is dus al aangetoond.
9. P21: u stelt het belangrijk te vinden dat landbouwers een eerlijke prijs ontvangen en u verwacht dat dit bereikt kan worden door de consumenten duidelijk te maken dat ze meer

moeten betalen. Dit scharen wij onder de noemer wensdenken. Het wordt al jaren achtereen aangetoond dat de consument hiertoe niet bereid is. Ook groeit de vraag naar biologische producten nauwelijks. Het is duidelijk een kwestie van prijs. De overheid stelt steeds dat ze de vraag zullen stimuleren maar dat lukt niet.

10. P22: u stelt dat erkende producentenorganisaties prijsafspraken mogen maken over de producten van hun leden voor zover die door de productenorganisatie worden afgezet. Volgens ons klopt dit niet, de producentenorganisatie mag dat ook zonder zelf deze producten af te zetten.
11. P 27: u stelt dat koolstofopslag in bodems en biomassa een belangrijke resultaatindicator is voor het doel Klimaat. Het verbaast ons daarom ten zeerste dat u een maatregel als niet-kerende grondbewerking in de akkerbouw niet opneemt in de ecoregeling. Wij verzoeken u deze maatregel toe te voegen.
12. P29: de [ ] is het volkomen eens met deze tekst: 'Integraal beleid dat gelijktijdig stuurt op de belangrijke opgaven voor bodem, water, mest, klimaat, biodiversiteit en landschap en daardoor eenduidige signalen en prikkels geeft aan boeren, is van groot belang.' Wij constateren alleen dat dit in de huidige plannen niet gebeurt.
13. P 30: u wijst er terecht op dat bodemkwaliteit belangrijk is. Toch heeft u ervoor gekozen veel maatregelen die in de akkerbouw daar direct aan bijdragen, niet op te nemen in de ecoregeling, zoals precisielandbouw, robotisering, niet-kerende grondbewerking enz. U stelt dan wel op p32 dat u de aanschaf van apparatuur wilt helpen, maar als dan vervolgens het gebruik van deze apparatuur niet wordt beloofd, schiet niemand er veel mee op. Juist deze wijzigingen in teeltmaatregelen vanwege milieu, biodiversiteit en klimaat vallen o.i. onder maatschappelijke diensten die door de maatschappij beloofd dienen te worden.
14. P35: de door u gesignaleerde schaalvergroting en intensivering wordt door een heel groot deel veroorzaakt door de lage inkomens. Immers, daardoor willen kinderen hun ouders niet opvolgen, komt de grond vrij en wordt overgenomen door een ander bedrijf wat daardoor groter wordt. Door nu juist de inkomens in de akkerbouw nog verder onder druk te zetten, wordt deze schaalvergroting en intensivering versneld, terwijl een afremming juist maatschappelijk gewenst is. De [ ] pleit ervoor om te zorgen voor behoud van de familiebedrijven.
15. P38: U stelt bij N21 G2, dat agrariërs hun verdienvermogen maar moeten vergroten door toevoegen van andere activiteiten. Daarmee zegt u in feite a. dat agrariërs kennelijk tijd over hebben en b. dat u het acceptabel vindt dat je van voedselproductie niet kunt rondkomen. Daar vindt de [ ] een absoluut foute houding. U kunt toch niet zeggen 'ja u heeft een HBO opleiding en u werkt meer dan 40 uur in de week maar om rond te komen moet u toch ook demente bejaarden gaan opvangen.'
16. P43: u stelt dat eiwitgewassen, mits geteeld zonder gewasbeschermingsmiddelen, meetellen als invulling van GLMC8 en er dus synergie optreedt met andere doelen. U gaat daarbij geheel voorbij dat a. met eiwitgewassen vanwege de vrije import van binnen en buiten de EU, in Nederland niets te verdienen valt en zeker niet als de oogst niet zeker kan worden gesteld door een bespuiting tegen schimmelziekten en b. dat er geen markt is voor biologisch geteelde eiwitgewassen, wat blijkt uit het feit dat deze in het gangbare circuit worden afgezet. Zie ook p. 45 N28 I3 en P. 54. Een product kan pas als biologisch worden vermarkt als het bedrijf of een deel van het bedrijf minimaal twee jaar geheel biologisch teelt. Dat is dus bij uitsluitend bij eiwitgewassen eisen dat men biologisch teelt dus nooit het geval.
17. P 49 e.v.: de kennisvouchers zorgen ervoor, dat een groot deel van het budget bij de adviseurs terecht komt en niet op het boerenerf, zeker als de adviseurs ook zelf nog eens vouchers mogen aanvragen.

18. P. 56:
- a. Bij Klimaatmitigatie missen wij niet-kerende grondbewerking in de akkerbouw.
  - b. Bij klimaatadaptatie staat een tekst over het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming. Wij zien niet hoe dit in dit hoofdstuk past, dit gaat over minder emissie naar het milieu en niet over klimaat.
19. P 62: er is een aanbeveling van de EC om de levensvatbaarheid van landbouwbedrijven te versterken via herverdeling van het geld. Tegelijk stelt u hier, dat u geen bedrijven in stand wilt houden die niet levensvatbaar zijn. Juist door geen differentiatie naar landbouwsector te maken bij de herverdeling, maar voor alle soorten bedrijven uit te gaan van 60 ha als grens, loopt u het risico dat u niet-levensvatbare bedrijven in stand houdt. In de akkerbouw durven wij te stellen dat bedrijven onder de 60 ha alleen kunnen overleven als er een ander inkomen naast is. Dat wil zeggen dat deze bedrijven eigenlijk meer hobbybedrijven zijn. Juist die gaat u nu extra steunen, terwijl de familiebedrijven in de akkerbouw van zo'n 60-150 ha daar voor opdraaien. Dit is de reden dat de █████ er voor pleit om die grens per landbouwsector vast te stellen, zoals eerder betoogd.
20. P 69: De Basisinkomenssteun: u stelt hier, dat u overweegt om alleen in veenweidegebieden een hogere basispremie te geven. Dit komt dus nog eens bovenop het geld wat is overgeheveld van pijler 1 naar pijler 2 en voor een groot deel ten gunste komt van boeren in veenweidegebieden. Daarnaast bestaat er ook nog een Veenweideprogramma buiten het GLB. Wij vinden dit volkomen onrechtvaardig. De overheveling van pijler 1 naar specifieke doelen in pijler 2 geeft al een verschuiving van alle boeren naar specifiek boeren in veenweidegebieden, als u dan ook nog eens binnen de basispremie een verschuiving naar deze boeren instelt is de balans helemaal zoek. Wij maken hier ernstig bezwaar tegen en menen tevens dat deze stapeling van gelden in strijd is met de de-minimis bepalingen!
21. P 70: herverdeling inkomenssteun: zie punt 19.
22. P 72 Ecoregeling: de █████ is uiterst teleurgesteld in de beperkte hoeveelheid mogelijkheden die akkerbouwers hebben om hun inkomen te vergroten via de ecoregeling. Wij vinden dat niet-kerende grondbewerking, precisielandbouw én de teelt van vanggewassen moeten worden toegevoegd. Vanggewassen hebben grote invloed op de bodemkwaliteit en daarmee op waterbergend vermogen, organische stofgehalte, weerbaarheid van het gewas en vallen daardoor absoluut niet onder 'green washing'. Vanggewassen zijn bovendien effectief om af- en uitspoeling te beperken c.q. voorkomen en dienen daarmee de waterkwaliteitsdoelen. Ze mogen dan maar een geringe bijdrage leveren aan de zichtbare biodiversiteit, dat is geen reden om deze gewassen af te serveren want ze hebben grote invloed op de microbiële biodiversiteit in de bodem.
- Bij teeltmaatregelen vragen wij ons af of biologische bestrijding van schimmels met biologische middelen hier niet ook bij opgenomen zou moeten worden.
23. P 77 e.v. Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer: weliswaar worden de ANLb's uitgebreid, maar deze zullen verre van land-dekkend zijn. Daardoor zullen veel boeren niet mee kunnen werken aan verbetering van natuur en biodiversiteit op hun bedrijf. Enerzijds stelt de maatschappij en vaak ook uw ministerie dat het in heel Nederland slecht gesteld is met de biodiversiteit. Anderzijds vindt u het niet nodig om ANLb's in heel Nederland te organiseren. Juist in de akkerbouwgebieden zijn in het algemeen geen ANLb's en zo kunnen akkerbouwers niet meewerken aan deze doelen en daarvoor beloond worden. Wij verzoeken u de mogelijkheden voor akkerbouwers binnen ANLb's te vergoten.
24. P 103 Controlesystemen: u spreekt over bedrijfsbezoeken op basis van risicoanalyses. Wat bedoelt u daarmee? Gaat het hier om algoritmes en hoe komen die dan tot stand?

Specifiek commentaar op Strategische Mer

Naast onze algemene bezwaren vindt u hieronder specifieke bezwaren:

1. P 16: Stakeholdermanagement: in de MBG zitten vooral heel veel mensen die geen boerenbedrijf hebben maar wel graag willen meeprofiteren van het geld. Bij de praktijktoets is met 69 boeren gepraat (van de 50.000). Bij door ons op conferenties e.d. ingebrachte opmerkingen zien wij niets terug in de SWOT of in de ecoregelingen. Wij zijn als ■■■ dus niet tevreden over het stakeholdermanagement.
2. P 20-21: de ■■■ is verheugd dat ook is gekeken naar voedselkwaliteit en -kwantiteit en naar 'voldoende perspectief voor grondbeheerders', wat wij lezen als het boereninkomen.
3. P 24: de ■■■ snapt niet hoe productieve investeringen de positie in de keten beïnvloeden.
4. P. 26 punt 3: met name het percentage akkerbouwers wat zal deelnemen aan het GLB zal drastisch afnemen. Immers, de conditionaliteit is dermate hoog tegen een veel lagere vergoeding, dat het simpelweg niet uit kan om deel te nemen. Men verliest er dan op terwijl met name voor akkerbouwers ook weinig mogelijkheden zijn om het inkomen aan te vullen via de ecoregeling of pijler 2. Het zou de moeite waard zijn om de effecten te beoordelen met een lager percentage deelnemers. Daarbij zou dan ook moeten worden onderzocht of er een verschuiving plaatsvindt onder invloed van dit NSP naar meer dierlijke productie.
5. P 27: hier staat duidelijk dat ook niet-kerende grondbewerking een bijdrage aan de klimaatdoelen kan leveren. NKG staat niet meer in de ecoregeling (in eerdere versies wel). De ■■■ vindt dat NKG weer moet worden opgenomen in de ecoregeling en wij zien dit hier gesteund door de Mer.
6. P 28 Bodemkwaliteit: eigenlijk komt het er op neer dat het effect van GLMC 7 in MerB (rustgewas) zal wegvallen omdat dit in het 7^e AP wordt opgenomen. Ook de teelt van weerbare gewassen (MerB) zal tegenvallen omdat binnen de GLB periode niet ineens allemaal weerbare rassen beschikbaar zijn. Het positieve effect van MerB wordt te zwaar aangezet en dat van MerA wordt onderschat.
7. Biodiversiteit (p29):
  - a. MerA heeft een veel groter effect in heel Nederland op biodiversiteit en minder op alleen bijzondere soorten in N2000gebieden.
  - b. We zien werkelijk niet hoe meer rustgewassen bijdragen aan verbetering van N2000 gebieden door beter vasthouden van water. Geldt ook voor niet-productief areaal. (p29). Dit geldt toch alleen op de landbouwgrond waar dit wordt toegepast?
  - c. Alternatieven vergelijking: MerA meer landelijk en algemene soorten, MerB meer N2000 speciale soorten. De vraag is nu of de (politieke) keuze werkelijk moet zijn om de algemene soorten (dus ook de grutto, de kiekendieven etc.) minder belangrijk te vinden dan specifieke zeldzamere soorten in Natura2000 gebieden. Ons inziens is die keuze niet duidelijk gemaakt door de politiek.
8. Kringlopen (p30):
  - a. regels werken belemmerend, dat wordt niet vermeld.
  - b. MerA levert grotere bijdrage aan sluiten van kringlopen!!!
9. Waterkwaliteit:
  - a. Bufferstroken hebben geen effect: waarom doen we het dan?
  - b. Rustgewassen en niet-productief areaal: meer regenwater vastgehouden. Dit klopt niet bij braakligging!
  - c. Weerbare teelt in MerB geeft minder problemen met nutriënten en gewasbescherming. Dit gaat uit van de (foute) aanname dat er legio weerbare rassen beschikbaar zijn (die nu nog niet geteeld worden). Aanname geeft overschatting van het effect van MerB.

- d. Ecoregeling: verschillende maatregelen dragen bij aan waterkwaliteit, MerA meer dan MerB.
- e. Bufferzones worden verwacht bij te dragen aan waterkwaliteit, mits ingericht op behoefte N2000 gebied (hoe dan?). Hier wordt niet gezegd: effect zal wel eens kunnen tegenvallen, zoals bij MerA wel steeds gebeurt.
- f. ANLb: minder intensieve teelt, dus goed. Waarom hier dan niet vermelden dat dit bij MerA meer gebeurt dan bij MerB?
- g. Ook hier wordt het gunstigere effect van MerA te niet gedaan met de opmerking dat boeren ook voor iets anders kunnen kiezen in de ecoregeling.

10. Waterkwantiteit:

- a. Opvallend dat alleen maar is gekeken naar *watertekort* en niet naar *wateroverlast*. Niet-productief areaal zal veel gevoeliger zijn voor wateroverlast. Dit aspect wordt dus erg eenzijdig bekeken.
- b. Niet-productief areaal draagt bij aan benutten en vasthouden regenwater. Klopt dat wel? Als strook braak ligt is dat zeker niet het geval. Wat benutten betreft zal dit meer zijn bij productief areaal.
- c. P. 33: Weerbare teelten zorgen voor kleinere watervraag, met name op zand. Wordt totaal niet onderbouwd. Er wordt gesteld dat het beregening gaat schelen. Hoe dan?

11. Landschapskwaliteit: officieel geen criterium, maar wel in EU verplichting.

- a. Opvallend: de peilverhoging in veenweidegebieden tast het landschap aan (p34). Idem voor bufferzones! Dit is dus een argument tégen de gemaakte keuze voor MerB.
- b. MerA draagt meer bij aan landschapskwaliteit.

12. Maatschappelijk aspect van voedsel (p35):

- a. 'Door conditionaliteiten als bufferstroken (GLMC 4), vruchtwisseling (MER-A GLMC 7), rustgewas (MER-B GLMC 7) en niet-productief areaal (GLMC 8) neemt het aandeel bebouwbare grond voor hoogrenderende gewassen af en kan de rendabiliteit van met name de vollegronds tuinbouw afnemen. Dit kan leiden tot bedrijfsbeëindiging/opgaan in grotere bedrijven en daarmee tot verlies aan diversiteit en aanbod.' NB: dit is dus een direct negatief effect van het NSP op de Nederlandse landbouw. De [ ] voorziet dat dit vooral geldt voor akkerbouw, aangezien melkveehouders met name in veenweidegebieden op allerlei manieren extra worden ondersteund volgens de plannen.
- b. Er wordt duidelijk gesteld dat het negatieve effect van MerB groter is dan van MerA op voedselkwantiteit, maar er wordt tegelijk aangenomen dat door vraagsturing richting biologisch, MerB leidt tot beter voedsel. Maar wel minder dus. Dit vindt de [ ] niet reëel: alle eerdere pogingen en alle huidige seinen wijzen er op dat er geen enorme vraag naar biologisch voedsel zal komen in Nederland omdat er teveel wordt gestuurd op de laagste prijs én omdat het gangbare voedsel al van uitstekende kwaliteit is. Wat ons betreft is in deze vergelijking dus alleen relevant dat bij MerB minder voedsel wordt geproduceerd.

13. Regionale economie (p36):

- a. Inkomensverlies 2% bij MerA en 5% bij MerB, gemiddeld
- b. Veel groter negatief effect op akkerbouw (p36)
- c. Auteurs vrezen voor afhaken boeren, kosten van voorwaarden wegen niet op tegen baten. Een boerenbedrijf hebben is een economische activiteit dus is de kosten/baten analyse leidend.

- d. P37: vergelijking: hier wordt volkomen voorbij gegaan aan het negatieve effect van MerB, maar wordt gesteld dat MerB meer kans biedt voor nichemarkt ontwikkeling en dus beter is voor het inkomen. Dit is totaal uit de lucht gegrepen wensdenken.

14. Integrale beschouwing milieueffecten (p37):

- a. Er moet een apart besluit worden genomen over veenweiden en bufferzones. Als dat niet binnen dit GLB gebeurt, bereik je ook die effecten niet. Vraag van de [REDACTED]: wat gebeurt er dan met dat overgehevelde geld? Antwoord op p37: geef je boeren nog meer voor die problematiek. P38: indien veenweideprogramma zelfstandig gefinancierd wordt, moet je toch dit geld gebruiken voor peilverhoging in die veenweidegebieden die niet in het Veenweideprogramma zitten. Dit is echt ongelooflijk. Veenweide boeren worden nu op drie manieren bevoordeeld: in het Veenweideprogramma, via overgeheveld geld uit pijler 2 én via een hogere hectarepremie in pijler 1. Volgens ons is dit een niet te verdedigen voorkeursbehandeling van de melkveehouders in veenweidegebieden, ten koste van de andere grondgebonden boeren, met name akkerbouwers. Bovendien lijkt deze stapeling van overheidsgelden in strijd te zijn met de Europese deminimis bepalingen.
- b. Akkerbouwers kunnen juist met behulp van o.a. eiwitgewassen een deel van de oplossing bieden van diverse maatschappelijke problemen, zoals biodiversiteit, bodemkwaliteit, klimaat. Maar juist deze mogelijkheden worden onvoldoende gewaardeerd en beloond.
- c. Kennisleemten: in de kennisleemten wordt gesteld dat niet duidelijk is hoeveel boeren afhaken en dat niet duidelijk is hoeveel boeren wel/niet meedoen aan ecoregeling want niet verplicht. Volgens de [REDACTED] is het simpel uit te rekenen: als de kosten hoger zijn dan de betalingen zullen boeren het zich niet kunnen veroorloven om mee te doen, gezien de toch al lage inkomens met name in de akkerbouw. Dus tenzij er veel meer mogelijkheden komen voor akkerbouwers in de ecoregeling en in pijler 2, voorzien wij dat veel akkerbouwers zullen afhaken.

Onze conclusie uit dit rapport:

- a. MerA geeft minder negatief effect op voedselkwantiteit, is beter voor biodiversiteit en milieu in het hele land en zal grotere deelname genereren.
- b. MerB is vooral goed voor veenweidegebieden en bufferzones.
- c. Dus: kiezen voor MerA of iets vergelijkbaars, zeker als we de plantaardige productie willen behouden!

Uiteraard zijn we te allen tijde beschikbaar om verdere toelichting te geven op onze zienswijze.

Ons kenmerk

Uw kenmerk

Datum

Zienswijze [redacted] op NSP

1 februari 2022

Geachte heer/mevrouw.

Onlangs namen wij kennis van het concept Nationaal Strategisch Plan (NSP), inclusief de bijbehorende documenten. Hierbij dienen wij een zienswijze in op het concept NSP.

1. [redacted]

[redacted]
[redacted] Zij telen in
[redacted] de zetmeelaardappelen waaruit wij naast zetmeel, ook plantaardig eiwit produceren. Ruim 1.300 medewerkers zetten zich elke dag in om alles uit de zetmeelaardappel te halen wat erin zit. [redacted]
[redacted] Zo treft men [redacted]
producten aan in allerlei humane voedingsmiddelen, industriële producten zoals bouwstoffen en papier, maar ook in diervoeding. De ontwikkeling van aardappeleiwit voor humane voeding is de laatste vijftien jaar enorm gegroeid.
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]

[redacted]
[redacted]
[redacted]
Onze strategie is er dan ook niet op gericht om te groeien in hectares, maar op het halen van meerwaarde uit het huidige volume aan zetmeelaardappelen. Door te blijven investeren, innoveren en eruit te halen wat erin zit, weten we waarde toe te voegen aan onze producten. Die strategie betaalt zich uit, waardoor de verdien capaciteit van de coöperatie is verbeterd en de zetmeelaardappelteelt steeds beter rendeert zonder gekoppelde GLB-gelden. [redacted]
[redacted]
[redacted]

[redacted]
[redacted]
[redacted]

Daarmee komt onze grondstofvoorziening in gevaar. Daarnaast zien we dat het inkomen van onze leden verder onder druk komt te staan, terwijl er tegelijkertijd veel van hen wordt verwacht en daar maken wij ons grote zorgen over. Hieronder lichten wij onze zienswijze nader toe.

2. Zienswijze ten aanzien van het concept NSP

Wij willen de volgende drie punten aan u meegeven ten aanzien van het concept NSP. Onderstaande punten zijn overigens niet uniek voor het concept NSP, maar kunnen worden gezien in een bredere context van allerlei ontwikkelingen die in het algemeen op de landbouw afkomen en in het bijzonder op

1. Druk op de ruimte en grondstofvoorziening

Er is de afgelopen jaren een grote druk op de ruimte ontstaan vanwege allerlei ontwikkelingen die spelen en een effect hebben op de hoeveelheid beschikbare landbouwgrond. Het gaat dan onder andere om zonneparken, woningbouw, bedrijventerreinen, infrastructuur, natuurontwikkeling, het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (7^e AP) en daar bovenop komt nu het concept NSP. Wij zijn ons er van bewust dat er een grote vraag naar ruimte is en dat er in dit land keuzes moeten worden gemaakt om bepaalde doelen te behalen. Echter, wij hebben de indruk dat niet iedereen zich altijd voldoende realiseert dat er ook genoeg landbouwgrond nodig is om – naast voedselzekerheid en een redelijk inkomen voor de ondernemer – ook andere maatschappelijke, duurzame en economische doelen te behalen. Bijvoorbeeld doelen die we hebben op het gebied van de eiwittransitie of de circulaire economie (zie ook punt 3).

Het NSP gaat er samen met allerlei andere maatregelen t.a.v. het coalitieakkoord en het 7^e AP voor zorgen dat die druk nog groter wordt. Er wordt bijvoorbeeld ingezet op niet productieve grond in allerlei vormen, het aantal hectares aan ANLb gaat omhoog, de GLMC's worden verder aangescherpt en daar bovenop komen nog de strengere maatregelen vanuit het 7^e AP, die met een nog te publiceren addendum nog zwaarder zullen worden.

Natuurlijk moeten er keuzes worden gemaakt. Echter, waar wij voor pleiten is om ook goed te kijken naar de belangen van de landbouw, zowel vanuit de kant van de primaire sector als die van de verwerkende industrie. Wanneer er minder landbouwgrond beschikbaar is voor het telen van zetmeelaardappelen, dan gaat onze grondstofvoorziening omlaag. In de huidige grondmarkt kunnen wij niet zomaar elders areaal verwerven. Bovendien zijn we in Nederland geografisch gebonden aan het gebied dat (min of meer) Zand Noord bestrijkt; hier is de grondsoort geschikt en is de afstand tot onze fabrieken afdoende. Een daling van de grondstofvoorziening heeft een directe impact op onze omzet en omdat wij een coöperatie zijn, zal dit ook een direct effect hebben op het verdienvermogen van onze leden. Wanneer onze omzet daalt, dan blijft er minder geld over om te investeren en komt de directe en indirecte werkgelegenheid onder druk te staan. En dat in een gebied dat van oudsher al wordt gekenmerkt door een hoog werkloosheidscijfer.

2. Druk op het verdienvermogen van onze leden

Het verdienvermogen van onze leden staat onder grote druk. Deze tendens bestaat al enige jaren en is zeker de afgelopen tijd met de enorm gestegen inflatie alleen maar sterker geworden. Het concept NSP komt hier nog eens bovenop. Enerzijds vanwege de afname van de basissteun (het totale budget wordt kleiner), het afromen van middelen uit de eerste naar de tweede pijler en het reserveren van een minimum budget binnen pijler 1 voor de ecoregeling. Wij constateren dat het een politieke keuze is om het budget dat oorspronkelijk (en nog steeds) bedoeld was als inkomensondersteuning, te gebruiken om andere doelen te behalen op het gebied van klimaat, bodem, natuur, water en biodiversiteit.

Deze doelen op zich stellen wij ook niet ter discussie, maar het is een feit dat er meer wordt gevraagd van boeren wanneer zij dezelfde hoeveelheid inkomensondersteuning binnen willen krijgen als voorheen. Het concept NSP maakt per maatregel heel goed duidelijk wat het per hectare kost of oplevert. Echter, wanneer het gaat om de 'nieuwe verdienmodellen' wordt het weinig concreet hoe boeren daar het verlies aan

inkomensondersteuning mee goed kunnen maken. Laat staan dat er voorgerekend kan worden wat een boer dit precies oplevert per hectare. Hierdoor bestaat de kans dat er meer boeren gaan afhaken en de basissteun laten voor wat het is. Wanneer dit gebeurd is dit contraproductief en bereiken we niet de doelen die we als maatschappij voor ogen hebben.

Anderzijds is er door de grote druk op de ruimte een negatief effect op het inkomen van onze leden. Vanwege die grote druk gaan de grondprijzen omhoog, hetgeen ondernemers beperkt in hun bedrijfsontwikkeling en overname door bedrijfsopvolgers lastiger maakt. Wanneer de grondstofvoorziening vanwege de druk op beschikbare landbouwgrond in gevaar komt, zal dit uiteindelijk ook een negatief effect hebben [redacted]. We zijn wel verheugd dat met het nieuwe coalitieakkoord het in de toekomst niet meer mogelijk is om goede landbouwgrond zomaar om te zetten in een zonnepark.

Ten slotte willen we nog opmerken dat onze telers actief zijn in een gebied waar het inkomen van de boeren relatief laag is. Het gemiddelde inkomen van een akkerbouwer in de Veenkoloniën, waar een groot deel van onze telers gevestigd is, bedraagt rond de € 35.000,-.² De zetmeelaardappelteelt is voor veel bedrijven de kurk waar hun bedrijf op drijft. De afroaming van basissteun komt hier dan relatief ook harder aan dan in andere gebieden. Uit het rapport van de WUR blijkt ook dat de afroaming van de basissteun het hardste aankomt voor de boeren in de Veenkoloniën en Zand Noord, omdat hier de inkomenspositie het slechts is van heel Nederland. We hebben deze boeren wel nodig als we hen mee willen krijgen in de verdere verduurzaming van de landbouw. Daar zijn onze leden al volop mee bezig, maar wanneer hun inkomen daalt wordt het voor hen alleen maar lastiger om te investeren in de verdere verduurzaming van hun bedrijven. Daar vragen wij uw aandacht voor.

3. Negatief effect op de eiwittransitie en de circulaire economie

Het onder druk staan van onze grondstofvoorziening heeft ook een negatief effect op de Nederlandse en Europese eiwittransitie. [redacted], en in het concept NSP wordt meerdere malen terecht benoemd dat die transitie noodzakelijk is om de druk op het milieu te laten afnemen en om een gezonder dieet te bewerkstelligen. Nederland en Europa hebben de ambitie om steeds minder afhankelijk te worden van plantaardige eiwit van buiten Europa. De zetmeelaardappel speelt hierin een belangrijke rol, mede gezien de efficiëntie doordat er *geen* extra landbouwgrond nodig is. Echter, de zetmeelaardappel wordt niet gesteund binnen het concept NSP, maar andere eiwitgewassen – die per ha. minder eiwit opleveren – wel. Juist door de druk op de ruimte komt de grondstofvoorziening van een van de grootste producenten van plantaardig eiwit van Nederlandse bodem in gevaar. Dat is niet alleen slecht [redacted] maar ook voor de eiwittransitie die Nederland (en Europa) graag wil bewerkstelligen.

Het concept NSP stelt ook dat er behoefte is aan het vergroten van het aanbod van biobased- en circulair geproduceerde producten, om aan de toenemende vraag van biobased en circulaire producten te voldoen.

[redacted] Ook hier geldt dat wanneer ons areaal in Nederland wordt aangetast, wij minder producten kunnen produceren. Hiervoor geldt dus hetzelfde als in bovenstaande alinea is benoemd.

3. Tot slot

Wij zijn ons ervan bewust dat er veel uitdagingen zijn in Nederland op allerlei vlakken en zeker ook in de landbouw. Wij stellen de doelen ook niet ter discussie, maar zien wel graag dat de ketens en onze leden goed worden meegenomen in de ontwikkeling van nieuw beleid en bij het opzetten van bijvoorbeeld de gebiedsgerichte aanpak. We zien dat telers behoefte hebben aan een duidelijk lange termijn perspectief, [redacted] Echter, dan moet er aan de andere kant wel een overheidsbeleid zijn dat ook gericht is op de lange

² Bron: ESB, <https://esb.nu/esb/20061396/de-financiele-positie-van-boeren-verschilt-enorm>

termijn en een duidelijke lijn blijft vasthouden. Alleen dan is er voldoende vertrouwen waarop geïnvesteed kan worden. Daarbij moet er ook meer aandacht zijn voor de positie van onze telers en de bijbehorende ketens en het besef dat de Nederlandse landbouw onderdeel is van de plantaardige oplossing in food, feed en de industriële markten, voor allerlei uitdagingen die ons te wachten. Wanneer die handreiking kan worden gedaan blijven we wij als keten meer dan bereid om gezamenlijk met overheden en andere stakeholders stappen te zetten, waarbij verduurzaming en verdien capaciteit voor onze leden en de keten hand in hand moeten gaan.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en we zien uit naar uw reactie.

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Zienswijze Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
Datum: dinsdag 1 februari 2022 15:32:57

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

Onze vereniging heeft de volgende tekst overgenomen [REDACTED]
[REDACTED], aangezien wij het hier helemaal mee eens zijn.

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering.

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde “Goede landbouw- en milieuconditie”. De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water. Zoals u zelf aangeeft: de waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast. In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond “overige watervoerende sloten” te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen

bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de “eco-regelingen”. Een agrariër kan extra “punten” verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding. De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar.

Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor “brons” dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een “gouden maatregel”. Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor “eco-regelingen” toe te voegen.

4) Hoger waterpeil dan peilbesluit, als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
  - Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

Zienswijze van [REDACTED] op het Strategisch Milieueffectrapport en de samenvatting van het concept Nationaal Strategisch Plan

Voordat wij onze zienswijze toelichten, willen wij een kanttekening plaatsen bij de terinzagelegging. Het ministerie van LNV heeft ervoor gekozen om een samenvatting van het concept Nationaal Strategisch Plan (hierna: concept-NSP) ter inzage te leggen. Deze samenvatting van het concept-NSP is op hoofdlijnen en gaat niet in op alle details die van wezenlijk belang zijn voor de implementatie en uitvoering van het NSP. Om een inhoudelijk goede zienswijze in te kunnen dienen, moeten we toegang hebben tot het gehele NSP, of op zijn minst tot de diverse fiches waarin de groenblauwe architectuur van het NSP in meer detail is uitgewerkt. De bijbehorende strategische milieubeoordeling (SMB) biedt onvoldoende inzicht in de te verwachten impact van het NSP. De SMB beoordeelt alleen mogelijke bandbreedtes voor het NSP, maar bevat geen oordeel over het concept-NSP zoals ingediend bij de Europese Commissie. De minister van LNV heeft toegezegd dat het SMB in januari zou worden aangevuld met een beoordeling van het ingediende concept-NSP, maar tot op heden is er geen aanvulling gepubliceerd. De verwachte effecten van het NSP op de leefomgeving zijn daardoor onvoldoende in beeld, terwijl die voor de uitvoering van ons werk van groot belang zijn.

De gebiedsgerichte aanpak via het ANLb werkt

[REDACTED] - verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het stelsel van agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb). Sinds de start van het nieuwe stelsel in 2016 hebben de agrarische collectieven zich ontwikkeld tot een vanzelfsprekend aanspreekpunt in het landelijk gebied; niet alleen voor de boeren in het gebied, maar ook voor alle andere gebiedspartners. Het animo onder agrariërs om deel te nemen blijkt hoog: veel collectieven hebben wachtlijsten. Dit animo is ook zichtbaar in de grote groep vrijwilligers die de uitvoering van het ANLb ondersteunen, bijvoorbeeld op het vlak van monitoring. Daarmee laat het ANLb zien dat een gebiedsgerichte aanpak gebaseerd op vrijwillige deelname effectief is en kansen biedt. Vanuit een gevoel van medeverantwoordelijkheid zijn alle betrokkenen gemotiveerd om bij te dragen aan het halen van de doelen.

Ons toekomstbeeld is een toekomstbestendige, natuurinclusieve landbouw waarin natuur, landschap, bodem en water structureel en onlosmakelijk onderdeel zijn van de bedrijfsvoering van elke boer. Dit sluit aan bij de visie van het nieuwe kabinet om "natuur en landbouw in balans te brengen door de transitie naar kringlooplandbouw" en daarvoor een gebiedsgerichte aanpak in te zetten. Het ANLb is een gebiedsgericht instrument om die transitie (mede) te realiseren; een instrument dat al bestaat, waar inmiddels al enkele jaren ervaring mee is opgedaan en dat nu verder geoptimaliseerd wordt.

Een gebiedsgerichte aanpak is vanuit het oogpunt van doelrealisatie het meest effectief, zoals ook werd benoemd in het onderzoek van de WUR naar beleidsvarianten voor het NSP¹. Een gebiedsgerichte aanpak verhoogt de kosteneffectiviteit en verkleint de negatieve economische impact. Het instrumentarium van het ANLb is bij uitstek geschikt om tot die gebiedsgerichte aanpak te komen. Daarom pleiten wij er voor om dit instrumentarium maximaal te benutten. Dit biedt kansen voor gebiedsgericht maatwerk, waar wij - ook in het kader van het ontwerp 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn² - voor pleiten. Beheer dat wordt uitgevoerd in het kader van het ANLb moet aan zwaardere eisen voldoen dan beheer dat onder pijler 1 valt. Bovendien sturen onze collectieven via het ANLb op het realiseren van een samenhangende gebiedskwaliteit. Die sturing ontbreekt in pijler 1.

Wij willen de collectieve werkwijze graag verder versterken, zodat we onze opgedane kennis en ervaring op termijn in kunnen zetten voor **alle** agrariërs die de stap naar natuurinclusief beheer willen zetten. Onze collectieven kennen de boeren in hun gebied én weten wat de boeren in dat gebied kunnen doen om stappen te zetten naar een meer natuurinclusieve landbouw. De collectieven kunnen daardoor bij uitstek de vertaalslag maken van nationale en provinciale doelen naar gebiedsspecifieke doelen en een brug slaan

¹ WUR (2021) Effectenanalyse van beleidsvarianten voor het Nationaal Strategisch Plan

² Zienswijze [REDACTED] ontwerp 7e Actieprogramma Nitraat d.d. 181021

tussen de beleidsdoelen en de agrarische praktijk. Samen werken aan biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied is en blijft de kerntaak van de collectieven, maar daarnaast leveren collectieven ook nu al een bijdrage aan de doelen op het vlak van bodem, water en klimaat.

De reikwijdte van het ANLb is momenteel echter beperkt, simpelweg omdat het budget beperkt is. Al vanaf de invoering van het concept 'agrarisch natuurbeheer' medio jaren '70 wordt er door de overheid een plafondbedrag gehanteerd, waardoor de mogelijkheden voor groei bij voorbaat worden ingeperkt. Illustratief is het streven dat is opgenomen in het concept-NSP om het ANLb te laten groeien van 110.000 ha naar 135.000 ha. Dat is een groei van circa **6%** naar **7,5% van het totale areaal aan landbouwgrond** in Nederland. In het licht van de omvang van de benodigde transitie naar een natuurinclusieve vorm van (kringloop)landbouw is dat bij lange na niet genoeg. Zoals hierboven is aangegeven: het animo onder agrariërs om deel te nemen is hoog: er zijn zelfs wachtlijsten. Het beschikbare budget is de beperkende factor.

Een verdere uitbreiding van het ANLb is naar ons idee cruciaal om de transitie naar natuurinclusieve landbouw te faciliteren. Die uitbreiding kan mogelijk gemaakt worden door extra nationale middelen aan het NSP te koppelen, bijvoorbeeld vanuit het transitiefonds/het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Weliswaar is er voor gekozen om 30% van het 1e pijler-budget over te hevelen naar de 2e pijler, maar het merendeel daarvan gaat naar specifieke groepen boeren in veenweide- en overgangsgebieden. Wij pleiten ervoor om de omvangrijke nationale budgetten die beschikbaar gesteld worden voor stikstof en klimaat in te zetten om alle boeren te ondersteunen die hun bedrijfsvoering natuurinclusiever willen maken. Het ANLb is daarvoor een geschikt instrument.

Door meer boeren de kans te bieden om mee te doen aan het ANLb kan ook het draagvlak voor de vele veranderingen als gevolg van het 7e Actieprogramma Nitraat en het NSP worden versterkt. Via de gebiedsgerichte aanpak van het ANLb kunnen boeren gestimuleerd worden om **extra** stappen te zetten richting een natuurinclusieve bedrijfsvoering en daarmee bij te dragen aan de transitieopgave. Omgekeerd kan het ANLb positief bijdragen aan het verdienvermogen van boeren, zeker in combinatie met langjarige contracten. Door contracten aan te bieden van bijvoorbeeld 12 jaar kan aan boeren de benodigde zekerheid worden geboden. Vanuit de Tweede Kamer is het verzoek gedaan om die mogelijkheid te onderzoeken, maar in het concept-NSP wordt vastgehouden aan een contractduur van 6 jaar.

Rol collectieven m.b.t. de ecoregeling

De adviserende en coördinerende rol van onze collectieven wordt in de komende GLB-periode uitgebreid; niet alleen vanwege de verbreding van het ANLb, maar ook vanwege de wisselwerking met de ecoregeling. Door de inspanningen van boeren in het kader van de ecoregeling en het ANLb goed op elkaar aan te laten sluiten, kan de ecologische effectiviteit van het gevoerde beheer, zowel op bedrijfs- als gebiedsniveau, versterkt worden. In het concept-NSP is hier onvoldoende aandacht voor.

De collectieven willen wel een rol in de ecoregeling vervullen. In het huidige concept-NSP wordt aan collectieven echter geen rol toegekend met betrekking tot de ecoregeling. Dat neemt niet weg dat collectieven in de praktijk hoe dan ook betrokken zijn bij de uitvoering van de ecoregeling. Nu al stellen ANLb-deelnemers vragen aan ons en onze collectieven over de werking van de ecoregeling en over de wisselwerking tussen conditionaliteiten, ecoregeling en ANLb. Ook voor advies over het goed op elkaar afstemmen van de conditionaliteiten, ecoregeling en het ANLb zijn de collectieven het meest logische aanspreekpunt. Deze rol van collectieven moet erkend worden, want die vereist extra inzet van collectieven en dus ook extra budget.

Een optimale wisselwerking tussen conditionaliteiten, ecoregeling en ANLb

Feit is dat er in de praktijk sprake is van overlap tussen de inspanningen die boeren moeten verrichten in het kader van de conditionaliteiten, ecoregeling en het ANLb. Door te zoeken naar mogelijkheden om activiteiten en de bijbehorende vergoedingen te stapelen, uiteraard met inachtneming van het verbod op 'double funding', kan er een waardevolle kruisbestuiving ontstaan tussen de verschillende interventies. Voor boeren biedt de mogelijkheid om vergoedingen te stapelen, zowel vanuit ecoregeling als ANLb als via een koppeling met private beloning, kansen om hun verdienvermogen te verbeteren. In het concept-NSP moet er wat ons betreft meer aandacht zijn voor de mogelijkheden hiervoor, waarbij vanuit de ecoregeling

bijvoorbeeld de aanwezigheid wordt vergoed en vanuit het ANLb het ecologisch goede beheer binnen de context van de kwaliteitsborging door het collectief.

Ook binnen het ANLb is nog ruimte om hogere vergoedingen te bieden en daarmee bepaalde (resultaten van) inspanningen extra te belonen. In de praktijk worden de mogelijkheden hiertoe echter beperkt door het feit dat er voor het ANLb een plafondbedrag geldt. De jaarvergoeding die collectieven ontvangen, is gemaximeerd. Als ervoor zou worden gekozen om bepaalde vergoedingen te verhogen, dan gaat dat ten koste van de hoogte van andere vergoedingen. Uitbreiding van het budget is dus niet alleen nodig voor uitbreiding van het areaal beheer via het ANLb, maar ook voor het actualiseren van de vergoedingen.

Verplichte brede bufferstroken maken ANLb voor akkerbouw lastig

Met name voor de akkerbouw vormt de stapeling van eisen vanuit het 7e Actieprogramma Nitraat en het NSP een zorgpunt, niet in het minst vanuit het oogpunt van draagvlak. Het gaat daarbij vooral om de samenloop van eisen met betrekking tot niet-productief areaal, en meer specifiek de verplichting tot verbrede bufferstroken. Deze verplichting vanuit het Actieprogramma Nitraat werkt door in GLMC4 en GLMC8, en is van invloed op de mogelijkheden en deelnamebereidheid van boeren ten aanzien van de ecoregeling en het ANLb. Het uit productie nemen van extra areaal is naar alle waarschijnlijkheid noodzakelijk om voldoende punten en/of waarde te behalen voor de ecoregeling. Het is de vraag of het dan nog 'loont' voor akkerbouwers om mee te doen aan het ANLb. Daarnaast is het zo dat ANLb-deelnemers door de verplichting van verbrede bufferstroken het grootste deel van de ANLb-vergoeding voor hun randenbeheer kwijtraken (de component inkomensderving).

De ultieme consequentie hiervan kan zijn dat het huidige randenbeheer deels uit het ANLb verdwijnt. Aangezien er vanuit het Actieprogramma en GLMC4/8 minder eisen gesteld worden aan de kwaliteit van het beheer gaat er in dat geval beheer verloren dat in meerdere opzichten meerwaarde biedt. Het ANLb stelt namelijk niet alleen meer en zwaardere eisen aan het beheer, maar ook is het beheer dat via het ANLb plaatsvindt onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak die door collectieven wordt aangestuurd en gecoördineerd. Als er beheer verloren raakt, kan dat de effectiviteit van die gebiedsgerichte aanpak negatief beïnvloeden en raken we waardevolle natuur kwijt.

Dit terwijl juist bij bufferstroken sprake is van een regionaal sterk uiteenlopende effectiviteit, zoals ook erkend wordt in het ontwerp 7e Actieprogramma Nitraat. Met het oog daarop is voorzien in de mogelijkheid om uitzonderingen toe te staan. Wij pleiten voor een uitzondering voor agrariërs die zich via deelname aan het ANLb committeren aan de maatregelen die in hun gebied noodzakelijk zijn om de waterkwaliteit (ook ecologisch) op peil te brengen en te houden. Hiermee kan worden voorkomen dat er waardevol ANLb-beheer verloren gaat. Daarbij komt dat het ANLb bij uitstek geschikt is om de kwaliteit van de inrichting en het beheer van bufferstroken optimaal te waarborgen, zodat er gelijktijdig meerdere doelen gerealiseerd worden.

Duidelijkheid nodig over afstemming contractduur ANLb en ecoregelingen

Een aandachtspunt met betrekking tot de wisselwerking tussen ecoregeling en ANLb is dat collectieven nu maar zeer beperkt kunnen sturen op de samenhang tussen ecoregeling en ANLb. Dat komt met name door het verschil in looptijd (1 jaar vs 6 jaar). Voor zowel de ecoregeling als het ANLb worden per 1 januari 2023 nieuwe contracten afgesloten. Gezien de langere looptijd van de ANLb-contracten is 2022 in feite het enige jaar waarin het mogelijk is om ecoregeling en ANLb goed op elkaar af te stemmen. Maar vanwege de opgelopen vertraging en het feit dat boeren waarschijnlijk pas eind 2022 hun keuze voor de ecoregeling kunnen maken, is het bijna onmogelijk die goede afstemming voor elkaar te krijgen.

De voorziene tussenevaluatie in 2025 wordt een belangrijke nieuwe mijlpaal voor de ecoregeling, maar ook in de 2 daaraan voorafgaande 'leerjaren' is er ruimte om de ecoregeling bij te stellen. De ecoregeling kan dus tussentijds bijgesteld worden, maar het is onduidelijk of/hoe die eventuele tussentijdse bijtelling doorwerkt in het ANLb.

Continuering beheer en tijdpad besluitvorming

Het beheer van leefgebieden dat wordt uitgevoerd via het ANLb moet gecontinueerd worden. Deze continuïteit is cruciaal voor de overleving van de doelsoorten en behoud van habitatkwaliteit. Ook bij

ongewijzigd beheer levert de overgang naar het nieuwe stelsel extra werk op. Met name de mogelijkheden die de ecoregeling biedt, beïnvloeden keuzes die ANLb-deelnemers maken en daarmee de opties die er zijn om bestaand ANLb beheer voort te zetten. Collectieven geven op basis van hun ervaring aan dat vanwege de wijzigingen in het stelsel in combinatie met de urgentie van continuïteit in het beheer bedrijfsspecifieke gesprekken met deelnemers en aanpassing van contracten met de deelnemers noodzakelijk zijn. Alleen al voor bestaande deelnemers komt dat neer op zo'n 11.000 gesprekken. Naar verwachting komen daar nog nieuwe deelnemers bij, onder andere vanwege de voorziene uitbreiding voor water en klimaat.

De vaststelling van de definitieve invulling van het 7e Actieprogramma Nitraat, de conditionaliteiten en de ecoregeling wordt op zijn vroegst pas medio 2022 verwacht. Dat geldt ook voor de definitieve vaststelling van bijvoorbeeld de bedragen in de koppeltabel. Daardoor kunnen boeren op zijn vroegst in het laatste kwartaal van 2022 hun definitieve keuzes maken ten aanzien van deelname aan het GLB. Deze timing heeft tot gevolg dat er discrepantie ontstaat tussen het tijdpad van de keuzes van individuele boeren en het tijdpad dat collectieven geboden wordt binnen de ANLb-procedures. Met name akkerbouwers komen in de knel, omdat zij al in augustus/september beginnen met zaaïen voor het komende seizoen. Zij moeten de keuzes ten aanzien van hun bouwplan dan al maken. Ook is inmiddels duidelijk dat nog niet alle eco-activiteiten per 1 januari 2023 gekozen kunnen worden. Dat heeft een negatieve impact op de mogelijkheden voor boeren om mee te doen aan de ecoregeling en voldoende waarde/punten te realiseren om voor uitbetaling van de eco-premie in aanmerking te komen. Dit leidt tot extra onzekerheid voor boeren en komt het draagvlak voor de ecoregeling niet ten goede.

De kans is groot dat collectieven daardoor op basis van voorlopige keuzes van deelnemers hun ANLb-gebiedsplannen moeten indienen. Aanpassing van gebiedsplannen achteraf is een risicovolle actie of zelfs onmogelijk. De risico's als gevolg van deze discrepantie mogen niet bij de collectieven worden neergelegd, aangezien deze het gevolg zijn van beleidsmatige keuzes. Wij zijn dan ook van mening dat de overheid deze risico's moet dragen. Hierover moeten tijdig heldere, juridisch en financieel houdbare afspraken met collectieven worden gemaakt.

Doorontwikkeling ANLb

De professionalisering van de agrarische collectieven zou terug moeten komen in de manier waarop gepland, gemonitord en gecontroleerd wordt in het ANLb. Maatwerk, waarbij niet de correcte uitvoering van de maatregel, maar het resultaat centraal staat. Daarbinnen past ruimte voor onderbouwde uitzonderingen, zowel verzwaren en verlengen van beheer als verkorten van maatregelen. Dit sluit aan bij de pilot doelgericht ANLb. Het NSP kan dit ondersteunen, door te benoemen dat hiernaar toegewerkt wordt en gedurende de uitvoering van het NSP steeds meer mogelijk wordt gemaakt, als groeimodel.

Dit heeft gevolgen voor de werkwijze van collectieven: zij zullen meer op resultaat sturen, met maatwerk. Niet alleen opdracht geven voor maatregelen, maar ook de voortgang monitoren. Die ontwikkeling zou nog meer opgepakt moeten worden in het NSP en door alle ketenpartijen in het ANLb. Dit kan worden ondersteund door in het ANLb experimenteerruimte in te bouwen. Een praktijkexperiment, met een plan en controleerbaar, maar minder gebonden aan de kaders van de regels. Buiten de lijnen groeit het vakmanschap.

Extra tijd en budget nodig voor nieuwe rol collectieven

Om per 1 januari 2023 het huidige ANLb beheer te kunnen continueren en de gewenste uitbreiding van beheer te kunnen realiseren, is allereerst voldoende voorbereidingstijd nodig. Zowel collectieven als ANLb-deelnemers moeten tijdig weten waar ze aan toe zijn om op tijd een (gebieds)aanvraag op te kunnen stellen en in te dienen. De implementatie van het 7e Actieprogramma Nitraat en het NSP vereisen allerlei aanpassingen aan onder andere de beheerpakketten en het SCAN-ICT-systeem. Daarnaast moet er extra kennis en kunde worden opgebouwd, niet alleen vanwege de doelverbreiding van het ANLb, maar ook met het oog op de wisselwerking tussen de verschillende interventies.

Uitgangspunt is dat de rol van elk collectief in balans moet zijn en blijven met de ambities en capaciteiten van het collectief. Vanwege de verschillen tussen collectieven gaat wij uit van een groeimodel: het

gaandeweg uitbreiden van het takenpakket, zodat alle collectieven de tijd hebben om naar een grotere rol toe te groeien.

Voor deze uitbreiding is naast voldoende voorbereidingstijd ook extra budget, capaciteit, kennis en bijscholing nodig, onder andere voor:

- het doorontwikkelen van beheerpakketten;
- het opbouwen van extra kennis en kunde;
- het informeren en adviseren van de huidige en toekomstige ANLb-deelnemers;
- het aanpassen van het ICT-systeem;
- het verwerken van keuzes van boeren ten aanzien van de ecoregeling in gebiedsaanvragen en contracten.

Ongeacht verschillen tussen collectieven moet een groot deel van deze doorontwikkeling al in 2022 worden gerealiseerd. Het is positief dat eind 2021 door BIJ12 een implementatieproject is opgestart en dat door het IPO een deel van de financiering voor de implementatie van het ANLb is toegezegd.. Op basis van een uitvraag bij onze collectieven blijkt echter dat er een aanzienlijk hoger bedrag nodig is dan door het IPO is toegezegd. Dit heeft voornamelijk te maken met de extra inspanningen als gevolg van de hierboven beschreven wisselwerking tussen conditionaliteiten, ecoregeling en ANLb. Additionele afspraken over de financiering van kosten die door de collectieven en [REDACTED] worden gemaakt, zowel in 2022 als de periode daarna, zijn dringend nodig.

Erkenning rol collectieven in governance traject

Parallel aan het implementatietraject is een traject omtrent de governance van het GLB-NSP opgestart. In een eerder advies³ hierover is voor collectieven geen plek voorzien in wat 'het uitvoeringsoverleg' genoemd wordt. Collectieven worden alleen als 'gebruiker' gezien en op gelijke voet gezet met belangenorganisaties. Dat is onterecht en voor ons in de praktijk onwerkbaar. Collectieven vervullen een officiële rol in de uitvoering, zijn een belangrijke gebiedspartner en vormen een essentiële link tussen beleid en praktijk. In de governancestructuur moet deze rol erkend worden.

Bijlage met inhoudelijke punten

In de bijlage bij onze zienswijze hebben wij nog een aantal inhoudelijke punten opgenomen die 'technisch' van aard zijn. Het betreft hier punten die in het NSP, de fiches of regelgeving verwerkt moeten worden. Vanwege het eerder genoemde gebrek aan informatie op detailniveau, is het onduidelijk of, en zo ja, hoe deze punten in het concept-NSP zijn opgenomen. De bijlage moet dan ook met de volgende vraag in het achterhoofd gelezen worden: worden deze punten aangekaart in het NSP, de bijbehorende fiches of in de uitvoeringsregelingen, en zo ja, hoe?

Tot slot: wij zijn uiteraard van harte bereid om onze zienswijze nader toe te lichten.

De volgende punten zijn van belang voor een effectieve uitvoering van het ANLb en zullen in het NSP, dan wel één van de fiches, dan wel in de uitvoeringsregelingen, moeten worden geadresseerd.

Tarieven transactiekosten / fictieve rekenruimte in stand houden

De fictieve rekenruimte is een essentieel onderdeel van de collectieve aanpak, omdat het flexibiliteit geeft aan de uitvoering van gebiedscontracten en adaptief beheer. Daarom moet er net als in de huidige periode gebruik worden gemaakt van een percentage van 30% voor de transactiekosten bij berekenen maximale tarief (de beleidstarieven zoals die in de SVNL berekend worden). In de uitvoering wordt gestreefd naar 20%.

Voor een aantal leefgebieden zijn de transactiekosten relatief hoog, vooral als er veel landschapselementen in dat leefgebied liggen, zoals dooradering en water. De extra kosten worden veroorzaakt doordat er de contracten per deelnemer relatief klein zijn, en dus per hectare leefgebied veel werk opleveren. Er moet veel meer onderling worden afgestemd om het beheer op landschapsschaal goed te plannen (denk aan periodiek onderhoud). Ook kost het intekenen van landschapselementen altijd meer tijd dan vlakdekkende elementen. Naar verwachting zal dat ook in het NSP zeker de eerste jaren tot veel extra werk leiden. Een structurele oplossing bv via proceskosten voor samenwerking uit de tweede pijler (AKIS) zou dit kunnen ondersteunen, maar administratieve rompslomp moet worden voorkomen.

GVE-normen

In een aantal activiteiten van de Koppeltabel (die als bijlage bij het NSP is meegestuurd) wordt verwezen naar een begrazingsdichtheid. Deze kan genormeerd zijn naar een maximum of minimum. Bij die GVE hoort een normentabel, in het huidige ANLb is die opgenomen in de Uitvoeringsverordening (EU) Nr. 808/2014 van de commissie van 17 juli 2014⁴. In deze tabel geen onderscheid in leeftijd schapen en lammeren. Daarom werden collectieven eraan gehouden een lammeren even zwaar te tellen als volwassen schapen. In de praktijk leidt dat tot problemen, lammeren eten nog maar weinig gras, zodat hun bijdrage onvoldoende is in het voldoende kort houden van een vegetatie.

Indien in de uitvoeringsverordening van het nieuwe GLB geen wijzigingen in de tabel zijn opgenomen t.a.v. de norm voor lammeren, dan moet er ergens in de Nederlandse documenten melding van een uitzondering worden gemaakt, zodat lammeren een lichtere norm krijgen dan volwassen schapen. Normering GVE moet het liefst ook aansluiten op mestwetgevingsnormen.

Uitrijperiode ruige mest

In de mestwetgeving zijn toegestane uitrijperioden voor dierlijke mest gedifferentieerd naar grondgebruik en bodemtype. In het ANLb is de toegestane uitrijperiode voor ruige mest genormeerd naar de meest beperkte uitrijperiode (zand en löss). Hier is geen ecologische reden voor. Vanwege duidelijkheid in regelgeving richting deelnemers is het gewenst dat de uitrijperioden gelijk getrokken worden met de rest van de mestwetgeving.

Controle-eenheid

In het huidige ANLb is de controledruk vanuit de overheid (NVWA) van deelnemende beheerders groot. De reden ligt in het feit dat de steekproef voor de controle op het niveau van beheereenheden - beheeractiviteit - variabelen wordt genomen. De steekproef is 5% van die elementen leidt ertoe dat ongeveer de helft van de deelnemers jaarlijks wordt gecontroleerd, waarvan een substantieel deel meerdere keren per jaar. Veel bedrijven beheren elementen waarin meerdere activiteiten liggen, (bv rust + kruidenrijkdom + beperkte chemie, snoeien + afvoeren + afrasteren, etc.), zodat ze in meerdere steekproeven vallen.

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0808&from=EN>

De uitdrukkelijke wens is om de steekproef voor veldcontroles op het niveau van bedrijven te nemen. Dit komt tegemoet aan een aantal gewenste of lopende ontwikkelingen:

- sluit aan bij de tendens om te werken vanuit verantwoord vertrouwen;
- hoge controledruk bedreigt deelname bereidheid en dus doelbereik;
- werken met clusters van activiteiten in samenhang. Nu vaak meerdere activiteiten in één beheereenheid die afzonderlijk beoordeeld worden;
- ook efficiënter werken voor de NVWA.

Groene braak en gewascodes

Binnen ANLb pakketten op bouwlandpercelen is behoefte aan ruimte voor spontane vegetaties, bestaande uit een niet al te zware vegetatie van wat spontane kruiden en grassen. Gunstig als onderdeel van een cluster met verschillende vormen van beheer voor veel akkervogels. In het huidige ANLb werd door RVO aangegeven dat dat niet past binnen de regelgeving⁵.

Een spontane vegetatie binnen akkerbouwbeheer heeft geen opbrengstwaarde, wordt niet bemest of bespoten (eventueel haarden van probleemkruiden uitgezonderd). De filosofie dat niets doen heel goed voor de doelen van het ANLb is. Maar vaak botst me de definities van landbouwgrond waar veelal vanuit de mestwetgeving de bodem bedekt moet zijn.

Toepassing kortingsregels - mogelijkheden bezwaar en doorrekenen randvoorwaarde- en basisvoorwaardekortingen

Overtredingen geconstateerd bij een individuele deelnemer worden doorgerekend naar het collectieve beheer in het leefgebied. Collectieven worden in principe geïnformeerd over kortingen die aan een deelnemer wordt opgelegd, zowel vanwege randvoorwaarden- als basisvoorwaardenkortingen. Deze kortingen kunnen worden doorgerekend aan een collectief. Echter wanneer dit wegvalt in de rekenruimte is er geen ruimte voor bezwaar. Dit zouden wij wel mogelijk willen maken, bijvoorbeeld omdat bij herhaalde kortingen het kortingspercentage wordt verhoogd.

Wij zijn het er mee eens dat ANLb deelnemers zich aan de voorschriften voor goede landbouwpraktijk en de wet moeten houden. Echter de doorrekening van de maximale waarde van het ANLb beheer van de deelnemer als basisvoorwaardekorting voor het collectief is erg zwaar. Bovendien is de overtreding lang niet altijd aan het ANLb beheer zelf gekoppeld. Kortingen vanwege overtredingen die niet gekoppeld zijn aan het ANLb beheer zouden minder zwaar of niet doorgerekend moeten worden aan het collectief.

Kwaliteitsverbetering met gelijkblijvend budget

Het huidige stelsel staat niet toe dat hectares beheerd areaal lager worden. Groei van het ANLb moet altijd via hectares, hetgeen lichte vormen van beheer stimuleert. Dit remt kwaliteitsverbetering (zwaarder beheer). Bij groei van budget is dit niet per se een probleem, bij stagnerend budget wel. Wij pleiten daarom voor de mogelijkheid om de hectares beheer bij uitzondering te kunnen verlagen als

Meldingstermijnen

Wijzigingen moeten 14 dagen van te voren worden doorgegeven. Een termijn van 2 werkdagen is realistischer en sluit beter aan op aanpassingen in weidevogelbeheer / rustperiodes. Dit zou kunnen worden gerealiseerd door andere manieren van verantwoorden, mede onderzocht in de GLB pilot doelgericht beheer. De mogelijkheid om kortere meldingstermijnen aan te houden moet volop benut worden of gedurende de uitvoering van het NSP mogelijk gemaakt worden.

Meldingsplicht periodiek onderhoud

Onder andere het melden van periodiek onderhoud van landschapselementen legt een enorme administratieve last bij boeren en deelnemers. Dit zou kunnen worden opgelost door de controle bij het collectief te leggen. De optie moet open gehouden worden dat de overheid het plan controleert en daarna de uitvoering van het plan. Dit moet wel ondersteund worden door de ICT.

---

⁵ Citaat uit mailwisseling met LNV en RVO, 7-11-2018: "In de huidige subsidievoorwaarden is geen ruimte voor het subsidiëren van spontaan opkomende gewassen". Er wordt verwezen naar de randvoorwaarden voor pijler 1, die naar het ANLb worden doorgetrokken.

Tarieven indexeren

In het huidige stelsel worden tarieven voor de hele contractduur vastgesteld (koppeltabel). Als je ondernemers serieus neemt, moet in het contract met de provincie worden opgenomen dat de tarieven die zijn afgestemd op normbedragen voor bijvoorbeeld bouwplannen (gewassaldi), kVEM-prijzen en arbeid jaarlijks worden geactualiseerd op het tweejarige gemiddelde. Dat kan betekenen dat de budgetten ook mee moeten groeien.

kVEM-prijs biologisch meenemen in tarieven

Vergoedingen voor graslandbeheer worden gebaseerd op de kVEM-prijs van gangbare melkveebedrijven. Voor biologische landbouw ligt die waarde een stuk hoger, daardoor is de vergoeding voor gedeelde opbrengst voor biologische melkveehouders te laag. Tegelijkertijd biedt juist de biologische melkveehouderij goede kansen voor weidevogels. We pleiten voor een aparte kVEM-waarde voor biologische landbouw bij het berekenen van de tarieven.

Potentiële strijdigheid GLMC1 en GLMC7

Het is van belang dat bedrijven met meer dan 75% gras uitgezonderd worden van de verplichting om elk jaar op elk perceel een ander gewas te telen (GLMC7). Anders ontstaat er een negatieve wisselwerking met GLMC1 (blijvend grasland). Melkveehouders met bijvoorbeeld maïsteelt op de percelen die niet geweid kunnen worden, zullen dan namelijk percelen blijvend gras moeten gaan omploegen om de teelt van maïs te kunnen behouden. In de samenvatting van het concept NSP wordt niet duidelijk aangegeven welke uitzonderingen op de eisen van GLMC7 worden toegestaan.

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[Redacted], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond. Hartelijke groet, [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

Naam : [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Datum : 1 februari 2022

Onze ref. : [REDACTED]

Uw ref. : -

Betreft : Zienswijze concept S-MER en samenvatting NSP

Geachte meneer, mevrouw,

Voordat wij onze zienswijze toelichten, willen wij een kanttekening plaatsen bij de terinzagelegging. Het ministerie van LNV heeft ervoor gekozen om een samenvatting van het concept-NSP ter inzage te leggen. Deze samenvatting van het concept-NSP is op hoofdlijnen en gaat niet in op alle details die van wezenlijk belang zijn voor de implementatie en uitvoering van het NSP. Om een inhoudelijk goede zienswijze in te kunnen dienen, moeten we toegang hebben tot het gehele NSP, of op zijn minst tot de diverse fiches waarin de groenblauwe architectuur van het NSP in meer detail is uitgewerkt. De bijbehorende strategische milieubeoordeling (SMB) biedt onvoldoende inzicht in de te verwachten impact van het NSP. De SMB beoordeelt alleen mogelijke bandbreedtes voor het NSP, maar bevat geen oordeel over het concept-NSP zoals ingediend bij de Europese Commissie. De minister van LNV heeft toegezegd dat het SMB in januari wordt aangevuld met een beoordeling van het ingediende concept-NSP. De verwachte effecten van het NSP op de leefomgeving zijn daardoor onvoldoende in beeld, terwijl die voor de uitvoering van ons werk van groot belang zijn.

De gebiedsgerichte aanpak via het ANLb werkt

Als [REDACTED] zijn wij samen met onze koepelorganisatie [REDACTED] andere agrarische collectieven - samen met de ruim 11.000 deelnemende boeren - verantwoordelijk voor de uitvoering van het stelsel van agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb). Sinds de start van het nieuwe stelsel in 2016 hebben de agrarische collectieven zich ontwikkeld tot een vanzelfsprekend aanspreekpunt in het landelijk gebied; niet alleen voor de boeren in het gebied, maar ook voor alle andere gebiedspartners. Het animo onder agrariërs om deel te nemen blijkt hoog: [REDACTED] heeft een wachtlijst. Dit animo is ook zichtbaar in de grote groep vrijwilligers die de uitvoering van het ANLb ondersteunen, bijvoorbeeld op het vlak van monitoring. Daarmee laat het ANLb zien dat een gebiedsgerichte aanpak gebaseerd op vrijwillige deelname effectief is en kansen biedt. Vanuit een gevoel van medeverantwoordelijkheid zijn alle betrokkenen gemotiveerd om bij te dragen aan het halen van de doelen.

Ons toekomstbeeld is een toekomstbestendige, natuurinclusieve landbouw waarin natuur, landschap, bodem en water structureel en onlosmakelijk onderdeel zijn van de bedrijfsvoering van elke boer. Dit sluit aan bij de visie van het nieuwe kabinet om "natuur en landbouw in balans te brengen door de transitie naar kringlooplandbouw" en daarvoor een gebiedsgerichte aanpak in te zetten. Het ANLb is een gebiedsgericht instrument om die transitie (mede) te realiseren; een instrument dat al bestaat, waar inmiddels al enkele jaren ervaring mee is opgedaan en dat nu verder geoptimaliseerd wordt.

Een gebiedsgerichte aanpak is vanuit het oogpunt van doelrealisatie het meest effectief, zoals ook werd benoemd in het onderzoek van de WUR naar beleidsvarianten voor het NSP¹. Een gebiedsgerichte aanpak verhoogt de kosteneffectiviteit en verkleint de negatieve economische impact. Het instrumentarium van het ANLb is bij uitstek geschikt om tot die gebiedsgerichte aanpak te komen. Daarom pleiten wij er voor om dit instrumentarium maximaal te benutten. Dit biedt kansen voor gebiedsgericht maatwerk, waar wij - ook in het kader van het ontwerp 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn² - voor pleiten. Beheer dat wordt uitgevoerd in het kader van het ANLb moet aan zwaardere eisen voldoen dan beheer dat onder pijler 1 valt. Bovendien sturen wij via het ANLb op het realiseren van een samenhangende gebiedskwaliteit. Die sturing ontbreekt in pijler 1.

Wij willen de collectieve werkwijze graag verder versterken, zodat we onze opgedane kennis en ervaring op termijn in kunnen zetten voor **alle** agrariërs die de stap naar natuurinclusief beheer willen zetten. Wij kennen de boeren in ons gebied én weten wat de boeren in dat gebied kunnen doen om stappen te zetten naar een meer natuurinclusieve landbouw. Wij kunnen daardoor bij uitstek de vertaalslag maken van nationale en provinciale doelen naar gebiedsspecifieke doelen en een brug slaan tussen de beleidsdoelen en de agrarische praktijk. Samen werken aan biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied is en blijft de kerntaak van de collectieven, maar daarnaast leveren collectieven ook nu al een bijdrage aan de doelen op het vlak van bodem, water en klimaat.

De reikwijdte van het ANLb is momenteel echter beperkt, simpelweg omdat het budget beperkt is. Al vanaf de invoering van het concept 'agrarisch natuurbeheer' medio jaren '70 wordt er door de overheid een plafondbedrag gehanteerd, waardoor de mogelijkheden voor groei bij voorbaat worden ingeperkt. Illustratief is het streven dat is opgenomen in het concept-NSP om het ANLb te laten groeien van 110.000 ha naar 135.000 ha. Dat is een groei van circa **6%** naar **7,5% van het totale areaal aan landbouwgrond** in Nederland. In het licht van de omvang van de benodigde transitie naar een natuurinclusieve vorm van (kringloop)landbouw is dat bij lange na niet genoeg. Zoals hierboven is aangegeven: het animo onder agrariërs om deel te nemen is hoog: er is zelfs een wachtlijst. Het beschikbare budget is de beperkende factor.

---

¹ WUR (2021) Effectenanalyse van beleidsvarianten voor het Nationaal Strategisch Plan

²

Een verdere uitbreiding van het ANLb is naar ons idee cruciaal om de transitie naar natuurinclusieve landbouw te faciliteren. Die uitbreiding kan mogelijk gemaakt worden door extra nationale middelen aan het NSP te koppelen, bijvoorbeeld vanuit het transitiefonds/het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Weliswaar is er voor gekozen om 30% van het 1e pijler-budget over te hevelen naar de 2e pijler, maar het merendeel daarvan gaat naar specifieke groepen boeren in veenweide- en overgangsgebieden. Wij pleiten ervoor om de omvangrijke nationale budgetten die beschikbaar gesteld worden voor stikstof en klimaat in te zetten om alle boeren te ondersteunen die hun bedrijfsvoering natuurinclusiever willen maken. Het ANLb is daarvoor een geschikt instrument.

Door meer boeren de kans te bieden om mee te doen aan het ANLb kan ook het draagvlak voor de vele veranderingen als gevolg van het 7e Actieprogramma Nitraat en het NSP worden versterkt. Via de gebiedsgerichte aanpak van het ANLb kunnen boeren gestimuleerd worden om **extra** stappen te zetten richting een natuurinclusieve bedrijfsvoering en daarmee bij te dragen aan de transitieopgave. Omgekeerd kan het ANLb positief bijdragen aan het verdienvermogen van boeren, zeker in combinatie met langjarige contracten. Door contracten aan te bieden van bijvoorbeeld 12 jaar kan aan boeren de benodigde zekerheid worden geboden. Vanuit de Tweede Kamer is het verzoek gedaan om die mogelijkheid te onderzoeken, maar in het concept-NSP wordt vastgehouden aan een contractduur van 6 jaar.

Onze rol m.b.t. de ecoregeling

Onze adviserende en coördinerende rol wordt in de komende GLB-periode uitgebreid; niet alleen vanwege de verbreding van het ANLb, maar ook vanwege de wisselwerking met de ecoregeling. Door de inspanningen van boeren in het kader van de ecoregeling en het ANLb goed op elkaar aan te laten sluiten, kan de ecologische effectiviteit van het gevoerde beheer, zowel op bedrijfs- als gebiedsniveau, versterkt worden. In het concept-NSP is hier echter weinig aandacht voor.

Wij, alsmede de andere collectieven, zouden hier een rol in kunnen vervullen. In het huidige concept-NSP wordt aan collectieven echter überhaupt geen rol toegekend met betrekking tot de ecoregeling. Dat neemt niet weg dat collectieven in de praktijk hoe dan ook betrokken zijn bij de uitvoering van de ecoregeling. Nu al stellen ANLb-deelnemers vragen aan ons over de werking van de ecoregeling en over de wisselwerking tussen conditionaliteiten, ecoregeling en ANLb. Ook voor advies over het goed op elkaar afstemmen van de conditionaliteiten, ecoregeling en het ANLb zijn de collectieven het meest logische aanspreekpunt. Deze rol van collectieven moet erkend worden, want die vereist extra inzet van ons als collectieven en dus ook extra budget.

Een optimale wisselwerking tussen conditionaliteiten, ecoregeling en ANLb

Feit is dat er in de praktijk sprake is van overlap tussen de inspanningen die boeren moeten verrichten in het kader van de conditionaliteiten, ecoregeling en het ANLb. Door te zoeken naar mogelijkheden om activiteiten en de bijbehorende vergoedingen te stapelen, uiteraard met inachtneming van het verbod op 'double funding', kan er een waardevolle kruisbestuiving ontstaan tussen de verschillende interventies. Voor boeren biedt de mogelijkheid om vergoedingen te stapelen, zowel vanuit ecoregeling als ANLb als via een koppeling met private beloning, kansen om

hun verdienvermogen te verbeteren. In het concept-NSP moet er wat ons betreft meer aandacht zijn voor de mogelijkheden daarvoor.

Ook binnen het ANLb is nog ruimte om hogere vergoedingen te bieden en daarmee bepaalde (resultaten van) inspanningen extra te belonen. In de praktijk worden de mogelijkheden hiertoe echter beperkt door het feit dat er voor het ANLb een plafondbedrag geldt. De jaarvergoeding die collectieven ontvangen, is gemaximeerd. Als ervoor zou worden gekozen om bepaalde vergoedingen te verhogen, dan gaat dat ten koste van de hoogte van andere vergoedingen. Uitbreiding van het budget is dus niet alleen nodig voor uitbreiding van het areaal beheer via het ANLb, maar ook voor het actualiseren van de vergoedingen.

Verplichte brede bufferstroken maken ANLb in akkerbouw lastig

Met name voor de akkerbouw vormt de stapeling van eisen vanuit het 7e Actieprogramma Nitraat en het NSP een zorgpunt, niet in het minst vanuit het oogpunt van draagvlak. Het gaat daarbij vooral om de samenloop van eisen met betrekking tot niet-productief areaal, en meer specifiek de verplichting tot verbrede bufferstroken. Deze verplichting vanuit het Actieprogramma Nitraat werkt door in GLMC4 en GLMC8, en is van invloed op de mogelijkheden en deelnamebereidheid van boeren ten aanzien van de ecoregeling en het ANLb. Het uit productie nemen van extra areaal is naar alle waarschijnlijkheid noodzakelijk om voldoende punten en/of waarde te behalen voor de ecoregeling. Het is de vraag of het dan nog 'loont' voor akkerbouwers om mee te doen aan het ANLb. Daarnaast is het zo dat ANLb-deelnemers door de verplichting van verbrede bufferstroken het grootste deel van de ANLb-vergoeding voor hun randenbeheer kwijtraken (de component inkomensderving).

De ultieme consequentie hiervan kan zijn dat het huidige randenbeheer deels uit het ANLb verdwijnt. Aangezien er vanuit het Actieprogramma en GLMC4/8 minder eisen gesteld worden aan de kwaliteit van het beheer gaat er in dat geval beheer verloren dat in meerdere opzichten meerwaarde biedt. Het ANLb stelt namelijk niet alleen meer en zwaardere eisen aan het beheer, maar ook is het beheer dat via het ANLb plaatsvindt onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak die door ons, de collectieven, wordt aangestuurd en gecoördineerd. Als er beheer verloren raakt, kan dat de effectiviteit van die gebiedsgerichte aanpak negatief beïnvloeden en raken we waardevolle natuur kwijt.

Dit terwijl juist bij bufferstroken sprake is van een regionaal sterk uiteenlopende effectiviteit, zoals ook erkend wordt in het ontwerp 7e Actieprogramma Nitraat. Met het oog daarop is voorzien in de mogelijkheid om uitzonderingen toe te staan. Wij pleiten voor een uitzondering voor agrariërs die zich via deelname aan het ANLb committeren aan de maatregelen die in hun gebied noodzakelijk zijn om de waterkwaliteit op peil te houden. Hiermee kan worden voorkomen dat er waardevol ANLb-beheer verloren gaat. Daarbij komt dat het ANLb bij uitstek geschikt is om de kwaliteit van de inrichting en het beheer van bufferstroken optimaal te waarborgen, zodat er gelijktijdig meerdere doelen gerealiseerd worden.

Duidelijkheid nodig over afstemming contractduur ANLb en ecoregelingen

Een aandachtspunt met betrekking tot de wisselwerking tussen ecoregeling en ANLb is dat wij als collectief nu maar zeer beperkt kunnen sturen op de samenhang tussen ecoregeling en ANLb. Dat komt met name door het verschil in looptijd (1 jaar vs 6 jaar). Voor zowel de ecoregeling als het ANLb worden per 1 januari 2023 nieuwe contracten afgesloten. Gezien de langere looptijd van de ANLb-contracten is 2022 in feite het enige jaar waarin het mogelijk is om ecoregeling en ANLb goed op elkaar af te stemmen. Maar vanwege de opgelopen vertraging en het feit dat boeren waarschijnlijk pas eind 2022 hun keuze voor de ecoregeling kunnen maken, wordt het nog een hele uitdaging om die goede afstemming voor elkaar te krijgen.

De voorziene tussenevaluatie in 2025 wordt een belangrijke nieuwe mijlpaal voor de ecoregeling, maar ook in de 2 daaraan voorafgaande 'leerjaren' is er ruimte om de ecoregeling bij te stellen. De ecoregeling kan dus tussentijds bijgesteld worden, maar het is onduidelijk of/hoe die eventuele tussentijdse bijtelling doorwerkt in het ANLb.

Continuering beheer en tijdpad besluitvorming

Het beheer van leefgebieden dat wordt uitgevoerd via het ANLb moet gecontinueerd worden. Deze continuïteit is cruciaal voor de overleving van de doelsoorten en behoud van habitatkwaliteit. Ook bij ongewijzigd beheer levert de overgang naar het nieuwe stelsel extra werk op. Met name de mogelijkheden die de ecoregeling biedt, beïnvloeden keuzes die ANLb-deelnemers maken en daarmee de opties die er zijn om bestaand ANLb beheer voort te zetten. Wij als collectief geven op basis van onze ervaring aan dat vanwege de wijzigingen in het stelsel in combinatie met de urgentie van continuïteit in het beheer bedrijfsspecifieke gesprekken met deelnemers en aanpassing van contracten met de deelnemers noodzakelijk zijn. Alleen al voor bestaande deelnemers komt dat neer op zo'n 200 gesprekken voor ons collectief. Naar verwachting komen daar nog nieuwe deelnemers bij, onder andere vanwege de voorziene uitbreiding voor water en klimaat.

De vaststelling van de definitieve invulling van het 7e Actieprogramma Nitraat, de conditionaliteiten en de ecoregeling wordt op zijn vroegst pas medio 2022 verwacht. Dat geldt ook voor de definitieve vaststelling van bijvoorbeeld de bedragen in de koppeltabel. Daardoor kunnen boeren op zijn vroegst in het laatste kwartaal van 2022 hun definitieve keuzes maken ten aanzien van deelname aan het GLB. Deze timing heeft tot gevolg dat er discrepantie ontstaat tussen het tijdpad van de keuzes van individuele boeren en het tijdpad dat ons als collectieven geboden wordt binnen de ANLb-procedures. Met name akkerbouwers komen in de knel, omdat zij al in augustus/september beginnen met zaaien voor het komende seizoen. Zij moeten de keuzes ten aanzien van hun bouwplan dan al maken. Ook is inmiddels duidelijk dat nog niet alle eco-activiteiten per 1 januari 2023 gekozen kunnen worden. Dat heeft een negatieve impact op de mogelijkheden voor boeren om mee te doen aan de ecoregeling en voldoende waarde/punten te realiseren om voor uitbetaling van de eco-premie in aanmerking te komen. Dit leidt tot extra onzekerheid voor boeren en komt het draagvlak voor de ecoregeling niet ten goede.

De kans is groot dat wij als collectief daardoor op basis van voorlopige keuzes van deelnemers ons ANLb-gebiedsplan moet indienen. Aanpassing van gebiedsplannen achteraf is een risicovolle actie of zelfs onmogelijk. De risico's als gevolg van deze discrepantie mogen niet bij ons, de collectieven, worden neergelegd, aangezien deze het gevolg zijn van beleidsmatige keuzes. Wij zijn dan ook van mening dat de overheid (oftewel de maatschappij als geheel) deze risico's moet dragen. Hierover moeten tijdig heldere, juridisch en financieel houdbare afspraken met collectieven worden gemaakt.

Doorontwikkeling ANLb

De professionalisering van de agrarische collectieven zou terug moeten komen in de manier waarop gepland, gemonitord en gecontroleerd wordt in het ANLb. Maatwerk, waarbij niet de correcte uitvoering van de maatregel, maar het resultaat centraal staat. Daarbinnen past ruimte voor onderbouwde uitzonderingen, zowel verzwaren en verlengen van beheer als verkorten van maatregelen. Dit sluit aan bij de pilot doelgericht ANLb. Het NSP kan dit ondersteunen, door te benoemen dat hiernaar toegewerkt wordt en gedurende de uitvoering van het NSP steeds meer mogelijk wordt gemaakt, als groeimodel.

Dit heeft gevolgen voor onze werkwijze: wij zullen meer op resultaat sturen, met maatwerk. Niet alleen opdracht geven voor maatregelen, maar ook de voortgang monitoren. Die ontwikkeling zou nog meer opgepakt moeten worden in het NSP en door alle ketenpartijen in het ANLb. Dit kan worden ondersteund door in het ANLb experimenteerterruimte in te bouwen. Een praktijkexperiment, met een plan en controleerbaar, maar minder gebonden aan de kaders van de regels. Buiten de lijnen groeit het vakmanschap.

Extra tijd en budget nodig voor nieuwe rol collectieven

Om per 1 januari 2023 het huidige ANLb beheer te kunnen continueren en de gewenste uitbreiding van beheer te kunnen realiseren, is allereerst voldoende voorbereidingstijd nodig. Zowel wij als collectief als ANLb-deelnemers moeten tijdig weten waar ze aan toe zijn om op tijd een (gebieds)aanvraag op te kunnen stellen en in te dienen. De implementatie van het 7e Actieprogramma Nitraat en het NSP vereisen allerlei aanpassingen aan onder andere de beheerpakketten en het SCAN-ICT-systeem. Daarnaast moet er extra kennis en kunde worden opgebouwd, niet alleen vanwege de doelverbreiding van het ANLb, maar ook met het oog op de wisselwerking tussen de verschillende interventies.

Uitgangspunt is dat de rol van elk collectief in balans moet zijn en blijven met de ambities en capaciteiten van het collectief. We zijn voorstander van een groeimodel: het gaandeweg uitbreiden van het takenpakket, zodat we de tijd hebben om naar een grotere rol toe te groeien.

Voor deze uitbreiding is naast voldoende voorbereidingstijd ook extra budget, capaciteit, kennis en bijscholing nodig, onder andere voor:

- het doorontwikkelen van beheerpakketten;
- het opbouwen van extra kennis en kunde;
- het informeren en adviseren van de huidige en toekomstige ANLb-deelnemers;

- het aanpassen van het ICT-systeem;
- het verwerken van keuzes van boeren ten aanzien van de ecoregeling in gebiedsaanvragen en contracten.

Het is positief dat eind 2021 door [REDACTED] een implementatieproject is opgestart en dat door het IPO een deel van de financiering voor de implementatie van het ANLb is toegezegd. Op basis van een uitvraag bij alle collectieven door [REDACTED] blijkt echter dat er een aanzienlijk hoger bedrag nodig is dan door het IPO is toegezegd. Dit heeft voornamelijk te maken met de extra inspanningen als gevolg van de hierboven beschreven wisselwerking tussen conditionaliteiten, ecoregeling en ANLb. Additionele afspraken over de financiering van kosten die door de collectieven en BoerenNatuur worden gemaakt, zowel in 2022 als de periode daarna, zijn dringend nodig.

Erkenning rol collectieven in governancetraject

Parallel aan het implementatietraject is een traject omtrent de governance van het GLB-NSP opgestart. In een eerder advies³ hierover is voor collectieven geen plek voorzien in wat 'het uitvoeringsoverleg' genoemd wordt. Collectieven worden alleen als 'gebruiker' gezien en op gelijke voet gezet met belangenorganisaties. Dat is onterecht en voor ons in de praktijk onwerkbaar. Collectieven vervullen een officiële rol in de uitvoering, zijn een belangrijke gebiedspartner en vormen een essentiële link tussen beleid en praktijk. In de governancestructuur moet deze rol erkend worden.

---

³ Andersson Elffers Felix (2020) Opgavegericht samenwerken - Advies governance toekomstige GLB-NSP

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 1 februari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag wil ik hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuust maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouw ik erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
  - Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

██████████

[REDACTED], 1 februari 2022

Hierbij reageert de [REDACTED] op de Strategische Milieu Effect Rapportage (S-MER) met als bijlage het concept Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP) zoals eind december 2021 ingediend bij de Europese Commissie.

De S-MER vergelijkt twee beleidsvarianten. MER-A gaat uit van een kleiner overhevelingspercentage (15%) en daarmee meer budget voor de inkomenssteun en de eco-regeling. MER-B gaat uit van 30% overheveling waardoor er minder geld is voor inkomenssteun en de eco-regeling. Uit het bijgevoegde concept-NSP, eind december 2021 reeds ingediend bij de Europese Commissie, blijkt dat Nederland in grote lijnen kiest voor MER-B (30% overheveling in 2027):

Jaar	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Budget pijler 1 (miljoen euro)	732	717	717	717	717	717	717
Overheveling naar pijler 2 (%)	10%	15%	15%	19%	23%	26%	30%
Overheveling naar pijler 2 (miljoen euro)	71	108	108	135	152	188	215
Budget pijler 2 (POP) (miljoen euro)	±180		287	340	392	445	495

1. Samenvatting

Het inkomen van boeren en tuinders en hun verdien capaciteit zou centraal moeten staan in het NSP. Daarin schiet het concept-NSP nog tekort. Er wordt geld weggehaald uit het budget voor inkomenssteun, en dat wordt voornamelijk ingezet voor processen en adviezen. ondersteunt de noodzaak voor transitie, maar de markt moet het doen. Zowel economische als duurzame doelen kunnen alleen dan bereikt worden. Het concept-NSP bevat te weinig concrete handvaten hoe boeren en tuinders meer uit de markt gaan halen, ter compensatie van de lagere inkomenssteun uit het GLB. Daardoor dreigen landbouwers af te haken. Maar door de eco-maatregel praktisch in te vullen en aanvullend te laten zijn op keteninitiatieven (gelijke KPI's) en erkende producentenorganisaties concreet uitzicht te bieden op duurzaamheidsbeloningen binnen de mededinging, zou het NSP veel concreter worden. Deze kansen zouden eerst in de praktijk uitgewerkt moeten worden, alvorens meer geld over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2.

Gezien het bovenstaande roept de Nederlandse regering op de GLB-inkomenssteun voor boeren en tuinders zoveel mogelijk op peil te houden. **Daarom pleit voor beleidsvariant MER-A.**

2. Kernpunten van de

begrijpt en steunt de urgentie om tot een 'transitie' te komen in de land- en tuinbouw. Klimaatverandering: bescherming van biodiversiteit en dierenwelzijn vragen om acties. Nederlandse boeren en tuinders weten dat en willen bijdragen aan oplossingen op de lange termijn. Daarom steunt de strategische verklaring.

Maar daar waar het concept-NSP zegt een keuze te maken voor boeren en tuinders 'die zich inspinnen om te omslag te maken naar een duurzame bedrijfsvoering', schiet het tekort in het bieden van oplossingen. Nederlandse boeren en tuinders zijn iedere dag bezig met duurzaam produceren, maar ze zitten vaak klem tussen maatschappelijke en financiële eisen en de realiteit van de internationale markt. Nu wekt het concept-NSP de suggestie dat niet alle boeren en tuinders de uitdagingen serieus nemen. De vraag is juist of de overheid dat wel doet. Zij bezuinigt op het GLB en hevelt meer geld over van inkomensondersteuning naar pijler 2, maar laat de vraag onbeantwoord hoe de markt structureel gaat zorgen voor duurzamere productie. Samenwerking, gebiedsprocessen en advies: prima, maar uiteindelijk moet de markt het doen.

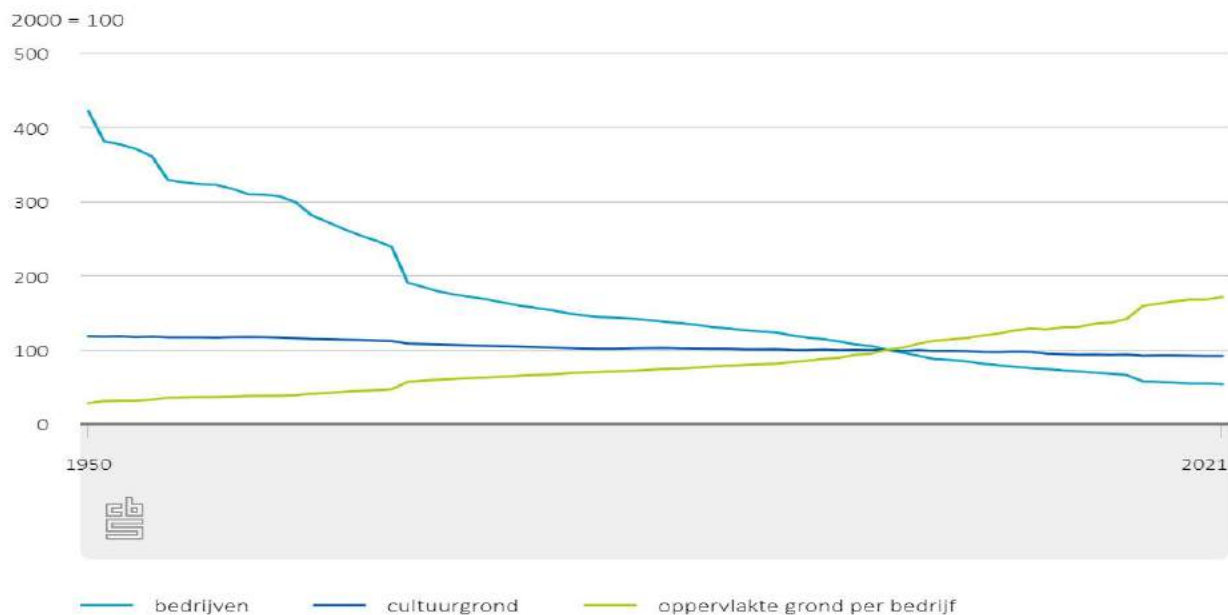
wil daarom een NSP dat meer rekening houdt met het verdienvermogen van Nederlandse boeren en tuinders. Geen ondernemer gaat aan de slag met de vele maatschappelijke uitdagingen als er geen goede boterham te verdienen valt. Investerings in een duurzame land- en tuinbouw kunnen alleen als er voldoende verdienvermogen is. Dat geldt al helemaal als we kijken naar de grote opgaves waar boeren en tuinders voor staan.

De Algemene Rekenkamer becijferde in 2019 dat zonder GLB-subsidies het bruto bedrijfsinkomen van ruim de helft van de boeren onder het wettelijk minimumloon ligt, terwijl met de toegekende EU-subsidies dat aandeel daalt tot ruim een derde (<https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2019/05/15/rapport-bij-de-nationale-verklaring-2019>). Het gemiddelde inkomen in de primaire land- en tuinbouw is dus niet florissant en dat wordt niet duidelijk in de sterkte-zwakte analyse (SWOT) zoals beschreven in het concept-NSP. Een redelijk inkomen voor boeren en tuinders moet ook een doel zijn van het NSP.

CBS-cijfers tonen dat het aantal land- en tuinbouwbedrijven in Nederland fors daalt. We hebben sinds 1950 358.000 landbouwbedrijven en 525.000 hectare landbouwgrond minder (grafiek, en <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71904ned/table?dl=600B3>). De laatste tien jaar is het aantal Nederlandse land- en tuinbouwbedrijven jaarlijks gemiddeld met 1.800 gedaald. Het areaal landbouwgrond daalde in die periode gemiddeld met bijna 5.000 hectare per jaar.

Landbouwbedrijven en cultuurgrond, 1950-2021*

Een belangrijk doel van het GLB was en is nog steeds een leefbaar landbouwinkomen. ■■■■ constateert echter dat het concept-NSP (zoals bijgevoegd bij de S-MER) de komende jaren leidt tot een verdere verlaging van de inkomsten van boeren en tuinders. Het GLB-budget daalt namelijk. Bovendien blijkt uit het concept-NSP zoals reeds geconstateerd dat Nederland meer geld wil gaan overhevelen van de 1^e pijler naar de 2^e pijler. Het budget voor basisinkomenssteun was in 2021 nog ruim 450 miljoen euro maar daalt volgens het concept-NSP naar 339 miljoen euro in

2027 (zie 5.1, pagina 73). In 2021 werd nog 10% van het pijler 1 budget overgeheveld (€ 71,5 miljoen). Dit loopt op naar 30% van het pijler 1 budget, € 215 miljoen, in 2027. Dit leidt tot een daling van de GLB-inkomenssteun van € 371 per hectare (2021) naar gemiddeld € 305 in 2027 (-18%, exclusief inflatie). Als de landbouwer niet mee kan doen aan de eco-regeling, is de daling ten opzichte van 2021 zelfs 48%, zoals blijkt uit onderstaand overzicht (bedragen per hectare subsidiabele landbouwgrond):

2021	2023	2024	2025	2026	2027
€ 371 (inclusief vergroeningsbetaling (30%))	€ 255 + mogelijke eco-betaling (gemiddeld €109)	€ 240 + mogelijke eco-betaling (gemiddeld €109)	€ 225 + mogelijke eco-betaling (gemiddeld €109)	€ 209 + mogelijke eco-betaling (gemiddeld €109)	€ 194 + mogelijke eco-betaling (gemiddeld €109)
	>40 ha: € 221				>40 ha: € 165
	0-40 ha: € 275				0-40 ha: € 209

Bovendien worden de criteria voor het kunnen ontvangen van basisvergoedingen (BISS) en eco-betalingen opgeschroefd, zo blijkt uit het concept-NSP. Een gemiddeld landbouwbedrijf gaat er daardoor vele duizenden euro's per jaar aan inkomsten op achteruit. Via de 2^e pijler komt er meer geld beschikbaar, maar op basis van 'income foregone' (opbrengstdervingen en meerkosten). Dat compenseert niet de inkomstendaling. Grote onbekende is of de markt die inkomstendaling straks gaat compenseren. Ruim 60% van de Nederlandse agrarische productie wordt nu in het buitenland verkocht. Ruim 20% gaat naar derde landen. Daar moeten boeren en tuinders concurreren met collega's die vaak minder beperkt worden in regelgeving. Aangegeven wordt dat de inkomenssituatie door LNV wordt gevolgd en dat dat kan leiden tot aanpassingen in het geplande % overheveling. Maar omdat Brussel het zogenaamde 'non-backsliding' principe hanteert, wordt het voor een lidstaat waarschijnlijk lastig om terug te komen op gemaakte planning. Bovendien kan herziening van de overheveling tijdens de periode 2023-2027 alléén in 2025, wat niet helemaal duidelijk wordt uit de paragraaf 'Monitoring' op pagina 11 van het concept-NSP. Daarom zou het beter zijn om te kiezen voor een voorzorgsprincipe: kijk éérs of je het verdienvermogen van landbouwers structureel kan verbeteren alvorens de GLB-inkomenssteun te gaan afromen.

Het concept-NSP stelt dat het zwaartepunt van het GLB verschuift naar 'het belonen van duurzaamheid'. Dat is echter op basis van extra eisen (en daarmee kosten / opbrengstderving) en minder opbrengsten. De boer en tuinder ziet het inkomen blijvend onder druk staan. Dat is juist niet toekomstbestendig. Versterking van het inkomen van landbouwers zou in het NSP opgenomen moeten worden als een resultaatindicator.

De Nederlandse regering wil met zwaardere criteria de landbouw en natuur met elkaar verzoenen, zo blijkt uit het concept-NSP. Maar de extra kosten en oogstderving die dat met zich meebrengen, worden vergoed uit de inkomenssteun, die daardoor dus daalt. Dat leidt waarschijnlijk tot verdere

schaalvergroting en kapitaalintensivering, en een grotere vlucht uit de land- en tuinbouw – precies het tegenovergestelde van dat wat de regering beoogt.

Extra kosten en lagere opbrengsten hoeven geen probleem te zijn, als daar een betere prijs tegenover staat. Maar daarover zegt het concept-NSP te weinig. De S-MER gaat er ook nauwelijks op in maar merkt wel op dat de deelnamebereidheid van boeren kan gaan afnemen. Dit is echter niet meegenomen in de S-MER. Volgens had dit wel moeten worden meegewogen, onder andere op basis van de resultaten van de GLB-praktijktoets die al in juli/augustus 2021 is gehouden bij 125 landbouwers. Hieruit bleek dat sommige deelnemers mogelijk niet gaan meedoen aan het nieuwe GLB.

Verschillende impact assessments van de *Farm2Fork* (van-boer-tot-bord) strategie van de Europese Commissie wijzen er ook op dat strengere eisen aan de productie tot aanzienlijke nadelige economische effecten kunnen leiden. Dit blijkt onder andere uit recente studies door Wageningen University: <https://www.wur.nl/en/research-results/research-institutes/economic-research/show-wecr/green-deal-probably-leads-to-lower-agricultural-yields.htm>.

Alle 27 EU-lidstaten dienen een NSP in en krijgen dit voorjaar een ‘observation letter’. constateert dat sommige lidstaten in hun benadering sterk afwijken van de Nederlandse. Zo kiezen lidstaten vaak voor gekoppelde betalingen, bijvoorbeeld voor eiwitteelten, zoogkoeien en schapen. Het GLB is niet voor niets ‘gemeenschappelijk’. Als de verschillen tussen de lidstaten groter worden, geeft dat een ongelijke concurrentiepositie op de interne Europese markt. Het is daarom belangrijk om de 26 andere NSPs te analyseren en te vergelijken met het Nederlandse NSP, en om vervolgens oneerlijke concurrentie te voorkomen voor Nederlandse boeren en tuinders. Het is daarom belangrijk dat het hele NSP zoals ingediend in Brussel beschikbaar komt voor analyse en vergelijking met andere lidstaten. Deze inspraakreactie gaat alleen over de samenvatting zoals gepubliceerd. Veel details ontbreken nog en, zoals we allemaal weten: “the devil is in the details”. Bovendien krijgt de ‘observation letter’ van de Europese Commissie mogelijk nog de nodige impact op het NSP.

 benadrukt dat er ook kansen zijn voor boeren en tuinders. Een kans zou zijn als beloningen uit de markt en GLB gestapeld kunnen worden. Dat kan door eco-maatregelen te laten aansluiten bij initiatieven in de markt, zoals de biodiversiteitsmonitor (onderdeel van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel) en koolstofboeren. In het concept-NSP is het enige certificaat dat automatisch toegang geeft tot de eco-regeling (niveau goud) het SKAL-keurmerk. Om meer keteninitiatieven toegang te geven, is het belangrijk dat gebruik wordt gemaakt van gelijke *key performance indicators* (KPI's). Dit moet als outputindicator opgenomen worden in het NSP.

Een andere kans is het bevorderen van sectorale keteninitiatieven. In pijler 1 is hiervoor een nieuwe mogelijkheid opgenomen tot 3% van het pijler 1 budget. Dit kan een kans zijn voor erkende

producentenorganisaties (samen met ketenpartijen, zoals in erkende branche-organisaties) om het verdienvermogen van boeren en tuinders te structureel te verbeteren, en daarbij gebruik te maken van de ruimte die de mededinging biedt aan duurzame initiatieven (artikel 210bis van de nieuwe Gemeenschappelijke Markt Ordening) ■■■■ dringt er op aan om de mogelijkheden en kansen te verkennen en te benutten. In het concept-NSP moet hierover meer worden gezegd dan nu het geval is, bijvoorbeeld in 3.11 (pagina 65). Dit moet ook als outputindicator opgenomen worden om zo te borgen dat het nieuwe GLB als een hefboom naar de markt gaat werken.

Het NSP zet in op steun aan kleinere bedrijven (o.a. via de CRISS) maar dat gaat weinig soelaas bieden gezien de zwaardere criteria voor directe betalingen. Een bedrijf dat stopt, wordt meestal overgenomen door een collega-agrariër; kortom, dat leidt ook tot schaalvergroting en dat is nu juist wat de Europese Commissie kennelijk wil voorkomen. Deze tegenstelling blijft onbelicht in het concept-NSP.

Gezien het bovenstaande roept ■■■■ ■■■■ de Nederlandse regering op de GLB-inkomenssteun voor landbouwers nu zoveel mogelijk op peil te houden. **Daarom pleit ■■■■ voor beleidsvariant MER-A.**

2. Specifieke opmerkingen

Conditionaliteiten

De conditionaliteiten worden volgens het concept-NSP gekoppeld aan het 7^e Nitraat Actie Programma (NAP). De discussies hierover zijn nog niet afgerond. Vraag is of de invulling van het NSP hier op kan of moet wachten? Een andere vraag is of het GLB veel kan bijdragen aan de doelstellingen van het 7^e NAP. Ook bij de conditionaliteit moet er voldoende ruimte worden geboden voor de maatwerk aanpak zoals opgenomen in het 7^e NAP. Dit geldt bijvoorbeeld voor het aanwijzen van bufferstroken (3 meter breed tot een maximum van 5% van het perceel) langs waterwegen (GLMC 4). De Europese verordening biedt lidstaten de mogelijkheid om uitzonderingen te maken. ■■■■ dringt er op aan om die flexibiliteit te gebruiken waar mogelijk.

GLMC 7 (vruchtwisseling) biedt de mogelijkheid aan lidstaten om bedrijven met meer dan 75% grasland vrij te stellen. Nederland moet deze flexibiliteit benutten. Bedrijven kiezen bijvoorbeeld vaak voor een teelt anders dan gras op percelen die door ligging niet beweid kunnen worden. Door hen niet uit te zonderen, zou de boer gedwongen kunnen worden om meer grasland te scheuren.

Los van het 7e NAP vraagt de invulling van GLMC 8 (niet-productief areaal en landschapselementen) aandacht. Volgens de Europese verordeningen die eind 2021 zijn gepubliceerd, kan invulling deels plaatsvinden met vanggewassen (4% van het bouwland van in totaal 7% non-productief bouwland, is één van de opties). Nederland kiest hier kennelijk niet voor en beperkt daardoor onnodig de keuzemogelijkheden van landbouwers tot óf 4% invulling met non-

productieve elementen óf 3% invulling met 4% eiwitgewassen (zonder gewasbescherming of door deelname aan de eco-regeling). Volgens █████ gaat dit er toe leiden dat akkerbouwers en vollegrondstuinders gaan afhaken. Dat zou betekenen dat zij óók niet meer meedoen aan de eco-regeling en aan het agrarisch natuurbeheer (ANLb). Dit zou niet bijdragen aan het bereiken van de diverse resultaatindicatoren en doelen van het nieuwe GLB. Vanggewassen zouden wel opgenomen moeten worden in de GLMC 8-criteria.

De Europese verordening geeft aan dat blijvende en meerjarige teelten (zoals fruitteelt, boomkwekerij, sommige akkerbouw- en groententeelten) vrijgesteld kunnen worden van GLMC 8. Dit staat nu niet duidelijk in het concept-NSP. █████ pleit voor duidelijke opname van deze vrijstelling.

Volgens GLMC 9 (blijvend graslandbescherming in Natura 2000-gebieden) zouden kwetsbare blijvende graslanden in Natura 2000-gebieden opnieuw moeten worden ingetekend op kaarten. █████ dringt er op aan dat de belanghebbende landbouwers nauw bij dit proces worden betrokken en dat bestaande informatie hiervoor wordt benut. Wageningen Environmental Research (WENR) heeft voor een aantal N2000-gebieden reeds onderzocht of het scheuren van blijvend grasland tot significante effecten kan leiden. Er moet een oplossing komen voor de waardevermindering van de grond bij aanwijzing als kwetsbaar.

Pijler 2

Een belangrijk onderdeel van de 2^e pijler is het agrarisch natuurbeheer (ANLb) door de agrarisch collectieven. █████ steunt dit, voornamelijk via langjarige afspraken. Maar door de zwaardere conditionaliteit neemt de kans toe dat praktische boeren en telers vanaf 2023 gaan afhaken. Als ze namelijk niet kunnen voldoen aan de criteria, gaan ze ook in het ANLb buiten de boot vallen. Dat lijkt vooral akkerbouwers en vollegrondstuinders te treffen. Daarom pleit █████ voor een lage conditionaliteit en géén verzwaring van wat in EU-verband tussen Raad, Parlement en Commissie in 2021 is afgesproken in de triloog. Nederland moet de ruimte die dat akkoord biedt, zo veel mogelijk benutten. Verder is het belangrijk dat conditionaliteiten, eco-regeling en ANLb goed op elkaar aansluiten. Europese regels staan ‘*double funding*’ niet toe en dit kan bij controles en audits tot grote problemen gaan leiden.

Gezien de aard van het GLB en de inkomenssituatie op veel bedrijven pleit █████ er voor om de middelen uit de 2^e pijler op het erf te laten landen. In de 2^e pijler steunt █████ ook de regelingen voor de brede weersverzekering, het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) en de jonge boerensteun (vestigingssteun). █████ constateert dat er daarnaast veel meer uitdagingen zijn dan dat het huidige GLB-budget toestaat. Het GLB is vooral inkomensbeleid voor agrariërs. Andere doelstellingen, zoals voor veenweidepolders en Natura 2000 gebieden moeten uit andere fondsen gefinancierd worden. Bovendien is een gebiedenbeleid (via het GLB) praktisch onuitvoerbaar. Daarvoor ontbreekt nu ook de tijd, want het nieuwe GLB moet op 1 januari 2023 van start.

Als er via pijler 2 gebiedsprocessen komen, dan moet dat er niet toe leiden dat GLB-geld opgaat aan niet-landbouw gerelateerde processen en activiteiten. ■■■■ constateert echter dat in het concept-NSP aanzienlijke bedragen worden vrijgemaakt voor 'integrale gebiedsontwikkeling'. Dat gaat veel breder dan land- en tuinbouw en dient daarom uit andere fondsen gefinancierd te worden.

■■■■ stelt bijvoorbeeld vast dat er voor 'samenwerken veenweiden en N2000' € 446 miljoen gereserveerd wordt. Dit roept de vraag op hoe deze middelen ingezet gaan worden en wie daarvan de begunstigde is. Wij sluiten niet uit dat dit geld betaald gaat worden aan adviseurs, waar ook vandaan, die processen gaan organiseren. Daarmee komen de middelen niet ten goede aan boeren en tuinders, zo lijkt het. Kan LNV een indicatie geven van het percentage van de pijler 2 middelen die daadwerkelijk op het boerenerf belanden? Daarbij moet het instrument kavelruil niet over het hoofd gezien worden.

Samenwerking voor kennis en innovatie, en kennisverspreiding (AKIS) zijn in het concept-NSP met name opgenomen onder 5.14 (ketens, EIP), 5.18, 5.19, 5.21 (gebieden), 5.22 (kennisverspreiding) en 8 (AKIS). Wat hier nog mist is de symbiose tussen economie en ecologie, overheid en bedrijfsleven, praktijk en wetenschap. Samenwerking (percentage landbouwers dat meedoet, aantal EIP operationele groepen) wordt beschreven als doel op zich, maar dat is niet het werkelijke doel, namelijk de transitie van de land- en tuinbouw. Die voltrekt zich niet vanzelf en stimuleringen en facilitering is uiteraard nodig. Maar wat straks opnieuw dreigt: een vloedgolf aan brochures en websites van boven af. We dringen er op aan om de coördinatie van de openstellingen zodanig te organiseren dat de instrumenten vraag-gestuurd worden vanuit de boeren- & tuinderspraktijk en vanuit de markt. De ervaring van de eerste zeven jaar EIP-aanpak leert dat dit sterk versnipperd werd via 12 provincies, met een hoge instap (minimum omvang 50.000 euro), geen voorfinanciering en een trage beoordeling van voorstellen. Er is instrumentarium (waaronder de Topsectoren) maar dat moet optimaal benut worden. Nu zien mensen soms door de bomen het bos niet meer wat er allemaal kan op het terrein van kennis en innovatie, en ze lopen ondertussen vast op bureaucratie en regeltjes als het gaat om de daadwerkelijke inzet. Onze gezamenlijke missie zou moeten zijn het behoud van sterke en duurzame land- en tuinbouw, met dus een kritische massa aan boeren en tuinders op de lange termijn. Daar waar de markt dat niet automatisch regelt, moet het GLB gericht ingezet worden als hefboom, met voorzieningen om de primaire sector te laten meesturen. Erkende branche-organisaties moeten daarom ook verder kunnen met hun operationele programma's gericht op kennis en innovatie. Daar waar strategisch onderzoek nodig is, moet er veel beter gelinkt worden aan Horizon Europe, de nieuwe missies, en dus Europese samenwerking vanaf de start, met een 'multi-actor approach', en dus met structurele zeggenschap van boeren en tuinders. ■■■■ is graag bereid om aan deze voorzieningen en invulling van zeggenschap mee te werken.

Aan internationale samenwerking wordt nu maar ternauwernood gerefereerd en dan nog in de vorm van een eis aan indienaars (pagina 90, concept-NSP). De internationale mogelijkheden

moeten goed beschikbaar gemaakt worden: internationale operationele groepen met gunstiger voorwaarden en andere manieren van internationale uitwisseling laagdrempelig aanbieden.

Het concept-NSP geeft op pagina 44 aandacht aan de positie van de vrouw op het agrarisch bedrijf. Zo komt er een mogelijkheid om in praktijknetwerken met subsidie aan de slag te gaan met het versterken van vrouwelijk agrarisch ondernemerschap. Dit is een pré en het is belangrijk om de ontwikkeling van de partners op de bedrijven te stimuleren voor meer bewustwording en positieverbetering. Voor deze doelgroep zou een programma ontwikkeld moeten worden.

█ is tegen het inrichten van een niet-productieve investeringsregeling op niet-landbouwbedrijven, zoals voorgesteld (artikel 73.3). Het GLB is voor actieve agrariërs en daar vallen overheden zoals provincies, waterschappen en gemeenten niet onder. Natuur- en landschapsorganisaties kunnen een beroep doen op natuurgelden en regionale overheden kennen hun eigen financiering.

Tijdschema

█ vraagt zich af in hoeverre Nederland nog ruimte heeft om het concept-NSP te wijzigen. Het is immers eind december 2021 ingediend bij de Europese Commissie. De Europese Commissie komt eind maart 2022 met een “*observation letter*”. Niet alle EU-lidstaten waren eind 2021 op tijd met indienen. De Commissie wil echter alle lidstaten tegelijk informeren. Dit kan er dus toe leiden dat er gewacht moet worden tot de laatste lidstaat heeft ingediend en alle 27 NSP's zijn beoordeeld. Bovendien volgt dan een tweede ronde van gesprekken. De vele details, juridische haken en ogen en de uitvoering (RVO) gaan de ruimte om nog wijzigingen aan te brengen, volgens █ ernstig beperken en daarmee de waarde van deze inbreng. Het nieuwe GLB zou immers op 1 januari 2023 van start moeten gaan. Veel boeren en tuinders moeten in juni 2022 weten waar ze aan toe zijn voor de productieplanning, zoals van najaarsteelten en de pacht- en afzetcontracten die hiervoor gesloten moeten worden.

Administratieve lastendruk

Het NSP is ingewikkeld. █ wil dat praktische boeren en tuinders zelf kunnen aanhaken, zonder de hulp van adviseurs. Zoals het Plan er nu uitziet, wordt dat niet realistisch. █ roept de Nederlandse regering op om structureel te kiezen voor eenvoud en daarmee een verlaging van de administratieve lastendruk.

Het puntensysteem dat de overheid wil hanteren voor de eco-regeling, moet eenvoudig zijn voor de gebruikers: de boeren en tuinders. Het moet aansluiten bij puntensystemen en wegingsfactoren die in de verschillende teelten en ketens worden gehanteerd. Daardoor ontstaat synergie: publieke en private prikkels zijn zoveel mogelijk gelijkgericht en kunnen door stapeling van beloningen het verdienvermogen weer vergroten. Dat geldt in het bijzonder voor het werken met kritische prestatie-indicatoren (KPI's). Dit onderwerp verdient meer aandacht in het concept-NSP.

Midterm review (2025)

Nederland mag het NSP jaarlijks aanpassen en er is een 'midterm review' voorzien voor 2025. ■■■ verwacht dat praktische aanpassingen nodig zullen zijn, waarbij ook het percentage overheveling herzien moet worden. ■■■ wordt graag nauw betrokken bij de monitoring en evaluatie. ■■■ kijkt uit naar het plan van aanpak voor de 'midterm review' en denkt graag actief mee in het proces.

Sectorale opmerkingen

Zoogkoeien- en schapenhouderij

Het concept-NSP houdt geen rekening met actieve agrariërs die hun inkomen halen op extensieve gronden, zoals zoogkoeien- en schapenhouders. Daarvoor geldt nu de graasdierenvergoeding. ■■■ wil dat deze veehouders toegang blijven houden tot de 1^e pijler van het GLB. Via een eco-maatregel kan invulling gegeven worden aan een vergoeding die het dierenwelzijn bevordert. Er moet daarbij ook aandacht zijn voor extensieve melkveehouders.

Fruitteelt, boomkwekerij en andere meerjarige gewassen

Fruit- en boomkwekers en telers van andere meerjarige gewassen zoals asperge moeten ook volwaardig toegang krijgen tot de 1^e pijler van het GLB. Dat betekent dat de conditionaliteiten en eco-activiteiten voldoende ruimte moeten bieden aan deze telers om volwaardig naar het nieuwe GLB mee te kunnen doen. In dat kader moet er nog een vertaalslag worden gemaakt naar deze teelten. ■■■ en sectoren willen hier graag over meedenken.

Gespecialiseerde telers

In de Nederlandse land- en tuinbouw zijn er veel telers die zich hebben gespecialiseerd in de teelt van één gewas, zoals lelies, poot aardappelen of een koolteelt. Zij huren hiervoor ieder jaar verse grond van, veelal, een melkveehouder. De conditionaliteit en eco-maatregelen moeten ook voor hen praktisch invulbaar zijn. Zo niet, dan komt de grondmobiliteit onder druk en daarmee het verdienvermogen van deze telers. Dit is ook niet in belang van de kringlooplandbouw.

Biologische land- en tuinbouw

De biologische boeren en tuinders doen al veel voor milieu en dierenwelzijn. Zij krijgen in het concept-NSP wel automatisch deelname aan de eco-regeling, maar er geldt geen algemene vrijstelling voor de conditionaliteit. ■■■ pleit voor een algemene vrijstelling voor de conditionaliteit.

Bijenhouderij

■■■ steunt de voorgestelde sectorale interventie. Deze moet ook de Nederlandse bijenhouderij en haar kernwaarden bekender en inzichtelijker maken voor de bevolking. De interventie moet ook

gericht zijn op bestuivingsimkers. De uit te zetten onderzoeksprogramma's moeten ten dienste staan van de bijenhouderij en daarom in nauw overleg met de bijenhoudersorganisaties worden. Het is belangrijk dat de juiste termen worden gebruikt voor bijenkast/bijenkorf, op basis van de EU-definitie: "*the unit containing a honeybee colony used for the production of honey, other products or honeybee breeding material, and all elements necessary for its survival*". Het overgrote deel van de Nederlandse imkers gebruikt overigens bijenkasten.

Wijnbouw

De Nederlandse wijnbouw is relatief klein maar sinds 2000 gegroeid naar ongeveer 200 hectare. De telers streven reeds naar duurzaamheid, zoals blijkt uit het hoge percentage aanplant van resistente rassen en het circulaire karakter van de teelt. Wijngaarden dragen ook in toenemende mate bij aan een leefbaar platteland, onder meer door agrotourisme. Een sectorale interventie zou ontwikkeld moeten worden gericht op kennis en innovatie, crisispreventie en risicobeheer, duurzaam beheer van de bodem en de ondersteuning van jonge (startende) wijnbouwers. Dit zou kunnen in de vorm van een sectorale pilot in 3.11.

Andere sectorale interventies

Naast de bijenhouderij en bijvoorbeeld de wijnbouw bestaat de mogelijkheid van andere sectorale interventies tot een maximum budget van 3% van pijler 1. Zoals reeds aangegeven kan dit een kans zijn voor erkende producentenorganisaties (samen met inter-brancheorganisaties en andere ketenpartijen) om het verdienvermogen van boeren en tuinders structureel te verbeteren binnen de ruimte die de mededinging biedt aan duurzaamheidsinitiatieven. Het NSP moet hier meer aandacht aan schenken en aangeven waar de kansen liggen voor boeren en tuinders.

1 februari 2022

Betreft: zienswijze biologische sector Nationaal Strategisch Plan

Het Nationaal Strategisch Plan geeft invulling aan het nieuwe GLB (2023-2027). Het doel is om toekomstbestendig boeren zoveel mogelijk te belonen en te bevorderen. De biologische landbouw is bij uitstek een sector die op een toekomstbestendige manier boert. Zij is gebaseerd op de vier waarden zorg, ecologie, gezondheid en eerlijkheid. Vanuit deze principes is een wetgeving ontwikkeld die al decennialang garandeert dat biologische landbouw leidt tot duurzame voedselproductie met zo min mogelijk belasting van de omgeving en een succesvol verdienmodel voor de biologische boer. Zoals de Europese Commissie zelf stelt in haar Farm to Fork Strategy: Biologische landbouw heeft een positieve impact op biodiversiteit, creëert werkgelegenheid voor nieuwe en jonge ondernemers én consumenten waarderen de meerwaarde¹.

Biologisch is automatisch 'goud' in eco-regelingen

In het NSP is terecht aandacht voor de biologische boer. De Europese Commissie heeft lidstaat Nederland opgeroepen aandacht te hebben voor deze productiewijze. Mede als gevolg daarvan hebben boeren die biologisch zijn gecertificeerd binnen de eco-regelingen automatisch recht op de hoogste beloning. Deze erkenning wordt gevoeld en gewaardeerd.

Strategie om biologisch te stimuleren mist in NSP

Buiten deze concrete stap ziet [REDACTED] nog onvoldoende terug hoe Nederland de biologische sector wil ondersteunen en ontwikkelen door middel van het nieuwe GLB. Wat ons betreft zou duidelijker moeten zijn welke instrumenten Nederland hiervoor gaat inzetten, want er staan bij ons nog vele vragen open. Is er overleg geweest met de schrijvers van het nationaal actieplan biologisch? Zijn er specifieke budgetten gereserveerd voor het stimuleren van de biologische markt? Wat wordt het streefareaal voor biologisch in Nederland? Hoe is de samenhang tussen de status 'goud' bij de eco-regelingen en de vergoedingen binnen het ANLb? Kunnen de uitloop- en weideganghectares van biologische pluimvee- en varkenshouders worden meegeteld als subsidiabele landbouwgrond? De SWOT die specifiek voor de biologische sector is gemaakt² is beperkt meegenomen in het NSP, maar er is geen samenhangende strategie te ontdekken hoe biologisch in Nederland gestimuleerd gaat worden.

Verzwaarde conditionaliteit ook van toepassing op biologisch

Een concreet voorbeeld is de verzwaarde conditionaliteit in het nieuwe GLB. Waar eerder de biologische landbouwer was vrijgesteld van de vergroeningseisen ('green by definition'), moet er nu net als alle andere landbouwers voldaan worden aan de conditionaliteit. De conditionaliteit bestaat uit verschillende eisen en landbouwpraktijken (GLMCs) die voorwaarde zijn om aanspraak te maken op de basisbetaling en deelname aan het ANLb. Het doel van de conditionaliteit is om boeren maatregelen te laten nemen die die ten goede komen aan milieu en omgeving.

Biologische landbouw heeft vanuit de eerder genoemde waarden en wetgeving een kader vastgesteld voor een duurzame wijze van produceren. Het feit dat biologische landbouwers in de verzwaarde conditionaliteit nu moeten voldoen aan diverse eisen die niet bij de biologische praktijk passen of overbodig zijn vanwege de aard van het biologisch systeem bemoeilijkt de groei van de biologische landbouw.

¹ https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf

² <https://www.toekomstglb.nl/actueel/nieuws/2021/11/04/swot-analyse-van-de-biologische-landbouw>

GLMCs en de biologische praktijk

GLMC1 stelt dat het aandeel blijvend grasland nationaal niet mag afnemen. Is dit het geval dan kan opnieuw inzaaien of omzetting naar grasland verplicht worden, waarbij dit sterk ingrijpt op de rotatieschema's van het biologisch landbouwbedrijf. Het moeten aanleggen van bufferstroken (GLMC4) die uitspoeling van nitraat naar oppervlakte- en grondwater moeten voorkomen heeft grote impact op het biologische landbouwsysteem. Het biologische systeem heeft al minder uitspoeling doordat er geen gebruik wordt gemaakt van de derogatie (max. 170 kg N/ha) en kunstmest. Daarnaast wordt er vaak gekozen voor vaste mest die minder uitspoelingsgevoelig is.

GLMC6 verbiedt kale grond in de gevoelige periode tussen 31 mei en 31 augustus. Als de invulling vergelijkbaar met de huidige regels blijft, dan is deze GLMC werkbaar voor de biologische landbouw. Maar als het betekent dat er ook een bodembedekker gezaaid moet zijn als het hoofdgewas tijdens de gevoelige periode wordt gezaaid, dan kan dit leiden tot opbrengstverliezen en wordt de bestrijding van worteloniukruid zeer lastig.

Ook minimaal 4% niet-productieve landbouwgrond (GLMC8) om de biodiversiteit te vergroten voelt voor de biologische ondernemer gekunsteld. Uit onderzoek is gebleken dat de biodiversiteit op biologische percelen al hoger is, wat het resultaat is van andere maatregelen die biologische boeren al nemen (extensiever bouwplan, geen kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen).

Nieuw GLB kostenverhogend voor biologische boer

Kortom, de extra eisen in de vorm van de genoemde GLMCs vormen potentieel een extra obstakel voor de biologische landbouwer. Zowel in de landbouwpraktijk als financieel. Deze achteruitgang voor biologische boeren is te laat opgemerkt bij het opstellen van het NSP en sluit niet aan bij de ambitieuze Farm to Fork strategie van de Europese Commissie. Waar men aan de ene kant biologische landbouw wil stimuleren, werkt het nieuwe GLB kostenverhogend voor de biologische boer. Wij verwachten dat de biologische landbouw onder het nieuwe GLB er financieel niet substantieel op vooruitgaat, waar men dit wel zou verwachten vanwege de ambities met betrekking tot biologisch. Zeker gezien het lage aandeel biologische landbouw in Nederland verdient dit extra aandacht.

Vanwege de Europese Farm to Fork strategie, vanwege de Nederlandse ambitie om te werken aan kringlooplandbouw en vanwege de noodzaak voor een toekomstbestendig voedselsysteem pleit [REDACTED] daarom voor een uitzondering voor de conditionaliteit voor de biologische landbouw.

[REDACTED]

[REDACTED]

Van:
Aan:
Onderwerp: Zienswijze NSP
Datum: dinsdag 1 februari 2022 17:58:01

01-02-2022

Beste Heer/Mevrouw,

In het concept van NSP/GLB is wordt als hoofddoel voedselzekerheid en een eerlijk landbouwinkomen als hoofddoel gesteld.

Dat duurzame boeren een goed belegde boterham mogen verdienen.

Met deze zienswijze wil ik graag meer duidelijkheid willen geven over onze stierensector en het belang van de directe inkomenssteun voor de sector vleesstieren met extra dierenwelzijn

-Het rundvlees van onze sector wordt voornamelijk in Nederland geconsumeerd en we zijn dus niet exportafhankelijk, sterker nog roodvlees van runderen verzorgd door Nederlandse boeren en boerinnen is er niet voldoende voor de Nederlandse bevolking.

-Dierenwelzijn en voedselveiligheid is nergens zo controleerbaar als van eigen boeren en boerinnen.

-We zijn niet alleen een van de belangrijkste producenten van het roodvlees rund voor Nederland maar daarnaast de grootste producent van het stromest (ruig mest en stalrest) met enorme meerwaarde voor de bodem en akker en weide vogels.

Het dierenwelzijn met stro en extra ruimte is voor ons als producenten kostenverhogend, daarnaast drukt buitenlandse aanvoer van vlees onze prijs.

Mede hierdoor, de zwakkere positie in de keten en daarlangs vanwege onbekendheid bij consumenten is het voor onze sector financieel moeilijk en zien boeren en boerinnen geen toekomst.

In de huidige situatie is het aantal stierkalveren die vanuit de Nederlandse zoogkoeiensector komt beperkt en voorziet niet in voldoende aanvoer voor onze sector, vandaar dat dit aangevuld wordt met stiertjes door landen rondom Nederland (met name uit Frankrijk waar vele gebieden met zoogkoeienhouders actief zijn). Na een zoogperiode van minimaal vijf maanden komen de stiertjes met wederom extra aandacht voor comfort tijdens de reis (stro, water en ruimte) met ongeveer 7 tot 8 maanden naar op onze bedrijven waar ze in rust met extra ruimte in stro verder kunnen groeien. Een mooie bijkomstigheid is dat deze dieren naast de gewassen uit de omgeving ook gevoed worden met reststromen uit de voedingsindustrie.

Indien men een directe inkomenssteun gaat koppelen aan de [stieren](#) gehouden op stro met

extra ruimte of aan de productie van stro dat geplaatst wordt op Nederlandse gronden zal naast voldoende waardevolle stromest ook een goed controleerbaar stukje rundvlees met vergoeding voor de kosten van het extra dierenwelzijn verzorgd door eigen boeren en boerinnen op peil komen en het geheel gestimuleerd worden.

Directe inkomenssteun voor deze roodvleessector stieren is nodig om in de toekomst niet afhankelijk te worden van rundvlees buiten Nederland. Burgers en overheden gaan hopelijk in de nabije toekomst beseffen dat het nergens zo controleerbaar is voor voedselveiligheid en dierenwelzijn als gemest in eigen land.

Met vriendelijke groet,

A dark grey rectangular box used to redact the signature of the sender.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapehouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

, 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag wil ik hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouw ik erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), ga ik ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- Kleinere kans op droogtestress
- Kleinere kans op waterstress
- Minder risico op erosie
- Minder risico op verslemping
- Beter bewerkbaar
- Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018). *Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België vzw*

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het

produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Samen met onze ouders runnen mijn broer en ik een zoogkoeienhouderij aan de rand van het [REDACTED]. Ruim 27 jaar geleden zijn onze ouders omgeschakeld naar een biologische bedrijfsvoering vanuit overtuiging. Naast eigen grond, wordt er vooral gebruikt gemaakt van gronden die in bezit zijn van Natuurmonumenten zodat wij optimaal extensief kunnen boeren en onze idealen kunnen nastreven.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Over onze zoogkoeienhouderij in [REDACTED]

Onze runderen, van het ras Blonde d'aquitaine, lopen met hun kalfjes bijna geheel jaarrond in [REDACTED], een aaneengesloten gebied van nagenoeg 1200 hectare. [REDACTED] is een bijzonder divers gebied met bos, heide, vennen, beekdalen en niet te vergeten de bijzondere flora en fauna. Onze runderen kunnen vrij bewegen in dit gebied en kunnen naar behoefte hun kostje bij elkaar scharrelen. In de winterperiode worden de jongere kalfjes en de oudere dieren die het nodig hebben binnen gehuisvest op stro. Aan de rand van het begrazingsgebied [REDACTED], beheren wij ook een behoorlijk areaal natuurlijke graslanden en flora- en faunarijke akkers. Dit stelt ons in staat het

wintervoer voor de runderen te kunnen oogsten geheel binnen de grenzen van het N2000 gebied en maakt dat wij volledig zelfvoorzienend zijn en er ook geen (kracht)voer en strooisel aangekocht/geïmporteerd hoeft te worden. De ruige en hoogwaardige stalmest die in de winterperiode geproduceerd wordt, wordt in het voorjaar terug op het land gebracht om de bodem en het bodemleven te voeden, te werken aan een natuurlijke vochthuishouding, koolstofopslag en een variëteit aan vegetatie te bewerkstelligen. Na de opleiding Animal Science aan de WUR heb ik een opleiding natuurbeheer en ondernemerschap gevolgd en ben dus gecertificeerd natuurboer. Momenteel volgen mijn broer en ik een cursus regeneratieve landbouw; zie het als kringlooplandbouw 2.0. Want naast het sluiten van kringlopen, het herstellen van natuurlijke processen en gezondheid van de bodem en het dierenwelzijn van onze dieren, is een ander belangrijk doel om een gezonde en mooie omgeving en natuur na te laten aan volgende generaties. Wij passen ons systeem aan onze omgeving aan, niet omgekeerd.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afnemen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**

- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Vergroeningseisen/ecoregelingen zouden aangescherpt moeten worden**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voorgenoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden. De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen die deze inkomsten moeten delen. In het specifieke geval van ons bedrijf moeten we de inkomsten over 4 gezinnen verdelen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door bovengenoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

Vergroeningseisen aanscherpen: Het nieuwe GLB zou in onze ogen in moeten zetten op een lagere basisbetaling met strengere vergroeningseisen en een fors hogere vergoeding voor vergroening. Dit moet tot de situatie leiden dat bedrijven die de meeste bijdrage leveren aan natuur- en biodiversiteitsdoelen het meeste aanspraak kunnen maken op vergroeningsbetaling. Deze bedrijven moeten een evenredige vergoeding krijgen voor de kosten van extensivering en de extra inzet voor het natuur en maatschappij. Die evenredigheid is in het huidige GLB niet aanwezig. Zo zien wij dat

mede als gevolg van de toekenning van de GLB gelden de zoogkoeienhouderij de concurrentie met de intensieve melkveehouderij, die gedwongen wordt te vergroenen en alleen op papier extensiever wordt, lastig aankan. De zoogkoeienhouderij en andere agrarische bedrijven, die betere resultaten boeken m.b.t natuurdoelen en het verruimen van de biodiversiteit, zouden daarom ook extra beloond moeten worden vanuit het GLB. Het risico bestaat anders dat de uitgifte van de GLB gelden bijdraagt aan een netto verslechtering van natuurdoelen in Nederland doordat de bedrijven die groen zijn vanuit overtuiging, worden overlopen door bedrijven die door een financiële stimulans gering extensiveren.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat. Graag gaan wij de dialoog met u aan en nodigen u ook graag uit in om te laten zien wat onze vorm van veehouderij daadwerkelijk inhoudt en de bijdrage die het kan leveren voor de omgeving. Daarmee hopen wij meer begrip en bewustzijn te creëren.

Hartelijke groet,

Datum 1 februari 2022

Onderwerp Zienswijze [REDACTED]
concept S-MER en
samenvatting GLB-NSP

Ons kenmerk [REDACTED]

Voor informatie -

Bijlagen -

CC

Het Ministerie van LNV heeft het Strategisch Milieueffectrapport (S-MER), met als bijlage de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan ter inzage gelegd. [REDACTED] maakt graag van de gelegenheid gebruik om hierop namens alle drinkwaterbedrijven een zienswijze in te dienen.

Kwaliteit en beschikbaarheid van drinkwaterbronnen

Schoon water in voldoende hoeveelheid is essentieel voor zowel de landbouw- als de drinkwatersector. De kwaliteit en beschikbaarheid van drinkwaterbronnen staan onder toenemende druk, onder andere door stoffen afkomstig uit de landbouw, zoals nitraat en bestrijdingsmiddelen. Uit de Nationale analyse Waterkwaliteit en uit onderzoek van RIVM (rapport 'Staat Drinkwaterbronnen', 2020) blijkt dat de kwaliteit van drinkwaterbronnen de afgelopen jaren niet significant is verbeterd. De doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn voor deze wateren nog niet in zicht, terwijl deze uiterlijk in 2027 gehaald moeten zijn. Er is dringend extra inzet nodig om de waterkwaliteit- en kwantiteitsdoelen voor drinkwaterbronnen te kunnen bereiken. Het GLB-Nationaal Strategisch Plan is een belangrijk hulpmiddel om te zorgen voor vermindering van de verontreiniging van bodem en water door landbouwemissies.

Hier ligt een belangrijke relatie met andere plannen en beleidssporen, zoals het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (7^e NAP), de Stroomgebiedbeheerplannen (SGBP's) van de KRW, de stikstofaanpak, de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 en het Deltaprogramma Zoetwater. De door het vorige kabinet voorbereide plannen – waaronder het Nationaal Waterprogramma, de SGBP's en het 7^e NAP – zijn helaas onvoldoende om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te halen, zeker waar het drinkwaterbronnen betreft. Hier is dus bijsturing nodig. Het nieuwe coalitieakkoord toont ambitie op het vlak van waterkwaliteit en beschikbaarheid van zoetwater, die wat [REDACTED] betreft moet leiden tot extra actie en maatregelen. [REDACTED] pleit onder andere voor een watertransitie, gericht op een klimaatrobuust systeem dat de toekomstige waterbeschikbaarheid en waterkwaliteit verzekert. Hiervoor is politieke urgentie nodig, samenwerking en brede maatschappelijke consensus.

Voor wat betreft het 7^e NAP heeft de nieuwe minister van LNV een addendum aangekondigd waarin maatregelen vastgelegd zullen worden om tot volledig doelbereik van de Nitraatrichtlijn en de KRW te komen. De inzet voor het addendum is dat de in het coalitieakkoord aangekondigde geïntegreerde gebiedsgerichte aanpak moet gaan zorgen voor het oplossen van de resterende opgave voor waterkwaliteit in relatie tot de landbouw. Deze gebiedsgerichte aanpak, die integraal zal worden ingevuld (stikstof, maar ook gericht op (Europese) normen en opgaven voor waterkwaliteit, bodem, klimaat en biodiversiteit) via het *Nationaal Programma Landelijk Gebied* is ook een belangrijk element in het NSP. Een goede afstemming tussen beide plannen is dus belangrijk.

Drinkwaterbronnen in het NSP

Helaas komt de aanpak van de problematiek rond de kwaliteit en beschikbaarheid van drinkwaterbronnen te weinig aan de orde in het NSP. Bij de beschrijving van de hoofddoelen van het GLB (waarbij doel E/ SO5 'Efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen' het meest relevant is voor de drinkwatersector) en bij de beschrijving en beoordeling van de behoeften wordt het belang van voldoende schone bronnen onderkend. Bij behoefte N15 (E1) 'Betere chemische en biologische waterkwaliteit' is o.a. het aspect 'Bescherming waterkwaliteit bij innamepunten t.b.v. drinkwaterproductie (grond- en oppervlaktewater)' opgenomen. ■■■■■ vindt het positief dat behoefte N15 het hoogste prioriteitsniveau krijgt, onder andere omdat drinkwaterbronnen onder toenemende druk staan, en er blijvende knelpunten zijn bij winningen voor drinkwaterproductie (nitraat en bestrijdingsmiddelen).

Helaas wordt uit de beschrijving van de interventiestrategie en de interventies zelf nergens duidelijk hoe deze kunnen of zullen bijdragen aan verbetering van de kwaliteit en beschikbaarheid van drinkwaterbronnen. Ook in de S-MER komen de effecten van interventies op drinkwaterbronnen niet aan de orde.

» ■■■■■ vindt dat de bescherming van drinkwaterbronnen prioriteit moet krijgen in het NSP, en dat duidelijk moet zijn hoe het NSP hieraan een bijdrage levert.

■■■■■ had graag gezien dat de verbetering van de kwaliteit en kwantiteit van drinkwaterbronnen expliciet opgenomen was in de basiseisen voor GLB-steun (de conditionaliteiten). Omdat dit niet is gebeurd, is het van belang om goed gebruik te maken van de andere instrumenten van het GLB waarmee gewerkt kan worden aan een verbetering van waterkwaliteit en -kwantiteit binnen de Groen-Blauwe Architectuur. In zowel de 1^e pijler (conditionaliteiten, eco-regeling) als de 2^e pijler (Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer, stimulering kennis en innovatie, gebiedsgerichte samenwerking voor aanpak van integrale opgaven etc.) zijn meerdere interventies geschikt om de kwaliteit en beschikbaarheid van drinkwaterbronnen te verbeteren. Het moet helder zijn hoe het samenspel tussen deze interventies in de Groen-Blauwe Architectuur aan doelbereik gaat bijdragen.

■■■■■ vindt dat de volgende zaken in het NSP moeten worden opgenomen of gewijzigd:

- » Scherp de conditionaliteiten aan gericht op bescherming van drinkwaterbronnen.
Vooral GLMC4 (bufferstroken) en GLMC7 (vruchtwisseling) helpen hierbij. In de S-MER wordt geconcludeerd dat strengere eisen aan de GLMC's leiden tot positieve effecten op de waterkwaliteit.
- » Neem activiteiten op in de eco-regeling die de kwaliteit en beschikbaarheid van drinkwaterbronnen aantoonbaar verbeteren.
Geef boeren in grondwaterbeschermingsgebieden en nabij innamepunten bijvoorbeeld vergoedingen voor (gedeeltelijk) overstappen naar emissie-arme landbouw, o.a. zonder gebruik van chemische middelen. Of vergoed de certificerings- en keuringskosten die boeren moeten maken om aan te tonen dat ze emissieloos of biologisch werken.
Aandachtspunt bij activiteiten in de eco-regeling is dat, vanwege de vrijwilligheid en keuzevrijheid, boeren niet persé kiezen voor een activiteit die bijdraagt aan een betere waterkwaliteit of -beschikbaarheid. Hierdoor zijn de positieve effecten van de opname in de eco-regeling van dergelijke activiteiten op het milieu onzeker. Omdat er ruimte is om gebiedsgerichte accenten toe te passen in de eco-regeling/ regionaal te differentiëren afhankelijk van specifieke urgenties, stelt ■■■■■ voor om meer punten te geven als activiteiten ter verbetering van kwaliteit of beschikbaarheid in grondwaterbeschermingsgebieden of nabij innamepunten worden uitgevoerd.
- » Neem de bescherming van drinkwaterbronnen expliciet op in het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb), o.a. door het financieel stimuleren van de oprichting van agrarische collectieven in grondwaterbeschermingsgebieden die maatregelen nemen ter verbetering van de waterkwaliteit.
Aandachtspunt hierbij is dat in de S-MER wordt geconstateerd dat bij de huidige toepassing van het ANLb grote verschillen zijn in (de professionaliteit van) de aanpak. Voor het realiseren van betere milieueffecten is een professionaliseringsslag nodig (in combinatie met samenwerkingsinterventies). Dit moet worden gestimuleerd. Betrek het betreffende drinkwaterbedrijf bij het bepalen van maatregelen die effectief zijn om de waterkwaliteit en beschikbaarheid in het gebied te verbeteren.

- » Stel naast de aangekondigde *bufferzones rond Natura2000 gebieden* ook *bufferzones rond grondwaterbeschermingsgebieden* in waar deze niet samenvallen met Natura2000 gebied. Extensiveer de landbouw in deze bufferzones om meerdere doelen te halen, o.a. op het gebied van stikstof, CO², waterbeheer en waterkwaliteit. In NSP is aangegeven dat in bepaalde gebieden de uitdagingen extra groot zijn, dus dat via het GLB ingezet wordt op een gebiedsgerichte integrale aanpak in deze gebieden, waarbij extensivering van de landbouw plaatsvindt en boeren daarvoor gecompenseerd worden. In grondwaterbeschermingsgebieden is net als in Natura2000 gebieden ook sprake van grote uitdagingen, zeker op de hoge zandgronden die kwetsbaar zijn voor uitspoeling. Pas de gebiedsgerichte integrale aanpak dus ook hier toe, en zorg ervoor dat het beschikbare budget ook gebruikt kan worden ter stimulering van boeren om vrijwillig extensivering toe te passen. Betrek het betreffende drinkwaterbedrijf bij het opstellen van het integrale gebiedsplan.
- » Specifiek voor *nitraat in grondwaterbeschermingsgebieden*: steun vrijwillige activiteiten via het NSP die verdergaan dan de wettelijke norm. Bouw hierbij voort op de verplichte maatregelen die in 7^e NAP (en addendum) zijn opgenomen. Zorg ervoor dat de waterkwaliteit in grondwaterbeschermingsgebieden zodanig wordt verbeterd dat het nitraatdoel hier tijdig wordt gehaald (gedurende de looptijd van het 7^e NAP, d.w.z. uiterlijk in 2025).

Andere maatregelen

Natuurlijk kunnen de hiervoor genoemde maatregelen aangevuld worden met andere activiteiten/interventies die bijdragen aan de verbetering van de waterkwaliteit. Denk aan de aanpak via LEADER, niet-productieve investeringen op (niet-)landbouwbedrijven (zoals inrichtingsmaatregelen tbv waterkwaliteits- en waterkwantiteitsbeheer), samenwerking t.b.v. voorbereiding en uitvoering van integrale gebiedsontwikkeling etc. Activiteiten die zorgen voor een betere bodemkwaliteit zorgen indirect ook voor een betere waterkwantiteit en -kwaliteit, en moeten daarom extra gestimuleerd worden. De biologische landbouw past al een groot aantal activiteiten toe die de bodem- en waterkwaliteit verbeteren. Op EU niveau is de ambitie om het areaal biologische landbouw uit te breiden. Sectorale steun en ondersteuning van vraagstimulerende maatregelen kunnen hieraan bijdragen.

Een belangrijke activiteit in relatie tot drinkwaterbronnen die al is opgenomen in het NSP betreft onafhankelijk advies voor boeren op het gebied van de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming (IPM), nutriëntenbeheer en duurzaam bodemgebruik. De interventie 'Kennisverspreiding en informatie' betreft verlenen van steun voor private adviesdiensten aan boeren, via vouchers en projectfinanciering, en steun voor praktijknetwerken, trainingen, workshops etc. [REDACTED] pleit voor een stevige inzet op de uitvoering van deze interventie.

[REDACTED] vindt het van belang dat er voldoende aandacht is voor monitoring; niet alleen van de realisatie van maatregelen door de sector (hoeveel boeren nemen welke maatregel op hoeveel ha.), maar ook van de milieueffecten. Conform aangegeven in de S-MER is in 2022 een nulmeting nodig om tot een goede effectbepaling te komen. Een tussentijdse evaluatie is van belang om tijdig bij te kunnen sturen als de voortgang van de uitvoering en de effectiviteit in relatie tot doelrealisatie onvoldoende is.

Natuurlijk ben ik graag bereid om onze punten in een gesprek toe te lichten als dat wenselijk is.

Met vriendelijke groet,

drs. J.H. de Groene
directeur

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED], 1 februari 2022.

Betreft: Zienswijzen op de Strategisch Milieueffectrapport (S-MER), met als bijlage de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP)

Mijnheer, mevrouw,

Op mijn landbouwbedrijf teel ik gangbaar gewassen. Ik vraag jaarlijks toeslagrechten aan. Dit inkomen zie ik nu verminderd door uw plannen.

Zienswijze op de MER's A en B.

Voor mijn bedrijf betekent zowel A als B een belasting, immers minder inkomenssteun. De zienswijze voor B is dat in mijn gebied er nauwelijks bedrijven voor Natura 2000 uitgekocht behoeven te worden en dat er evenmin sprake is van een Veenweidegebied. Dus de verzwaring van de eisen van B t.o.v. A hebben geen meerwaarde in mijn gebied. En bieden voor mijn bedrijf alleen maar een zwaardere financiële tol en tegelijkertijd meer voorwaarden om voor punten in aanmerking te komen. Minder geld, meer voorwaarden.

Dus ik ben geen voorstander van A, maar nog minder voorstander van B.

Vriendelijke groeten,

[REDACTED]

Datum: 1 februari 2022

Geachte minister,

Hierbij wil ik graag reageren op de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP).

1) Overheveling verhogen naar 42%

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren sterker belonen, en richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

Ondergetekende steunt deze koerswijziging.

Nederland heeft de mogelijkheid om 42% van het budget voor inkomenssteun (pijler 1) in te zetten om deze transitie te ondersteunen. In het NSP is er echter voor gekozen om slechts 30% over te hevelen van pijler 1 naar pijler 2 (Plattelandsfonds). Hierdoor is het voor agrariërs minder aantrekkelijk om doelgerichte maatregelen te nemen, gericht op bijvoorbeeld een betere waterkwaliteit.

Ik wil u dan ook vragen om maximaal gebruik te maken van de mogelijkheid om het budget doelgericht in te zetten, en de overheveling te verhogen naar 42%.

2) GLMC 4: bufferstrook langs waterloop van 5 meter, en geen uitzondering

Ontvangers van een bijdrage uit het garantiefonds (pijler 1) dienen te voldoen aan de zogenaamde "Goede landbouw- en milieuconditie". De ontvanger levert hierdoor een bijdrage aan het behalen van Europees beleid, zoals de Kaderrichtlijn Water.

Zoals u zelf aangeeft: De waterkwaliteit in Nederland voldoet nog niet aan de doelstellingen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Nitraatrichtlijn (NR). Er zitten nog te veel nitraat, fosfaat en bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater, omdat deze onder andere uit- en afspoelen van percelen. Maatregelen zijn nodig om de waterkwaliteit te verbeteren, natuur te beschermen en de kosten van het zuiveren van drinkwater betaalbaar te houden.

Een van deze maatregelen is het realiseren van een bufferstrook naast een sloot of beek waarin geen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen worden toegepast. Een dergelijke bufferstrook is een effectieve manier om de waterkwaliteit te beschermen, mits goed toegepast.

In het NSP kiest u er voor om de bufferzone rond "overige watervoerende sloten" te versmallen tot twee meter vanuit de waterkant. Waterschappen krijgen bovendien de bevoegdheid om de strook nog smaller te maken. Een dergelijke smalle strook heeft uiteraard minder effect.

Ik wil u vragen om in alle gevallen een bufferzone van vijf meter breed als voorwaarde op te nemen (in GLMC 4), en de bevoegdheid voor de waterschappen om de zone te versmallen uit het plan te verwijderen. De waterkwaliteit is in Nederland zodanig slecht, en de overschrijding van de normen uit de KRW zijn zodanig hoog, dat alleen een sterke afname van de hoeveelheid nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen er voor kan zorgen dat de doelen uit de KRW gehaald worden.

3) Ecoregeling: maak goud aantrekkelijker

Onderdeel van de nieuwe structuur van het GLB zijn de "eco-regelingen". Een agrariër kan extra "punten" verdienen, door bijvoorbeeld kruidenrijk grasland te stimuleren. In het NSP gaat u uit van een gemiddeld bedrag van € 106,0 per hectare per jaar. De maatregelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: goud, zilver en brons. Hoe meer een boer zich wil inspannen, hoe hoger de vergoeding.

De bronzen maatregelen zijn activiteiten welke in de praktijk toch al veel worden toegepast, zoals weidegang voor koeien. Gouden maatregelen als vermindering van de aantallen koeien per hectare zijn daarentegen kostbaar. Ik wil dan ook voorstellen om het verschil in beloning tussen goud, zilver en brons zo groot mogelijk te maken. Gouden maatregelen dienen extra aantrekkelijk te worden gemaakt. Om dit voor het ministerie financieel mogelijk te kunnen maken, dient het bedrag voor "brons" dan wel te worden verlaagd. Omdat deze maatregelen in de praktijk voor de agrariër meestal vrijwel geen kosten met zich meebrengen, is dit ook mogelijk.

Daarnaast wil ik u vragen om een nieuwe maatregel aan de lijst toe te voegen. Om verbetering van de waterkwaliteit te ondersteunen, dient het mogelijk te worden gemaakt om een bredere bufferzone aan te melden als een "gouden maatregel".

Concreet wil ik u vragen om een bufferzone van 10 meter breed naast een watergang als maatregel aan de lijst voor "eco-regelingen" toe te voegen.

4) hoger waterpeil dan peilbesluit als harde voorwaarde voor veenweidegebieden

In het NSP is er voor gekozen om een aanzienlijk deel van het budget te reserveren om het waterpeil in veenweiden te verhogen. Er is in totaal € 446,3 miljoen beschikbaar, met als doelstelling om op 20.000 hectare bodemdaling tegen te gaan.

Verhogen van het waterpeil zorgt niet alleen voor minder uitstoot van broeikasgassen, maar is ook gunstig voor weidevogels. Om deze maatregel effectief te laten zijn, moet het wel gaan om een extra verhoging ten opzichte van het huidige waterpeil. Alleen voldoen aan het bestaande peilbesluit is onvoldoende. Het geld dient dan ook te worden gekoppeld aan een harde verplichting om het peil te verhogen.

De ingeslagen koers op weg naar het doelgericht inzetten van de budgetten verdient alle steun. Hopelijk wilt u bovenstaande suggesties dan ook opnemen in de definitieve versie van het NSP.

Met vriendelijke groet,

[Redacted], 1 februari 2022.

Betreft: Zienswijzen op de Strategisch Milieueffectrapport (S-MER), met als bijlage de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP)

Mijnheer, mevrouw,

Met genoegen heb ik het Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting Nationaal Strategisch Plan gelezen. Het lijkt me een doorwrocht beleidsstuk.

Toch wil ik bij deze gebruik maken van de mogelijkheid tot inspraak en bijgevoegd mijn zienswijzen kenbaar maken.

Ik heb een klein akkerbouwbedrijf. Maar ik ga al weer een paar jaar mee. En wat me opvalt is:

Ik ben ook ongerust over wat het weer de afgelopen, zeg 5 jaar, laat zien. Maar ik kan me gewoon niet indenken dat klimaatverandering allemaal te wijten is wat de boeren afgelopen jaren gedaan hebben. En dat de rekening daarvan dus op het conto van mij en mijn collega's komt.

Ik ben als akkerbouwer verantwoordelijk voor de teelt van allerlei groene gewassen. Op mijn bedrijf vindt de productie van zuurstof plaats. Voor onze adem.

Ik kan me niet voorstellen dat de afgelopen 30 jaar boeren de waterkwaliteit, de biodiversiteit en het klimaat om zeep hebben geholpen. En dat andere sectoren, (binnen en buiten Nederland) daar totaal geen bijdrage aan hebben geleverd.

Zienswijze op de MER's A en B.

Voor mijn bedrijf betekent zowel A als B een belasting, immers minder inkomenssteun. De zienswijze voor B is dat in mijn gebied er nauwelijks bedrijven voor Natura 2000 uitgekocht behoeven te worden en dat er evenmin sprake is van een Veenweidegebied. Dus de verzwaring van de eisen van B t.o.v. A hebben geen meerwaarde in mijn gebied. En bieden voor mijn bedrijf alleen maar een

zwaardere financiële tol en tegelijkertijd meer voorwaarden om voor punten in aanmerking te komen. Minder geld, meer voorwaarden.

Mijn zienswijze: Dus ik ben geen voorstander van A, maar nog minder voorstander van B.

1. Hoezo is het te wijten aan de boeren dat er vermindering is waterkwaliteit, biodiversiteit en klimaat? Wat maakt dat compensatie voor het inkomen van boeren bedoeld, daarom aan anderen toegekend moet worden?

Naar het belonen van duurzaamheid en ondersteunen van een gebiedsgerichte aanpak.

En het steunen van boeren, daar waar zij uitdagingen aangaan. Dus in sommige gevallen wat meehelpt met het risicomanagement van mijn collega's. Wat volgens mij toch wel iets anders is dan recht op een reël inkomen.

Mijn zienswijze: de uitgangspunten voor dit beleid zijn niet onderbouwd. En naar mijns inziens onjuist. Het is onbehoorlijk bestuur om mij en mijn collega's de rekening te geven van Europese/mondiale verschijnselen.

2. U spreekt over duurzaamheid. In 1987 gebruikte mw. Brundtland voor 't eerst deze term. Sindsdien is er heel wat over duurzaamheid af gedefinieerd. Ook in dit stuk tref ik geen voor mijn bedrijf bruikbare definitie.

Duurzaamheid: wat is de definitie daarvan: immers: U en uw stakeholders "zijn ervan overtuigd dat we met dit langjarige subsidie-instrument boeren helpen tot een duurzamere productie te komen". "Duurzamere productie" dus nu. Wat is dat dan? En in wiens verdienmodel past deze norm?

Heb ik de afgelopen jaren niet ingezet op duurzaamheid? Zonder 0-meting of iets moet ik nu maar meer duurzaam worden? Om volgend jaar te horen te krijgen dat ik maar weer wat duurzamer moet zijn? En dat ter ere daarvan gewoon nog minder compensatie op mijn inkomen volgt?

Mijn zienswijze: definieer "duurzaamheid". Het liefst op de schaal van mijn bedrijf. Ik wil graag respect en waardering (ook financieel) voor de verduurzaming die reeds op mijn bedrijf is doorgemaakt.

3. GLB, een goed boeren inkomen is volgens mij een recht. Een recht op een reëel boereninkomen.

In de jaren 80 van de vorige eeuw is de GLB ontstaan nadat de Europese minimumprijzen voor de interne markt werden losgelaten. Het GLB bood compensatie nu boeren voor wereldhandelsprijzen moesten gaan werken. Wereldhandelsprijzen die voor mij betekenen dat de prijs van mijn producten op het niveau liggen uit de jaren 50 van de vorige eeuw. Wereldhandel, datgene wat Nederland als natie zo hoog in het vaandel heeft staan.

Mijn zienswijze: Het GLB was het instrument voor een reëel boeren inkomen. Om boeren te compenseren. Ik ben van mening dat een recht niet zomaar als een subsidie kan worden geponeerd.

4. Een subsidie, waarmee een inkomen verzameld kan worden d.m.v. een cafetariamodel uit schijven punten te scoren? Hoeveel onderliggende vragen moeten er beantwoord worden, voordat een punt

gescoord kan worden? 100? 1000? Of misschien wel 10.000? Hoeveel van deze antwoorden mogen ontbreken, voordat gescoord kan worden? 1, of zelfs maar 0?

Mijn zienswijze: Bij de uitvoering van het cafetariamodel waarbij uit schijven punten gescoord moeten worden. Stel bij de uitvoering daarvan geen veelheid van vragen, waarvan u zelf nog niet eens alle consequenties van overziet.

5. Ik ben een primaire producent. Ik doe voedsel ontstaan. Het is hard werken om b.v. goede baktarwe uit de klei te trekken.

Mijn werk is toch niet punten scoren achter een computer? Ik kan daar mensen voor inhuren zegt u? Maar maakt dat dan niet dat juist de suppletie van mijn inkomen naar outsourcing moet gaan?

Mijn zienswijze: laat mij mijn werk doen tegen een reel inkomen. Laat mij om de uitvoering van het GLB op mijn bedrijf, vanwege complexe regelgeving, geen mensen behoeven in te huren.

6. Digitalisering, waar het helpt is het OK. In praktijk schiet dit door. B.v. bij de invulling van de 10.000 of meer standaardvragen. Daarvan zal een mens de invulling moeten doen. Het belang van de digitalisering ligt lang niet altijd bij de boer.

Het belang van big data ligt niet bij mij. Wordt die big data dan weer wel bij mij geoogst. Met zelfs nog de vraag dat de tijd etc. van de invulling door mij wordt betaald.

Mijn zienswijze is dat het gebruik van de digitalisering slechts voor zo ver het de menselijke maat betreft, toegepast wordt.

7. En dat gaat door controleurs gehandhaafd worden? Controleurs die het vak van controleur hoog hebben staan, en bij een controle altijd wel iets onduidelijk, ondeugdelijk, ondoelmatig aantonen? Hoe vaak? Wat levert een controle mij op?

Mijn zienswijze is: Controle en handhaving: ik vraag hier om de menselijke maat en vertrouwen.

8. Gewasbescherming. Dat blijft een issue. Sinds de invoering van de verplichting van de spuitlicentie wordt jaar op jaar vermindering van de hoeveelheid te gebruiken gewasbescherming geëist. Na jaarlijks verminderd te hebben, wordt er weer een vermindering voorgeschreven.

Gewasbescherming is iets dat m.n. akkerbouwers betreft. Gewasbescherming is een deel van het telen. Het is ook een duur iets. Akkerbouwers laten hun geld niet verwaaien. Dat zijn merkwaardige aannames.

Maar niet voor andere sectoren wordt er ingrijpende maatregelen genoemd. Wat is dat, dat de akkerbouw dit zich keer op keer laat overkomen? In wiens belang is het om voortdurend ondernemers verplichtingen op dit gebied voor te schrijven? Ik kan het er niet mee eens zijn, ik met mijn bedrijf ieder jaar opnieuw nieuwe duurdere middelen verplicht ben te gebruiken.

U zegt: wordt biologisch. Maar met het telen van biologische gewassen wordt de druk op gewassen vanuit b.v. de fungiciden niet minder. Schimmelsporen waaien. Over het hele land heen. En wellicht

juist vanuit de biologische telers. Want zij worden ook door deze plagen getroffen. En biologisch zijn nog lang niet alle plagen te bestrijden.

Wat is het, dat dit nu dit in het GLB opgenomen wordt? Wat is het dat jaar op jaar mijn inspanningen op de vermindering van de gewasbescherming niet gewaardeerd worden? Financieel wordt het jaar op jaar voor mij onaantrekkelijker. En levert het teleurstellingen op.

Bovendien maakt het het akkeren ingewikkeld. Ieder jaar nieuwe middelen. Voor zo ver er dan nog middelen die toegelaten zijn. Ieder jaar iets andere gebruiksvoorschriften en ieder jaar andere veiligheidstermijnen. Ieder jaar het boekje "handleiding gewasbescherming akkerbouw" uit het hoofd leren.

Mijn zienswijze is het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, wat speciaal op akkerbouw gericht is, juist te koesteren i.p.v. voortdurend met wetgeving op in te grijpen. Gewasbescherming maakt voor akkerbouwers een behoorlijk deel van hun kosten uit. Gewasbescherming is geen crimineel gedrag, maar noodzakelijk om gezond voedsel te verkrijgen. Ik zou willen dat jaarlijkse wetgeving op gewasbeschermingsmiddelen zou komen te vervallen. Het zou u veel tijd, menskracht en energie besparen. U zou er meer op kunnen vertrouwen dat de sector zuinig met de ons nu nog ter beschikking staande dure middelen omgaat.

9. Over Sabe regelingen. Daarbij is het uitgangspunt is dat er onvoldoende budget is.

Sabe is geen kans, Sabe is een teleurstelling. Sabe ondersteunt het incasservermogen in het omgaan teleurstellingen: onvoldoende budgetten.

Toen ik mijn bedrijf vorig voorjaar 2021 inschreef voor een Sabe- aanvraag was de beslissing dat mijn aanvraag niet toegekend werd. De reden: vanwege het overschrijden van het budget. En met mij, zijn vele aanvragen niet toegekend, vanwege deze reden.

Hoe kunt u dan zeggen dat er zoveel ruggespraak is met de boeren. Met deze regeling als lokkertje duurzaamheidsdoelstellingen door experts uit de BASregisters laten formuleren.

Niet dus. De Sabe regeling had niet voldoende budget.

Mijn zienswijze: Ik heb geen vertrouwen in regelingen die veel beloven, maar uiteindelijk een ontoereikend budget hebben. Hoe moet dat?

Dit is mijn zienswijze op de MER's bij uw Plan. Samenvattend komt het vooral veel neer op uw vertrouwen in mij als akkerbouwer, in mijn sector. In plaats van veel inhoudelijke akkerbouw bedrijfsvoering jaarlijks met wetgeving te regelen. Wat u via het GLB, sanctioneert.

Ik hoor heel graag uw antwoord.

Vriendelijke groeten,

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Onderwerp: Reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting NSP ter inzage
Datum: dinsdag 1 februari 2022 22:52:06

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 2 februari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop
een zienswijze indienen.

In het NSP wordt het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) niet meegenomen.
Sterker nog het wordt niet eens benoemd.

Naar ons inziens is dit een gemiste kans omdat juist stromest de beste manier is om organische
stof opbouw te bevorderen.

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest
wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van
de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend
effect op dierwelzijn, is het zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van
stromest met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet
wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou
in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest
op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat
het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het
Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen met de daarbij behorende
beloningen.

Wij zien graag een reactie tegemoet.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Aan

[REDACTED]

Van

Datum

1 februari 2022

Kenmerk

Betreft

Zienswijze concept-S-MER en samenvatting NSP

Geachte heer, mevrouw,

Bij deze ontvangt u de reactie van [REDACTED] op het voorliggende concept S-MER en samenvatting NSP.

Branchevereniging [REDACTED] behartigt de belangen van ondernemers in agrarisch loonwerk, meststoffendistributie, cultuurtechniek en grondverzet.

We maken graag gebruik van de mogelijkheid om via deze consultatieronde onze bevindingen met u te delen.

Algemeen:

[REDACTED] **onderstreept de hoofdoelen en subdoelen van het NSP**

[REDACTED] Nederland onderschrijft de hoofdoelen van het NSP. Voor een toekomstgerichte landbouw is het noodzakelijk te werken aan een slimme veerkrachtige landbouw, rekening houdend met milieu, biodiversiteit en klimaat. Tevens dient er aandacht te zijn voor een brede plattelandsontwikkeling dat zich naast voedselproductie richt op een leefbaar en aantrekkelijk platteland.

Ook de subdoelen zoals die geformuleerd zijn ondersteunen we als branchevereniging.

Echter met de onderbouwing van en keuzes voor het instrument van een investeringsregeling voor productieve investeringen zijn we het oneens. Bovendien vinden we dat de kansen die het nieuwe instrument eco-regeling biedt niet optimaal benut worden.

Dit zullen we hieronder bij de hoofdpunten nader toelichten.

Hoofdpunten:

Onduidelijke onderbouwing voor inzet van het instrument investeringsregelingen in de interventiestrategie.

Gesteld wordt in de S-MER (Pagina 13) dat *agrariërs de nodige investeringen moeten kunnen opbrengen en terugverdienen. Gewezen wordt op investeringen op het gebied van digitalisering, precisielandbouw, robotisering, etcetera.* Er wordt gesteld dat een

investeringsregeling de enige manier is om landbouwbedrijven toekomstbestendig te maken. Er wordt een fictief speelveld beschreven dat geen recht doet aan de diversiteit waarmee landbouwers mechanisatiebehoeften invullen. Zo is er geen aandacht voor samenwerking met collega's, een mechanisatiebedrijf of loonwerker. Dit zijn namelijk ook vormen van verminderen van investeringsrisico (machines). Ons inziens is deze diversiteit mede één van de sterktes van de landbouw in Nederland, die onvoldoende onderkend wordt. De logica van de interventiestrategie is dus fictief en eendimensionaal. Niet beschreven is namelijk dat investeringsregelingen voor moderne, niet-uitgerijpte kunnen leiden tot locked-in geraken. Dit doet zich voor als deze techniek niet doorontwikkeld wordt of er een nieuwe techniek opgang maakt die meer voordelen biedt. Het betekent in dat geval geen voordeel maar een nadeel voor het landbouwbedrijf.

Investeringsregelingen zorgen voor subsidieongelijkheid en ontwrichten de markt

We begrijpen dat individuele landbouwers gebruik maken van een investeringsregeling. Voor de sector als geheel leiden investeringsregelingen voor een forse ontwrichting van de markt. Deze effecten worden in het NSP ten onrechte niet benoemd. Boeren die strategisch gekozen hebben om hun veldwerkzaamheden door een loonwerker te laten uitvoeren gaan wellicht een andere afweging maken op de middellange termijn. Machines die met 40 tot 55% subsidie zijn verkregen worden vervolgens ingezet bij andere boeren, temeer een machine niet rendabel in te zetten is op het eigen areaal. Iedere ondernemer actief in welke sector dan ook begrijpt dat een markt op deze manier ontwricht wordt. Wellicht met goede bedoelingen vanuit de (semi-)overheid maar hij wordt ontwricht. Er is dus geen gelijk speelveld en subsidie ongelijkheid. Als ondernemer in de loonwerksector kun je hier tegen niet concurreren, terwijl er van loonbedrijven in het coalitieakkoord verwacht wordt dat ze wel een bijdrage leveren aan de transitie van de boer. Bovendien is er door de voorwaarden sprake van een beperkt aantal bedrijven dat er gebruik van kan maken, waarschijnlijk bij veel openstellingen na loting. Dat is geen structureel investeringsbeleid voor een sector maar heeft meer weg van een staatsloterij. Het ontwricht dus niet alleen de markt maar leidt ook tot veel rumoer in de praktijk.

Te weinig nadruk naar waarde verhoging aan de afzetzijde

Bij de investeringsregelingen ligt er teveel de nadruk op het verlagen van de kostprijs. Te weinig wordt er gekeken naar het verdienvermogen door aan de afzetzijde waarde te creëren. De landbouwer blijft ons inziens daardoor 'te veel vasthangen' in de lage kostprijsstrategie.

Onduidelijk effect vorige investeringsregelingen in POP3 en POP2.

In het NSP zijn opnieuw investeringsregelingen opgenomen, evenals in het huidige POP3 en vorige POP2. Niet duidelijk is wat nu het effect is geweest van deze **investeringsregelingen**. Waarschijnlijk zullen de doelen behaald zijn omdat de **middelen zijn besteed en er een x-aantal** deelnemers hebben deelgenomen. Dit soort formuleringen zijn nu ook opgenomen als prestatie-indicatoren in het NSP. Op de

[REDACTED]

vraag of deze investeringsregelingen daadwerkelijk hebben bijgedragen aan de veerkracht en toekomst bestendig maken van de landbouw volgt geen antwoord. De vragen op welk areaal deze technieken zijn ingezet wordt en in welke mate er publieke middelen doelmatig worden ingezet worden ten onrechte niet gesteld. Het gaat immers om het doelmatig inzetten van publieke middelen.

Investeringsregelingen hebben prijsopdrijvend effect op machineprijzen

Net zo als gesteld wordt dat steun gekoppeld aan grond leidt tot een hogere grondprijs stelt [REDACTED] dat subsidie voor fysieke investeringen (investeringsregeling) leidt tot hogere machineprijzen. Dit effect doet zich niet voor bij subsidie voor een dienst omdat daar het aantal aanbieders er voor zorgt dat er sprake is van mededinging. Het betreft dan boeren die zelf mechaniseren, boeren die de dienst loonwerk aanbieden, mechanisatiebedrijven die een machine verhuren en loonwerkers die gemechaniseerde diensten aanbieden.

Niet nodig productieve investeringen te ondersteunen

Het is vreemd dat er subsidie verstrekt wordt voor productieve investeringen. Op pagina 13 van de S-MER wordt gesteld dat *met productieve investeringen kostenbesparingen worden gerealiseerd door het gebruik van vernieuwde productiemethoden, data en efficiënter gebruik van (natuurlijke) grondstoffen*. Niet wordt onderbouwd waarom deze investeringen ondersteuning nodig hebben als deze leiden tot kostenbesparingen; dus zich zelf terugverdienen. Deze investeringen worden ook als innovatief bestempeld terwijl er in een aantal gevallen gewoon sprake is van reguliere vervangingsinvesteringen.

Gemiste kans om niet alleen het eigendom van nieuwe technieken te faciliteren maar ook het gebruik ervan.

Het was vernieuwend geweest als naast investeringsregelingen ook het inhuren van een nieuwe techniek gestimuleerd wordt, bijvoorbeeld in de vorm van een voucher gericht op de landbouwer. De voucher zou dan alleen betrekking hebben op het vernieuwende deel van de dienst (en dus niet op arbeid of de basismachine). Dit zou recht doen aan de diversiteit aan werkwijzen waarop landbouwers voorzien in hun mechanisatiebehoefte.

Voorstander voor precisielandbouw in de eco-regeling

In de eco-regeling zien we wel een zekere omslag waarbij niet het eigendom maar de het vrijwillig uitvoeren van de maatregel gestimuleerd wordt. Over het opnemen van precisielandbouw in een eco-maatregel is er nog (politieke) onduidelijkheid. Volgens [REDACTED] versnelt het opnemen van precisielandbouw in eco-maatregelen de gewenste transitie naar kringlooplandbouw. Het vergroot de veerkracht van boerenbedrijven en verlaagt substantieel de inzet van hulpstoffen als bijvoorbeeld **meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen**. Precisielandbouw maakt het ook **mogelijk helemaal geen gewasbeschermingsmiddelen** meer in te zetten.

[REDACTED]

[REDACTED] is er nog steeds voorstander van om precisielandbouw als één van de keuzemogelijkheden op te nemen in de eco-maatregelen. Een tussenstap zou het uittesten in een pilot zijn in 2022.

[REDACTED] motiveert dit als volgt:

- Het vergroot de kans dat meer agrariërs gaan deelnemen aan eco-regelingen.
- Allerlei soorten boeren kunnen hier aan deelnemen: boeren werkzaam in agrarisch natuurbeheer, multifunctionele boeren (zorg, verkoop aan huis, inkomen van buiten de landbouw, grote en kleine boeren, biologische boeren, gangbare boeren, etcetera).
- Agrariërs kunnen via deze manier ook snel experimenteren welke techniek past binnen hun bedrijfsvoering zonder direct te hoeven investeren.
- Agrariërs kunnen zelf investeren in precisielandbouw, of een techniek inzetten via inhuren/samenwerken met collega-agrariërs, mechanisatiebedrijf of loonwerker.
- Het zorgt voor een meer gelijk speelveld tussen agrariërs onderling en tussen loonwerkers onderling.
- Zoals hierboven reeds vermeld draagt precisielandbouw draagt bij aan de doelen van het NSP: biodiversiteit, waterkwaliteit en klimaat. Voorbeelden zijn verminderde gebruik (besparingen mogelijk van 20 tot 80%) of nul gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (plaats specifiek schoffelen), het plaats specifiek aanwenden van meststoffen (o.a. organische mest)
- Precisielandbouw maakt het ook mogelijk om moderne techniek in te zetten in een kleinschalig landschap waar de nadruk ligt op landschapontwikkeling en biodiversiteit.
- Precisielandbouw kan overal in Nederland in meer of mindere mate worden toegepast.
- Het Vlaamse landbouwministerie heeft precisielandbouw voor dit jaar opgenomen in hun zogeheten pre-ecoregelingen.
<https://lv.vlaanderen.be/nl/beleid/landbouwbeleid-eu/gemeenschappelijk-landbouwbeleid-glb/overgangsmaatregelen-glb-2021-2022#precisie>
Zij maken wel gebruik van de mogelijkheid om dit in de praktijk uit te testen dit jaar.

Tot slot,

We zijn graag bereid bovenstaande punten nader toe te lichten.

[REDACTED]
Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED]

februari 2022

Kenmerk:

Betreft: Zienswijze op het concept S-MER en samenvatting NSP

Geacht Programmateam GLB NSP,

Graag willen wij, middels deze zienswijze u onze visie op het concept S-MER en samenvatting van het concept National Strategisch plan delen.

Ondersteuning jonge boeren en tuinders

Als hebben we er bij het ministerie van LNV voor gepleit om in te zetten op een vestigingssteun en de top-up (extra betaling jonge landbouwers). De top-up kennen we uit voorgaande periode. De vestigingssteun is voor Nederland nieuw. was daarom ook tevreden om de vestigingssteun voor jonge landbouwers te zien in het concept-NSP. Deze steun helpt jonge boeren bij de bedrijfsovername en kan er voor zorgen dat jonge boeren eerder het bedrijf van hun ouders overnemen. Voor het laten slagen van de regeling, zijn naar mening van een aantal voorwaarden:

- De steun moet ter beschikking komen van jonge boeren en tuinders net na de bedrijfsovername. Dit is de periode dat zij het steuntje in de rug het hardst nodig hebben
- Er moet voldoende financiële middelen zijn in de vestigingssteun
- De jonge agrariërs moeten een bedrijfsplan schrijven, zodat zij goed hebben nagedacht over hun toekomst en voorbereid zijn op hun toekomst.
- De regeling moet in heel Nederland gelijk zijn.

Als maken we ons zorgen of de vestigingssteun op het juiste moment ter beschikking komt en of er voldoende budget in de regeling is. Het is voor ons onduidelijk of de huidige afbakening van verantwoordelijkheid en zeggenschap voldoende is. Komt met deze zinssnede de regeling echt ten goede aan jonge landbouwers die het bedrijf net hebben overgenomen? Daarnaast maken wij ons zorgen over het budget. Voor de periode 2023 – 2027 is er € 57,5 miljoen beschikbaar. In de verschillende gesprekken met het ministerie heeft aangegeven dat voor het slagen van de regeling er een minimaal bedrag van € 50.000 per bedrijf nodig is. Onze berekeningen tonen aan dat het de daadwerkelijke bedragen daar waarschijnlijk ver onder liggen.

Jonge boeren zijn ook positief over het feit dat de top-up in het nieuwe GLB terugkomt. Jonge boeren zien graag dat de plafondkorting bij de top-up verdwijnt. Een plafondkorting is van toepassing indien het totaalbedrag van de aangevraagde steun hoger is dan het beschikbare budget.

De Nederlandse overheid heeft op verschillende manieren duidelijk gemaakt dat zij generatievernieuwing belangrijk vinden. In de samenvatting van het concept van het NSP staat dat het ministerie van LNV niet van plan is om meer dan het minimale percentage van 3% te besteden aan jonge boeren. Een echt ambitieus beleid vraagt om meer investering dan het minimale percentage. [REDACTED] ziet graag het percentage budget voor jonge boeren, gelijk aan het percentage budget voor LEADER, namelijk 6%. Een verhoogd budget voor jonge boeren behoudt en verbetert de kansen van jonge boeren. Dit zal jonge boeren ook in staat stellen om veerkrachtige en duurzame activiteiten voor de toekomst op te zetten, die de continuïteit van het bedrijf, de leefbaarheid van het platteland en de samenleving in het geheel verbeteren.

Verdienvermogen

[REDACTED] hamert er in verschillende dossiers op dat het verdienvermogen van de Nederlandse jonge agrariër niet verder onder druk komt te staan. Maatregelen zonder solide (financiële) perspectief bieden jonge boeren geen structureel perspectief. De Nederlandse jonge boer staat voor grote uitdagingen vanuit zowel de maatschappij als vanuit het klimaat en milieu. Deze uitdagingen vergen investeringen. Jonge boeren en tuinders dragen hier graag aan bij, mits er ruimte is voor voldoende verdienvermogen.

[REDACTED] signaleert in het concept-NSP en bijgevoegde S-MER een daling van de inkomsten voor jonge boeren, aangezien het budget van het GLB daalt, terwijl de eisen strenger worden. [REDACTED] betreurt dan ook ten eerste dat er vanuit het concept-NSP blijkt, dat er gekozen is voor MER-B, met een overhevelingspercentage van 30%, ten opzicht van MER-A die uit gaat van 15%. De overheveling leidt tot een daling van het GLB-inkomenssteun van € 371 per hectare in 2021 naar € 205 in 2027. Daarbovenop worden de criteria voor de basispremie aangescherpt. Dit resulteert in een inkomstenderving die voor veel jonge boeren al gauw in de duizenden euro's loopt. [REDACTED] wil benadrukken dat de bedragen die overgeheveld worden naar pijler 2 beschikbaar moeten blijven voor de jonge boeren. Dit geld moet uiteindelijk weer op het boerenerf terecht kunnen komen. Daarnaast wil [REDACTED] waarschuwen voor het afnemen van de deelnamebereidheid van boeren, als consequentie van de extra kosten en lagere opbrengsten. In het bijzonder voor jonge boeren, die door dure bedrijfsovernames liquide weinig bewegingsruimte hebben.

Als laatste willen we oproepen om het GLB aantrekkelijk te houden voor de (jonge) agrariër. Alleen op die manier kunnen we met elkaar de uitdagingen van vandaag en de toekomst aangaan. Het GLB aantrekkelijk houden gaat zowel door middel van de invulling van de regelingen, maar ook met betrekking op de administratieve

lasten. Jonge boeren en tuinders willen vooruit en willen oplossingen bieden voor de uitdagingen die er zijn. Geef ons ruimte om dit ook te kunnen doen!

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED], 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen.

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord stromest dan wel vaste mest voorkomt?

Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalment) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest (vaste mest, ruige mest, stalment) dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van de organische stof van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het tegengaan van verzuring van de bodem
  - het stimuleren van het bodemleven
  - het stimuleren van weidevogels, doordat het bodemleven als voer dient voor de weidevogels
  - het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor ontstaan holtes waar ruimte is voor water, lucht en plantenwortels).¹
- Goede bodemstructuur dat op zijn beurt weer zorgt voor¹:

Voordelen van een goede bodemstructuur

- ✓ Kleinere kans op droogtestress
- ✓ Kleinere kans op waterstress
- ✓ Minder risico op erosie
- ✓ Minder risico op verslumping
- ✓ Beter bewerkbaar
- ✓ Minder gevoelig voor compactie

¹ H. Vanrespaille, S. Smets, M. Verbeke, A. Gorissen, L. Hex, A. Elsen, J. Bries (2018).
Organische bemesting: Wat en hoe? Uitgegeven door de Bodemkundige Dienst van België
vzw

Op dit moment is stromest slechts zeer beperkt beschikbaar in Nederland. Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) met geen woord in het Nationaal Strategische Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan productiestimulering en beloning van het gebruik van stromest op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen.

Vanwege de hierboven uitgelegde belangrijke functie van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de uitwerking van conditionaliteit, waar deze ook zal worden beloond. Ter stimulering van het gebruik van stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest), gaan we ervan uit dat productie en gebruik van stromest tot uiting zal komen in de ecoregelingen, waar deze ook zal worden beloond.

Hartelijke groet,

MEMO

Aan

Van

Betreft

Zienswijze concept S-MER en
samenvatting NSP

L.S.,

Graag willen wij als [REDACTED] gebruik maken van de gelegenheid om een zienswijze in te dienen op het Strategisch Milieueffectrapport en de samenvatting van het Nationaal Strategisch Plan (NSP). Wij dringen er bij u op aan in het NSP voor een zo integraal mogelijke aanpak te kiezen en dus ook het dierenwelzijn in de veehouderij van begin af aan ten volle mee te nemen.

Samenvatting

Voorkom win-verlies situaties en zet in op haalbare en houdbare win-win-win maatregelen om te komen tot een integrale systeemwijziging in de veehouderij, die beter is voor mens, milieu én dier. Om dierenwelzijn van begin af aan ten volle mee te nemen stellen we het volgende voor:

- a. Neem de zes leidende principes van dierwaardige veehouderij van de RDA op in het NSP;
- b. Stel dierenwelzijn KPI's op;
- c. Onderwerp voorgenomen beleid aan een dierenwelzijn impact analyse;
- d. Begin zo gauw mogelijk met dierenwelzijn in Ecoregelingen.

Inleiding

Het nieuwe Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) richt zich sterk op de onderwerpen biodiversiteit, reductie van emissies naar het milieu en het verdienmodel van de boer. Dat is een goede zaak, maar het risico is groot dat hierbij onvoldoende gelet wordt op onbedoelde negatieve bijeffecten voor andere duurzaamheidsaspecten zoals het dierenwelzijn. Het kan niet zo zijn dat dieren in de veehouderij straks de prijs betalen voor minder milieubelasting en een beter inkomen voor de boer. Er dreigen win-verlies maatregelen genomen te worden. Zo wordt onnodig veel geld ingezet voor een uitkomst die niet houdbaar is en maar weinigen zal bevallen. Dat moet dan later weer gecorrigeerd worden en zo blijven de boeren aan de gang. Het beleid moet daarom gericht worden op haalbare en houdbare win-win-win maatregelen om te komen tot een integrale systeemwijziging in de veehouderij, die beter is voor mens, milieu én dier.

Eerder heeft u een SWOT-analyse t.b.v. de Nederlandse invulling van het GLB uitgebracht waarin dierenwelzijn alleen genoemd maar niet echt geanalyseerd werd. Mede op ons aandringen heeft u daarop een aanvullende SWOT laten opstellen voor het dierenwelzijn in de veehouderij en dat waarderen wij zeer.

Ook waarderen wij dat dierenwelzijn als meegekoppeld doel is meegenomen bij onder meer de Logica van de interventiestrategie ten aanzien van de omslag naar kringloplandbouw en versterkt verdienvermogen; concurrentievermogen door marktniches die zich onderscheiden op kwaliteit en/of dierenwelzijn; en integrale benadering in kader van efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen/bevordering duurzame ontwikkeling. En uiteraard ook dat er interventies en regelingen komen specifiek gericht op verbeteren van dierenwelzijn, zoals de investeringsregeling, en de pilot voor een diergebonden ecoregeling in de tweede pijler.

Echter in de vertaling naar het Nationaal Strategisch Plan zien wij vervolgens nog onvoldoende een werkelijk integrale benadering (inclusief dierenwelzijn) en een uitgewerkte verankering van het 'meenemen' van dierenwelzijn in het kader van het GLB middels Ecoregelingen en in het kader van het plattelandsbeleid aan (verdere) verbetering van het dierenwelzijn te werken.

Om hier verandering in te brengen stellen wij u voor in het NSP nog de volgende punten op te nemen.

Ad a. Neem de zes leidende principes van dierwaardige veehouderij op in het NSP

Het nieuwe Kabinet heeft in zijn regeerakkoord opgenomen dat het [RDA-advies Dierwaardige veehouderij](#) als uitgangspunt voor het dierenwelzijnsbeleid wordt genomen. Verwerk hiertoe in het NSP de zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij uit dit advies¹ als uitgangspunt in het NSP.

Ad b. Stel dierenwelzijn KPI's op

Het ziet er naar uit dat het GLB vooral regionaal ingevuld gaat worden. Dierenwelzijn is echter geen regionaal onderwerp. Daarvoor dienen in het hele land dezelfde principes en uitgangspunten te gelden. Stel daarom in overleg met onafhankelijk dierenwelzijnsdeskundigen, veehouderijorganisaties en maatschappelijke organisaties een set van kritische prestatie indicatoren (KPI's) voor dierenwelzijn op voor de verschillende veehouderijsectoren. Dit met ambities die boven het nu gangbare, gemiddelde dierenwelzijnsniveau uit gaan. Gebruik deze KPI's bij het al dan niet toekennen van landelijke en provinciale steun in het kader van de Ecoregelingen en ondersteuning in het kader van het plattelandsbeleid en betrek bij de toetsing hiervoor onafhankelijke dierenwelzijnsdeskundigen. Op deze wijze wordt stapsgewijze verhoging van het dierenwelzijn gestimuleerd en gebeurt dit in het hele land op dezelfde wijze.

Ad c. Onderwerp voorgenomen beleid aan een dierenwelzijn impact analyse

Bepaal dat bij het opstellen van landelijke en provinciale veehouderijmaatregelen in het kader van Ecoregelingen en het plattelandsbeleid altijd met inzet van onafhankelijke dierenwelzijnsdeskundigen getoetst moet worden op effecten op het dierenwelzijn en dat altijd beschreven moet worden of er ook beleidsvarianten zijn die positiever voor het dierenwelzijn uitpakken.

Ad d. Begin zo gauw mogelijk met dierenwelzijn in Ecoregelingen

Er is met ons gesproken over eventuele aparte Ecoregelingen voor dierenwelzijn, bijvoorbeeld voor het terugdringen van staart couperen bij varkens, of voor het verlengen van de levensduur van melkkoeien. Er is ook met ons gesproken over dierenwelzijn meenemen in andere Ecoregelingen (d.w.z. dat er ook aan dierenwelzijnsvoorwaarden moet worden voldaan). Maar men wil hierover pas in 2023 keuzes maken en dan eerst experimenten starten en ze pas daarna gaan uitrollen. Dit, terwijl voor bijv. biodiversiteit al conceptregelingen zijn beproefd, zodat deze direct bij het ingaan van het nieuwe GLB per 1 januari 2023 uitgerold kunnen worden. Gevolg is dat dierenwelzijn bij de invulling van Ecoregelingen voor bijv. biodiversiteit kansen op win-win combinaties met dierenwelzijn niet of onvoldoende overwogen worden, of dat de invulling van dergelijke Ecoregelingen zelfs ten koste van het dierenwelzijn gaan. En het gaat zo lang duren voor er specifieke Ecoregelingen voor dierenwelzijn komen. Wij dringen er dan ook met klem op aan nog dit jaar dierenwelzijnsdoelen op te stellen die meegenomen kunnen worden in Ecoregelingen gericht op andere beleidsdoelen zoals klimaat en biodiversiteit. En vragen ook dit jaar al keuzes te maken voor dierenwelzijns-specifieke Ecoregelingen en zo spoedig mogelijk met proeven hiermee te starten.

Wij hopen dat u vorenstaande suggesties overneemt en zien uw reactie hierop met belangstelling tegemoet. Mocht u nog vragen hebben dan kunt u met ondergetekenden contact opnemen.

Met vriendelijke groet,

¹ *Dierwaardige Veehouderij* (RDA, november 2021). De zes leidende principes zijn: 1. Erkenning intrinsieke waarde, 2. Goede voeding, 3. Goede omgeving, 4. Goede Gezondheid, 5. Natuurlijk gedrag, dit alles resulterend in 6. Een positieve emotionele toestand. Deze principes laten zich ook in KPI's vertalen om het dierenwelzijn stapsgewijs te verhogen.

[REDACTED]

[REDACTED]

Betreft: reactie/zienswijze internetconsultatie Strategisch Milieueffectrapport en samenvatting
Nationaal Strategisch Plan ter inzage

[REDACTED] 30 januari 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2023-2027. Graag willen wij hierop een zienswijze indienen en e.e.a. toelichten m.b.t. het belang van de Nederlandse zoogkoeienhouderij als belangrijke spil in het behalen van de gestelde duurzaamheidsdoelen binnen het concept NSP.

Om de maatschappelijke uitdagingen met verlies van biodiversiteit en waterkwaliteit te beperken zal de Nederlandse landbouw natuurinclusiever en extensiever moeten gaan werken. Op dit moment bieden de gelden uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) echter niet voldoende financiële stimulans en ondersteuning voor agrarische bedrijven om op deze wijze te (blijven) werken. Wij kaarten daarom graag het belang aan van de juiste besteding van de GLB gelden in het Nationaal Strategisch Plan.

Een sector die goed binnen deze doelstellingen past met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit is de zoogkoeienhouderij; moederkoe met kalf (tot ruim 10 maanden ouderdom) samen in de weide. De Zoogkoeienhouderij is een van oudsher extensieve vorm van veehouderij en -onderzoek toont dit ook aan- de zoogkoeienhouderij scoort hoog op het gebied van duurzaamheid en dierenwelzijn. Zoogkoeien dragen bij aan een gevarieerd landschap met koe en kalf samen in de weide, kennen mede door het relatief laagwaardige voer een lage stikstof en fosfaatexcretie en dragen bij aan toename van de biodiversiteit. Uiteindelijk hebben onze runderen een prachtig en onbezorgd leven en leveren tegelijkertijd ook nog eens duurzaam, eerlijk en gezond voedsel op.

Wat kan het GLB betekenen voor extensieve en natuur inclusieve landbouwsectoren zoals de zoogkoeienhouderij?

De budgetten uit het GLB nemen elk jaar af, terwijl de maatschappelijke uitdagingen rondom natuur en klimaat juist toenemen. Het ministerie wil de GLB gelden voor zoveel mogelijk boeren toegankelijk maken, maar vanwege de krimpende budgetten is het des te belangrijker om het GLB effectief in te zetten en bij te laten dragen aan daadwerkelijke vergroening van de landbouw. Wij laten als koplopers zien dat vergroening mogelijk is, maar worden in het huidige GLB hiervoor amper beloond. De geringe financiële prikkels zorgen ervoor dat natuurinclusieve en extensieve landbouw zoals de zoogkoeienhouderij niet snel mainstream zal worden. Europa maakt wederom niet de juiste keuzes die de vergroening van de landbouw verder helpen en in het concept NSP valt te lezen dat de ambities er wel degelijk zijn, maar het middel niet toereikend is voor de groep welke juist maatschappelijk gewenst handelt. Nederland moet daarom in het Nationaal Strategisch Plan scherpere keuzes maken en de gewenste vorm van landbouw/veehouderij extra belonen en stimuleren.

Hieronder een opsomming van de punten uit het NSP waartegen wij bezwaren en/of aanvullingen hebben waarna per punt een uiteenzetting volgt;

- **Het ontbreken van enige vorm van dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie en/of zoogkoeienpremie**
- **Het afkomen van de hectarepremie bij bedrijven met een omvang van meer dan 60 hectare, waarbij bedrijven tot 40 hectare gemiddeld de hoogste hectarepremie ontvangen. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig en worden zo indirect gedwongen land intensiever te gaan gebruiken in plaats van nog extensiever.**
- **Er wordt geen onderscheid gemaakt in hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland, terwijl blijvend grasland juist hoger gewaardeerd dient te worden**
- **Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling**
- **Het niet of minder gebruiken van kunstmest, waardoor opbrengsten per hectare dalen en waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren, zou via de Ecoregelingen extra beloond moeten worden, daar de extensieve veehouderij reeds minder of geen gebruik maakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen.**

Het ontbreken van dier gebonden inkomenssteun: In het concept NSP wordt er helaas niet gesproken over dier gebonden inkomenssteun zoals graasdierpremie of zoogkoeienpremie. Dit ondanks dat het enorm kan helpen bij de doelstellingen en ambities die genoemd worden in het concept NSP, namelijk vergroening en verduurzaming van de landbouw. Zoogkoeienhouders alsook schapenhouders hebben in het algemeen een extensieve vorm van landgebruik waarbij dieren een substantieel deel van het jaar buiten verblijven, wat resulteert in een toename van biodiversiteit, een afname van stalemissies en een positief effect op het bodemleven. Daarnaast hebben voornoemde sectoren vaak gronden in gebruik die niet subsidiabel zijn, waardoor het niet meer dan gerechtvaardigd zou zijn om de graasdierpremie te behouden als dier gebonden inkomenssteun. Echter, de graasdierpremie is de laatste jaren niet effectief gebleken. In het huidige GLB is het eveneens mogelijk om een graasdierpremie aan te vragen. In praktijk wordt daar (te) weinig aanspraak op gemaakt, omdat het onwerkbaar is om per dier exact aan te tonen op welk moment welk dier waar te vinden is en/of fraudegevoelig zou kunnen zijn. De administratieve lasten wegen niet op tegen de baten en de administratieve eisen zouden daarom drastisch verlaagd moeten worden.

De herinvoering van de zoogkoeienpremie zoals deze ooit bestond zou daar soelaas in kunnen bieden en ervoor zorgen dat één van de weinige sectoren die reeds decennialang extensief en natuur inclusief land gebruiken niet benadeeld worden doordat deze juist de gewenste vorm van landbouw uitoefenen vanuit eigen beweging.

Een maximum bedrag per bedrijf is onwenselijk met het oog op waterkwaliteit en biodiversiteit: In het nieuwe GLB is het in onze ogen niet wenselijk om een maximum bedrag per bedrijf op te nemen. Maatschappen of andere vormen van familie bedrijven bestaan bijvoorbeeld vaak uit meerdere huishoudens en/of gezinnen (soms wel 4 of meer) die deze inkomsten moeten delen. We begrijpen dat het ministerie graag zoveel mogelijk kleine en middelgrote bedrijven wil ondersteunen, maar een maximumbedrag is daarvoor niet de oplossing. Een extensieve bedrijfsvoering leidt onontkoombaar tot hogere kosten en lagere opbrengsten en een lager rendement en een extensieve bedrijfsvoering leidt enorm snel tot een bedrijfsomvang van boven de genoemde hectaregrens. Wij zouden daarom aanbevelen niet te kijken naar totaal bedragen, maar naar de netto steun per hectare die extensief en natuur inclusief geëxploiteerd worden en daaropvolgend de maatschappelijke winst. Een maximum bedrag per bedrijf zal er uiteindelijk enkel toe leiden dat agrariërs wederom intensiever met hun land en dieren om zullen gaan om zo niet of zo weinig als mogelijk afgeroomd te zullen worden op hun hectarepremie. Een maximum bedrag per bedrijf werkt zo enkel de uitgesproken ambities in het concept NSP tegen waarbij de input van buiten het bedrijf of vanuit het buitenland nog eens extra vergroot wordt.

Het ontbreken van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen (bewerkt) organisch materiaal of maaisel dat zich vertaalt in het belonen van een agrarisch ondernemer via een Ecoregeling:

Hoe is het mogelijk dat in het hele Nationaal Strategische Plan, zowel in concept Strategisch Milieueffectrapport GLB-NSP als in Concept Nationaal Strategisch Plan, nergens het woord bedrijfseigen stromest dan wel vaste mest of bedrijfseigen organisch materiaal voorkomt? Stro dat eerst gebruikt wordt voor het verhogen van dierenwelzijn en dat later als zijnde stromest (vaste mest, ruige mest, stalmest) wordt gebruikt om het land te voeden. Stromest dat zorgt voor het verhogen en verbeteren van het organische stof gehalte van de bodem. Organische stof dat op zijn beurt weer zorgt voor:

- het stimuleren van het bodemleven
- het stimuleren van de aanwezigheid van weidevogels, doordat het bodemleven dient als voedselbron voor de weidevogels
- het stabiel en robuuster maken van de bodemstructuur (de omzetting van organische stof tot humus zorgt ervoor dat bodemdeeltjes aan elkaar kleven totdat zich er een stabiele kruimelstructuur vormt. Hierdoor kunnen gewassen beter en dieper wortelen, wat op zijn beurt weer zorgt voor een betere capillaire werking waardoor het vochthoudend vermogen van de grond verhoogd wordt.
- Verminderde kans op droogte
- Verminderde kans op waterstress
- Verminderde kans op erosie
- Minder gevoelig voor bodemverdichting

Gezien bovenstaande positieve kwaliteiten van het gebruik van stro(mest), naast het verhogend effect op dierenwelzijn, is het dan ook zeer merkwaardig te constateren dat deze positieve kwaliteiten van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal met geen woord in het Nationaal Strategisch Plan voorkomt en derhalve ook niet wordt gewaardeerd.

Bovengenoemde aspecten rondom de productie en het gebruik van stromest overwegende, zou in het Nationaal Strategisch Plan een beloning van het gebruik van stromest of ander bedrijfseigen organisch materiaal op het land juist niet mogen ontbreken.

Gezien het verhogen van organische stof in de bodem een belangrijk doel is in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (paragraaf 2.1.5 en paragraaf 3.5), vertrouwen wij erop dat het produceren en het gebruiken van stromest in het Nationaal Strategisch Plan alsnog een (vaste) plek zal krijgen alsook het hergebruiken van andere, niet dierlijke, bedrijfseigen organische reststromen.

Er wordt geen onderscheid gemaakt in de hoogte van de hectare premie tussen bouwland, tijdelijk grasland en blijvend grasland: De zoogkoeienhouderij maakt met haar grazende runderen en kalfjes veel gebruik van blijvend grasland. Blijvend grasland kent vele voordelen met het oog op waterkwaliteit, biodiversiteit en samen met de zoogkoeienhouderij zorgt het voor het kenmerkende cultuurhistorische landschap. Door de leeftijd van grasland te verlengen blijft het organische stofgehalte en het stikstof leverend vermogen in de bodem behouden of neemt toe. Vanwege dit hogere gehalte aan organische stof en stikstof leverend vermogen is, met de huidige bemestingsnormen, oud grasland even productief of nog productiever dan jong grasland, mits de botanische samenstelling goed is. Scheuren van grasland geeft een verlies aan organische stof door mineralisatie waarbij nutriënten verloren gaan en uitspoelen. Door de leeftijd van grasland te verhogen bouwt zich organische stof en bodemleven op. Hierdoor is er meer waterinfiltratie en wordt water beter vastgehouden. Naast het effect op organische stof heeft een hogere leeftijd van grasland een positief effect op het bodemleven. Mede door boven genoemde aspecten is het niet meer dan logisch dat er door de ambities die in het concept NSP benoemd worden een onderscheid gemaakt wordt in de bepaling van de hoogte van de hectarepremie tussen tijdelijk en blijvend grasland waarbij blijvend grasland vanzelfsprekend hoger gewaardeerd dient te worden.

De zoogkoeienhouderij en biologische rundveehouderij is een belangrijke spil in het behoud en onderhoud van Natura 2000 gebieden en het agrarisch landschap daaromheen. Geen enkele andere sector kan zo goed in harmonie met deze gebieden samengaan en een positieve bijdrage leveren aan dierenwelzijn, biodiversiteit, onderhoud van het landschap en milieu. De huidige tendens is dat de bovengenoemde bedrijven niet kunnen concurreren met de intensieve landbouw. Daarom dienen de GLB vergroeningsgelden nu echt gebruikt te gaan worden waar het oorspronkelijk voor bedoeld is: betaling voor klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken. Iedereen is hierbij gebaat in een tijd waar zowel de natuur als de agrariër onder druk staan. Duidelijkheid en eerlijkheid is daarom juist nu in ieders belang. De zoogkoeienhouderij en andere extensieve landbouwwormen zijn cruciaal voor het in stand houden van het authentieke cultuurhistorische Nederlandse landschap. Zonder de nodige extra steun uit het GLB is het echter onmogelijk om deze nobele taak te blijven volbrengen. Immers, het is onmogelijk groen te doen als men rood staat.

Hartelijke groet,

01 FEB 2022

Betreft: Zienswijze NSP GLB

Voedsel is de basisbehoefte van de mens. Goede voeding is belangrijk. Deze is bepalend voor de gezondheid van de mens. Voeding moet echter ook betaalbaar zijn. Deze balans moet gevonden worden. Want, voedselproductie moet ook goed voor de Schepping zijn. Het gaat dus niet om twee weegschalen, maar om drie weegschalen die allen tegelijkertijd duurzaam in balans moeten zijn en blijven.

Graag zien wij dit uitgangspunt in de zienswijzennota bevestigd. De wil de 3 hoofddoelen en de daaraan verbonden subdoelen van harte onderschrijven. Door deze korte positieve reactie in te dienen markeren wij de belangrijkheid van dit onderwerp.

